

T.C
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

2000 YILI SONRASI TÜRKİYE'YE GELEN GÖÇMENLERİN
SOSYO-KÜLTÜREL ÖZELLİKLERİ
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Zeliha GÜRLER

Danışman

Doç. Dr. Sıtkı YILDIZ

Ağustos-2017

Kırıkkale

T.C
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

2000 YILI SONRASI TÜRKİYE'YE GELEN GÖÇMENLERİN
SOSYO-KÜLTÜREL ÖZELLİKLERİ
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Zeliha GÜRLER

Danışman

Doç. Dr. Sıtkı YILDIZ

Ağustos-2017

Kırıkkale

KABUL ONAY

Doç. Dr. Sıtkı YILDIZ danışmanlığında Zeliha GÜRLER tarafından hazırlanan "2000 YILI SONRASINDA TÜRKİYE'YE GELEN GÖÇMENLERİN SOSYO-KÜLTÜREL ÖZELİKLERİ" adlı bu çalışma jürimiz tarafından Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

.../.../2017

Unvan, Adı ve Soyadı (Başkan)

Doç. Dr. Sıtkı YILDIZ

Unvan, Adı ve Soyadı

Doç. Dr. Coşkun TAŞTAO

Unvan, Adı ve Soyadı

Yrd. Doç. Dr. Fahri ATASOY

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.../.../2017

(Unvan, Adı ve Soyadı)

Enstitü Müdürü

KİŞİSEL KABUL SAYFASI

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum 2000 Yılı Sonrası Türkiye'ye Gelen Göçmenlerin Sosyo-Kültürel Özellikleri adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve faydalandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak faydalanmış olduğumu beyan ederim.

04.08.2017

Zeliha GÜRLER



ÖN SÖZ

Bu çalışmada güven ve desteğini her aşamada hissettiren, deneyimlerini paylaşmaktan yorulmayan, çalışmamı büyük bir sabırla inceleyip katkıda bulunan tez danışmanım, değerli hocam Doç.Dr. Sıtkı YILDIZ' a, saygı ve teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca her zaman her türlü imkân ve desteği sağlayan sevgili aileme yanımda olduklarından dolayı teşekkürlerimi sunarım.

Ağustos, 2017

Zeliha GÜRLER



ÖZET

Gürler, Zeliha “2000 Yılı Sonrasında Türkiye’ye Gelen Göçmenlerin Sosyo-Kültürel Özellikleri”, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale, 2017.

Bu çalışmada, çeşitli sebeplerle meydana gelen göç hareketlerinde Türkiye’nin coğrafi konumu, devlet politikaları ve ekonomik projelerle özellikle 2000 yılı sonrası uluslararası göç olaylarındaki yeri ve gelen göçmenlerin farklı sosyo-kültürel özelliklere sahip olduğu gösterilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün 2013 yılından bu yana yıllık olarak çıkardığı göç raporları verileri başta olmak üzere farklı yıllarda yapılan saha araştırmaları verileri incelenmiştir.

İncelenen bu veriler ışığında Türkiye’nin çeşitli sebeplerle farklı sosyo-kültürel özelliklere sahip göçmenler tarafından tercih edilen bir ülke konumunda olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca küreselleşen dünyada, uluslararası göç hareketliliğine sebep olan kaynakların artmasıyla Türkiye’nin göç hareketliliğindeki yerinin zamanla daha çok önem kazanacağı öngörülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Göç, Göç Türleri, Göç Teorileri, Uluslararası Göç, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü

ABSTRACT

Gürler, Zeliha, “Socio-Cultural Characteristics of Immigrants Coming to Turkey After 2000”, Master Thesis, Kırıkkale, 2017.

In this study, it has been tried to show that Turkey's geographical location, state policies and economic projects, particularly the migration in post-2000 international migration events, and the immigrants have different socio-cultural characteristics. For this purpose, the Ministry of Interior of the Republic of Turkey, Ministry of Interior General Directorate of Migration reports annually since 2013, mainly the data on the field of research conducted in different years have been examined.

In the light of this data, it is concluded that Turkey is a country favored by immigrants with different socio-cultural characteristics for various reasons. Moreover, in the globalizing world, it is predicted that the place of Turkey in the migration movement will gain more importance with the increase of the sources causing the international migration movement.

Keywords: Migration, Migration Types, Migration Theories, International Migration, Directorate General of Migration Management

KISALTMALAR DİZİNİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BDT	: Bağımsız Devletler Topluluğu
BM	: Birleşmiş Milletler
BMMYK-UNHCR	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
DİE	: Devlet İstatistik Enstitüsü
IOM	: Uluslararası Göç Örgütü
KAOB	: Kuzey Afrika ve Ortadoğu
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UNWTO	: Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü
YÖK	: Yüksek Öğretim Kurumu

TABLolar DİZİNİ

Tablo-1: 2000-2011 Döneminde Türkiye'ye Yönelen Düzenli Göçler	11
Tablo-2: 1995-2016 Yılları Arasında Yakalanan Düzensiz (Yasadışı) Göçmen Sayıları.....	12
Tablo-3: 1880 Yılında Samsun'daki Rus Topraklarından Gelen Mülteciler	34
Tablo-4: 13 Mart 1899-12 Mart 1900 Arası İstanbul'a Gelen ve Yerleşen Göçmenler.....	35
Tablo-5: Yıllara Göre İskânlı ve Serbest Göçmen Sayılar.....	44
Tablo-6: Türkiye'nin Avrupa Ülkeleriyle İmzalamış Olduğu İkili İşgücü ve Sosyal Güvenlik Anlaşmaları.....	47
Tablo-7: Yabancı Ülkelere Gönderilen İşçilerin Ülkelere Göre Dağılımı (1961-1976).....	48
Tablo-8: 2013 Yılında Verilen Çalışma Amaçlı İkamet İzni (İlk 10 ülke).....	53
Tablo-9: 2014 Yılında Verilen Çalışma İzni (İlk 10 Ülke).....	54
Tablo-10: 2015 Yılında Çalışma İzni İle Bulunan Yabancılar (İlk 10 Ülke)	55
Tablo-11: 2016 Yılında Çalışma İzni İle Bulunan Yabancılar (İlk 10 Ülke)	55
Tablo-12: 2015 Yılında Aile İkamet İzni ile Bulunan Yabancılar (İlk 10 Ülke).....	56
Tablo-13: 2016 Yılında Aile İkamet İzni İle Bulunan Yabancılar (İlk 10 Ülke).....	57
Tablo-14: Yıllara Göre Türkiye'de İkamet İzni Verilen Yabancılar	58
Tablo-15: Türkiye'de Yıllara Göre Yakalanan Düzensiz Göçmenler	59
Tablo-16: 2016 Yılında Türkiye'de Yakalanan Düzensiz Göçmenler.....	60
Tablo-17: Türkiye'nin Bazı Afrika Ülkelerine Uyguladığı Vize Rejimleri.....	64

Tablo-18: Türkiye’de Bireysel Sığınma Başvuruları ve Mülteci Statüsü Verilme Durumları (2005)	66
Tablo-19: Ankete Cevap Veren Afrikalıların Ülkelerine Göre Cinsiyet Olarak Dağılımı.....	67
Tablo-20: Ülkenizi Neden Terk Ettiniz? (%).....	68
Tablo-21: Neden Başka Bir Ülkeye Değil de Türkiye’ye Geldiniz? (%)	69
Tablo-22: Nasıl Geçiniyorsunuz? (%).....	70
Tablo-23: Antalya’da yabancı gerçek kişilerin Mülk edinimleri, 24.02.2011	76
Tablo-24: Yıllara Göre Öğrenci İkamet İzni İle Bulunan Yabancılar (İlk 10 Ülke).....	78
Tablo-25: 2016 Yılında Öğrenci İkamet İzni İle Bulunan Yabancılar (İlk 10 Ülke).....	78
Tablo-26: 2016-2017 Eğitim Öğretim Yılı Ülkemizde Eğitim Gören Yabancı Öğrenci Sayısı (YÖK).....	79
Tablo-27: 2016-2017 Eğitim Öğretim Yılı Ülkemizde Eğitim Gören Yabancı Öğrenci Sayısı (MEB).....	80
Tablo-28: Gençlik ve Spor Bakanlığının Yurtlarında Kalan Yabancılar	80
Tablo-29: 2016 Yılında Gerçekleştirilen Türkiye Bursları Başvuruları	81
Tablo-30: 2016 Yılında Gerçekleştirilen Türkiye Bursları Başvurular	81
Tablo-31: Bazı Yabancılara Türkiye’ye Girerken Uygulanan Vize Rejimleri	86
Tablo-32: 19 Haziran 2017 İtibariyle Barınma Merkezlerindeki Suriyeli Sayısı (246.629)	80

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	I
TÜRKÇE ÖZET SAYFASI.....	III
İNGİLİZCE ÖZET (ABSTRACT) SAYFASI	III
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	IV
TABLolar	V
İÇİNDEKİLER	VII

GİRİŞ	1
-------------	---

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1.Göç Nedir?	6
1.1.1.Göç Çeşitleri.....	7
1.1.1.1.Mesafesine Göre Göçler	7
1.1.1.2.Oluşum Nedenlerine Göre Göçler	9
1.1.1.3.Yasal İzne Tabii Olan ve Olmayan Göçler.....	10
1.1.1.4.Süresine Göre Göçler	13
1.1.1.5.Birey Sayısına Göre Göçler	14
1.1.2. Göç İle İlgili Kavramlar	15
1.1.2.1.Göçmen	15
1.1.2.2.Mülteci, Şartlı Mülteci, Sığınmacı ve Muhacir	15
1.1.2.3.Düzensiz Göçmen	17
1.2. Göç İle İlgili Yaklaşımlar.....	18
1.2.1. Ravenstein'in Göç Kanunları	18
1.2.2. Merkez Çevre Teorisi.....	20
1.2.3. İlişkiler Ağ(Network) Teorisi.....	21
1.2.4. Kesişen Fırsatlar Teorisi.....	22

1.3. Göç ve Kültür İlişkisi	22
1.3.1.Kültürlenme, Kültürleme, Kültürleşme.....	24
1.3.2.Kültürel Şok ve Oryantasyon	25
1.3.3.Kültürel Uyum	26
1.3.4.Kültür Değişmesi	28
1.4. Nüfus Hareketliliği.....	28
1.4.1. Nüfus	28
1.4.2. Demografi	29
1.4.3. Nüfus Sayımı.....	29

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’NİN GÖÇ GEÇMİŞİ VE GÖÇ POLİTİKALARI

2.1. Osmanlı İmparatorluğu’nun Son Dönem Göçleri ve Göç Politikaları.....	32
2.2. Türkiye Cumhuriyeti’nin İlk Yılları Göçler ve Göç Politikaları	35
2.3. 1940-1960 Dönemi Göçler ve Göç Politikaları	43
2.4. 1960-2000 Dönemi Göçler ve Göç Politikaları	45
2.4.1. 1960 Avrupa Göçleri	45
2.4.2. Bu Dönemin Diğer Önemli Göç Olayları	48

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

2000 YILI SONRASI TÜRKİYE’YE GELEN GÖÇMENLERİN SOSYO- KÜLTÜREL ÖZELLİKLERİ

3.1. Türkiye’ye Yönelik Göç Hareketleri	51
3.1.1. Türkiye’ye Yönelik Düzenli Göçler.....	51
3.1.2. Türkiye’ye Yönelik Düzensiz Göçler	58

3.2.Afrika Ülkelerinden Göçler.....	62
3.3. Turizm Amaçlı Göçler	72
3.4. Eğitim Amaçlı Göçler	77
3.5. Kadınların Emek Göçü.....	82
3.6. Mülteci ve Sığınmacılar	87
SONUÇ	92
KAYNAKÇA.....	97



GİRİŞ

İnsanoğlu var olduğu tarihten itibaren mevcut koşullarını daha iyiye doğru yönlendirme çabası içerisinde olmuştur. Mevcut koşulların yetersiz kaldığı zamanlarda bulunduğu yerden (köy, kasaba, şehir, ölke) , belirli bir zaman için ya da sürekli olarak ayrılarak daha iyiye doğru yönelmiştir.

Göç tarihin her döneminde yaşanmiştır. Ayrıca Dünya genelinde hemen hemen her ölke göçten bir şekilde etkilenmiştir. Bu etkilenme gerek hedef ölke olarak gerek kaynak ölke olarak gerekse sadece göç yolları üzerindeki konumundan ötürü transit ölke olarak çoğu ölkeyi etkilemiştir.

Göçü meydana getiren nedenler, zaman içerisinde değişen şartlarla çeşitlenip farklılık gösterse de, genel olarak ekonomik, sağlık, eğitim ve bireysel sebeplerden oluşmaktadır. Bununla birlikte süresine göre de çeşitlense de (kısa süreli, uzun süreli ya da tamamen) göç olgusunun gerçekteşmesinde temel nokta insanın bulunduğu yerden başka bir yere gitmesidir.

Göç kavramının çok boyutlu bir özellik göstermesi onun farklı biçimlerle ele alınıp incelenmesini sağlamıştır. Gerçekteştiği koşullar her zaman aynı değildir. Ayrıca gerçekteştiği mekân, insanların göç olgusunu gerçekteştirirken gittikleri mesafe, göçün meydana getiren kişi sayısı gibi farklılıklar göç kavramının çeşitlenmesine neden olmuştur. Genel olarak mesafe bakımından incelendiğinde iç göçler ve dış göçler, oluşum nedenlerine göre zorunlu göçler ve gönüllü göçler, yasal izne tabii olan(düzenli göçler) ve yasal izne tabii olmayan (düzensiz göçler), göçün gerçekteştiği süreye göre geçici göçler ve kalıcı göçler son olarak göçü gerçekteştiren birey sayısına göre bireysel göçler ve kitlesel göçler. Değişen şartlarla birlikte bu sınıflandırmalar da çeşitlenip farklılık gösterebilir. Zamanla yeni nedenlere bağlı farklı sınıflandırmalar yapılabilir.

Türkiye tarihi boyunca, coğrafi konumu itibariyle göç olgusuyla iç içe olmuştur. Mübadelelerden işçi göçlerine, eğitim göçlerinden siyasi göçlere pek çok farklı alanda göç vermiştir. 1990'lı yıllara kadar göç veren bir ölke özelliğindeyken bu yıllardan sonra aynı zamanda çeşitli nedenlerden kaynaklı göç alan bir ölke konumuna gelmiştir. Aynı zamanda yine coğrafi özelliğinden dolayı transit göç yolları üzerinde bulunması nedeniyle düzensiz göçlere de ev sahipliği yapmıştır.

Türkiye'de göçün yaygın olarak yaşanmasıyla meydana gelen eksiklikleri gidermek ve göç olayını belli temellere yerleştirmek, göçmenleri mağdur etmemek

ya da gelen göçmenlerden ülkenin olumsuz etkilenmemesi gibi sebeplerden göç ile ilgili kanun çalışmaları yapılmıştır. En önemli kanunlar şu şekildedir:

“Türkiye’de 1934 tarihli ve 2510 sayılı İskân Kanunu, göçmen, serbest göçmen, münferit göçmen ve toplu göçmen gibi çeşitli göçmen türlerini tanımlamış ise de soydaş odaklı düzenlemelerle sınırlı bir yapı öngörülmüş olup 2006 yılında yapılan değişiklikle 5543 sayılı Kanun halini almıştır. İskân Kanunu kapsamı dışında kalan yabancılara ilişkin iş ve işlemler ise 1950 yılında çıkarılmış olan 5682 sayılı Pasaport Kanunu ve 5683 sayılı Yabancıların Türkiye’ye İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun ile yürütülmüştür”(Türkiye Göç Raporu, 2015: 27).

Bu kanunlar çerçevesinde Türkiye’nin göç ve göçmen profili oluşturulmuştur.

Türkiye özellikle emek göçü başta olma üzere çeşitli uluslararası göç hareketleri içerisinde göç veren bir ülke konumundaydı 1990’lı yıllardan itibaren Türkiye’nin göç alma ve verme özelliklerinde değişimler olmuş ve Türkiye verdiği göçlerle birlikte aynı zaman da göç almaya da başlamıştır. Türkiye’ye yönelen göç hareketleri günümüzde de artarak devam etmektedir. Düzenli veya düzensiz bir şekilde Türkiye’yi tercih eden göçmenlerin Türkiye’yi tercih etmelerinde çeşitli nedenler vardır. Uluslararası göç hareketliliğinde Türkiye’yi tercih eden bu göçmenlerin hangi nedenlerle Türkiye’yi tercih ettikleri ve hangi coğrafyalardan Türkiye’ye göç edildiğini konu edinen bu çalışmanın başlıca amacı Türkiye’nin sadece göç veren bir ülke konumunda olmadığı ve göç alan bir ülke konumuna geldiğini göstermektir. Çalışma kapsamında gelen göçmenlerin sosyo-kültürel açıdan farklı özelliklere sahip olduğunu gösteren çalışmalar incelenerek, Türkiye’ye doğru olan göçün farklı nedenlerden dolayı yaşandığını da göstermek hedeflenmiştir. Bu çalışma Türkiye’nin uluslararası göç hareketleri içindeki konumunu ve gelen göçmenlerin coğrafi olarak nerelerden geldiklerini tek bir çalışmada toplamak açısından önemlidir.

2000 yılından itibaren Türkiye’ye göç eden göçmenlerin sosyo-kültürel özelliklerini konu edinen bu çalışma üç bölümden oluşacaktır. Birinci bölüm kavramsal çerçeve olup, göç ve göçmenlerle ilgili başlıca kavramların tanımlarına yer verilecektir. Ayrıca göç ve kültür ilişkisi, nüfus hareketliliği ve göç ile ilgili yaklaşımlar ele alınacaktır. Bu bölümde dikkat edilmesi gereken noktalardan bir tanesi göçmen kavramıdır. Olası oluşabilecek bir kavram karmaşasının önüne

geçebilmek amacıyla göç hareketliliğinde bulunanların geliş nedenleri, geliş şekilleri ve nereden geldikleri ile ilgili olarak farklı adlar aldığı üzerinde durulacaktır.

Tarih boyunca birçok milletten insanla geniş coğrafyalarda yaşamış Türkler göç ile iç içe olmuşlardır. Türkiye'nin günümüzdeki göç olaylarını daha iyi kavrayabilmek adına geçmişte yaşanan göç hareketlerini de bilmek gerekmektedir. Bu amaçla ikinci bölümde Türkiye'nin göç geçmişi ve göç politikaları incelenmeye çalışılacaktır. Türkiye'nin tarih boyunca çeşitli nedenlerle göç ile sürekli ilişkili olmasından kaynaklı bu bölüm kendi içinde dört alt bölüme ayrılacaktır. Türkiye Cumhuriyetinin ilk yıllarını daha iyi kavrayabilmek için, Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemindeki göçler ve göç politikaları ile ele alınacaktır. Bu dönemde başta milliyetçilik akımının etkisiyle çok kimlikli ülkelerde yaşanan sorunlardan ve bu sorunlardan Osmanlı İmparatorluğu'nun da ne şekilde etkilendiğinden ve bu sorunları çözümü için neler yapıldığını incelemeye çalışılacaktır. Bu dönemde gerçekleşen göçlerde esas olarak milli kimlikler ve dini gruplar ayrıştırılması gözlenmektedir.

Osmanlı Devletinin yıkılışından sonra kurulan Türkiye Cumhuriyetinin kuruluş yıllarında yaşanan göç hareketleri de yine ikinci bölümde Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yılları göçler ve göç politikaları olarak ele alınacaktır. Bu dönemin önemli göç hareketlerinin başında zorunlu göçler gelmektedir. Zorunlu göçlerde, devletler karşılıklı anlaşmalarla nüfus mübadelelerini uygulamaya koymuşlardır. Göç edilen ülkelerde nerelere yerleşileceği ve bunların neye göre belirleneceği yine yapılan bu anlaşmalara dâhilinde gerçekleştirilmiştir. Bu dönemi ve bundan sonraki dönemleri etkileyecek İskân Kanunları bu dönem politikaları içinde değerlendirilecektir. 885 sayılı 1926 İskân Kanunu ve bunun yetersiz kaldığı boşlukları doldurmak ve ihtiyaçlar doğrultusunda, dönemin mevcut anlayışları göz önünde bulundurarak "Türk milliyetçiliğine" vurgu yapan "Türk Kültürü"nü önemi esas alındığı 2510 sayılı 1934 İskân Kanunu bu dönemde ele alınacaktır.

İkinci bölümün ilerleyen bölümlerinde ise 1940-1960 dönemi göçleri ve göç politikaları çalışılacaktır. Bu dönemde önemli göç olaylarından 1950-1952 yılları arasında Bulgaristan hükümeti tarafından Türk azınlığa karşı yapılan zorla göç politikaları değerlendirilecektir. Ayrıca 1934 İskân Kanununun bu dönemde değiştirilen bazı maddeleri ile ilgili bilgi verilecektir.

İkinci bölümün sonlarında ele alınan dönem 1960-2000 yıllarını kapsayan göçler ve göç politikalarıdır. Bu dönemin en önemli göç olaylarından birisi olarak, Türkiye'nin başta Almanya olmak üzere çeşitli ülkelerle ikili anlaşmalar imzalayarak yurtdışına işçi göçü vermesi olmuştur. İşçi göçlerinin Türkiye ekonomisi için önemi ve giden işçi göçmenlerin kültürel sorunları ele alınacaktır. Aynı dönem içinde diğer önemli göç olayları ise 1989 yılında gerçekleşen Bulgaristan büyük göçü ve 1991'de Irak göçleridir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ise Türkiye'ye yönelik yeni göç hareketleri ve yeni göç politikaları başta olmak üzere gelen göçmenlerin gelme nedenlerine ve sosyo-kültürel özellikleri üzerinde durulacaktır. Göçmenlerin geliş nedenlerine ve geldikleri yerlere göre alt başlıklara ayrılıp bu doğrultuda incelenmeye çalışılacaktır.

Çalışmada özellikle, önceden yapılmış saha araştırmalarından, ilgili kalkınma planından, göç ile ilgili kanunlardan, göç araştırmalarından ve Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından yayınlanan yıllık göç raporlarından yararlanılacaktır. Bu kaynaklardan hareketle oluşturulan alt başlıklar şu şekildedir: Türkiye'ye yönelik düzenli ve düzensiz göç hareketleri, Sahra altı Afrika ülkelerinden göçler, turizm amaçlı göçler, eğitim amaçlı göçler, kadınların emek göçü ile mülteci ve sığınmacılar.

Afrika ülkelerinden gelen göçler incelenirken devletin Afrika açılımından, Afrika ülkeleri ile yapılan vize anlaşmalarından, en çok göç alınan ülkelere, konuyla ilgili yapılan saha araştırmalarından yararlanarak ülkeler bazında gelenlerin cinsiyet, Türkiye'de bulunma amaçları, kendi ülkelerini terk etme nedenleri ile Türkiye'de geçim kaynakları üzerinde durulacaktır.

Diğer bir göç türü olan turizm amaçlı göçler çalışılırken; karşılıklı vize anlaşmaları, yapılan araştırmalardan yola çıkılarak belirli yıllardaki nüfus miktarları ve nüfusun cinsiyetlere göre dağılımı, yaş özellikleri, medeni durumlar, mülk edinimleri, eğitim düzeyleri incelenmeye çalışılacaktır.

Bir diğer göç türü ise eğitim amaçlı gelen göçmenler, bu göçmen grupları incelenirken özellikle göç raporları verilerinden yararlanılacaktır. Türkiye'deki yabancı öğrenci sayıları, geldikleri ülkeler, burs durumları ve diğer önemli noktalar üzerinde durulacaktır.

Kadınların emek göçünü ele alınacağı bir diğer göç türü ise özellikle hangi ülkelerden geldiği, bu kaynak ülkelerle Türkiye arasındaki vize anlaşmaları, bu alanda yapılan saha araştırmalarının verileri, gelen kadın işçilerin hangi meslek alanlarında çalıştıkları, Türkiye’de ne şartlarda iş buldukları ve yaşam koşulları hakkında bir değerlendirme yapılacaktır.

Son olarak, özellikle Türkiye’nin coğrafi konumu itibariyle ve ayrıca hoşgörülü bir politika izlemesinden kaynaklı, ülkelerinde iç karışıklık/savaş çıkan ya da çıkma tehlikesine karşı göç eden mülteci ve sığınmacıları kapsayan bölümdür. Bu bölümde Türkiye’nin mültecilerle ilgili imzaladığı anlaşmalara, bu konudaki politikalara, mülteci ve sığınmacı arasındaki farklılıklara, hangi ülkeden Türkiye’ye mülteci/sığınmacı geldiğine, bu gelen grupların sosyo-kültürel özelliklerine ve diğer önemli hususlara değinilmeye çalışılacaktır.

1.BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde tez araştırması kapsamında kullanılan ana kavramların ve alt kavramların açıklamaları yapılacaktır. Kullanılan kavramlar aşağıda belirtilmektedir.

1.1. Göç Nedir?

Göç olgusu, neredeyse bütün toplumları ilgilendiren, insanlık tarihiyle iç içe geçmiş bir olgudur. Göç, insanların mevcut koşullarından daha iyi olana doğru gitme durumu olarak açıklanabilir. Göç, tarihin her döneminde yaşanmıştır. Avcılık-toplayıcılık yaparak yaşayan insanlardan günümüz dünyasına kadar göç olgusu meydana gelmeye devam etmiştir. “Avcılık- toplayıcılık devrinde, göçebe yaşam biçimi, ilk sosyal örgütlenme şekli olarak görülmektedir. Doğal afetlerden kaçış, kuraklık, açlık, iklim değişiklikleri birer tarihsel örnektir”(Yalçın, 2004: 3).

Göçü meydana getiren nedenler zamanla çeşitlense de, genel olarak; ekonomik, toplumsal, eğitim, iklim, siyasi sebeplerden buldukları ülkenin yasal sınırları içerisinde yer değiştirmeleri (iç göç) ya da buldukları ülkenin yasal sınırları dışında başka bir ülkeye gitmeleri (dış göç) olarak açıklanabilir.

Türkiye Cumhuriyeti Kalkınma Bakanlığının göç üzerine hazırladığı Onuncu Kalkınma Planında ise göçün tanımı şu şekilde yapılmıştır: “Göç, temelde, ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitmesi olarak tanımlanabilir” (Kalkınma Bakanlığı,2014:1). Bir başka tanıma göre ise, “Göç, ekonomik, siyasi, ekolojik veya bireysel nedenlerle, bir yerden başka bir yere yapılan ve kısa, orta veya uzun vadeli geriye dönüş veya sürekli yerleşim hedefi güden coğrafik, toplumsal ve kültürel bir yer değiştirme hareketidir ” (Yalçın, 2004: 13). Uluslararası Göç Örgütünün Göç Terimleri Sözlüğüne (2009: 22) göre ise, Uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde yer değiştirmek. Süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleridir. Buna, mülteciler, yerinden edilmiş kişiler, yerinden çıkarılmış kişiler ve ekonomik göçmenler dâhildir.

Bu tanımlara ve göçün şimdiye kadar yapılan diğer tanımlarına bakıldığında birçok etken tarafından tetiklendiğini ve birçok etkeni tetiklediğini söylemek

mümkündür. Göç konusu itibariyle sadece sosyolojinin değil, diğer birçok bilim dalını da ilgilendirmektedir. Çok boyutlu bir kavram oluşu nedeniyle göç, antropoloji, ekonomi, istatistik, tarih, demografi gibi bilim dalları ile karşılıklı ilişki içine girmiştir. Aynı zamanda hem tek bir ülkeyi hem de tek bir kültürü içermediği için evrensel bir özellik taşımasına neden olmuştur.

1.1.1. Göç Çeşitleri

Göç çok boyutlu bir kavramdır. Göç daima aynı nedenlerden dolayı gerçekleşmez. Pek çok nedenden dolayı yaşanabilir. Göçü gerçekleştirdiği zaman, mekân, mesafeye, göçü yapan kişi sayısına göre çeşitlendirmek mümkündür. Çok boyutlu bir kavram olması ve doğrudan insanları etkileyip, insanlardan etkilenmesi de çeşitlenmesine neden olmuştur. Çeşitleme yapılıp tanımlanırken bazı ölçütler kullanılır.

1.1.1.1. Mesafesine Göre Göçler

Mesafesine göre göçler; yapılan göç hareketinin ülkenin yasal sınırlarının içinde mi yoksa yasal sınırların dışında mı olduğuna bağlı olarak iç ve dış göçler.

İç göçler: Bir ülke içinde bir şehirden başka bir şehre, aynı şehirde bir köy ya da kasabadan şehir merkezine yapılan hareketliliklerdir. Genellikle, gelişmiş şehirler doğru, eğitim ve sağlık hizmetlerinden yararlanmak, sanayinin geliştiği yerlere doğru iş imkânlarından yararlanmak için yapılan hareketlilik mevsimlik ya da sürekli yerleşim amaçlı olabilir.

Dış göçler: Savaş, etnik çatışmalar, ekonomik yetersizlikler, doğal afetler, daha kaliteli eğitim fırsatları, uluslararası anlaşmalarla sağlanan nüfus değişimleri gibi sebeplerden bir ülkeden başka bir ülkeye yapılan nüfus hareketlilikleridir.

Dış göç kavramının içinde ele alacağımız bir kavram ise uluslararası göç kavramıdır. Günümüzde küreselleşme ile iyice hız kazanan bilgi ve insan hareketliliği, uluslararası alanda çok sık rastlanan göç hareketliliğini tetikleyen bir durum haline almıştır. Genel olarak, ekonomik gelişmeler, politik dengesizlikler, bazı baskı rejimleri, iç karışıklıklar, turizmdeki gelişmeler, eğitim için en iyisini bulma isteği ve genel toplumsal yapı değişimleri uluslararası göçü iyice kaçınılmaz bir hale getirmiştir. Uluslararası göç kavramı; “Kişilerin geçici veya daimi olarak başka bir

ülkeye yerleşmek üzere menşe ülkelerinden veya mutad olarak ikamet ettikleri ülkeden ayrılmalarıdır. Dolayısıyla, uluslararası bir sınırın geçilmesi söz konusudur” (IOM, 2009: 59).

Geçmişten günümüze gelen göç, küreselleşme dinamiklerinin güçlenmesi sonucunda, göçe çok fazla sayıda insanın ve ülkenin girmesinin önünü açmıştır. Bu durumda göç hareketliliğine dâhil olan insan perspektifi değişmektedir. Küreselleşme ile birlikte büyük şirketlerin dünyanın dört bir yanına dağılması insanlara yeni iş imkânları sunmuş, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere doğrudan bir profesyonel işçi göçü oluşturmuştur. “Küreselleşme malların, sermayenin ve bilginin serbest dolaşımını önleyen engelleme ortadan kaldırılması, ülkelerin ve toplumların daha fazla birbirine bağımlı hale gelmesi ve sınırların akışkanlık kazanması ve nihayet uluslararası göç hareketlerinin artması öngörmektedir” (Kalkınma Bakanlığı, 2014:3).

Son yıllarda gerçekleşen uluslararası göç hareketliliğinde hem nitel hem de nicel bir değişim gözlenmektedir. Önceleri kadın nüfusunun az olduğu göç hareketliliğinde değişimle birlikte kadınlarında göç etme sürecine sayılarını artırarak dâhil oldukları söylenebilir. Küreselleşme ile birlikte emek piyasasındaki kadın nüfusun artması, ev içi hizmetlerle yaşlı bakım, çocuk bakımı gibi hizmetlerde kadına olan talebin artması, başlıca nedenlerdir. Kadın nüfusun göçe dâhil olmasının akabinde çocuk nüfus ta göç sürecinde yer almaya başlamıştır.

Uluslararası göç hareketliliği son yarım yüzyılda eğitim amaçlı göçlerde ciddi bir şekilde yerini almaya başlamıştır. Hem öğrenci gönderen ülke hem de öğrenciye ev sahipliği yapan ülke eğitim göçünden etkilenmektedir. Alan ülkenin zaman içinde diğer göçlerle de birlikte homojen yapıdan daha heterojen yapıya dönüşmesi hem kaynak ülkeleri hem de hedef ülkeleri kültürel, sosyal açıdan etkilemesi bu durumun bir sonucudur. Bu sonuç başka olaylara yol açmakta uluslararası karşılıklı bir bağ gelişmesine neden olmaktadır. Ayrıca uluslararası eğitim göçü hedef ülkede uzun süre kalmak için ikameti kolaylaştırmaktadır.

Göçün başka bir uluslararası boyutu ise turizm sektörüyle can bulmaktadır. Özellikle son yıllarda göç ve turizmdeki gelişme, bu ikili arasındaki bağı da ortaya koymaktadır. Turizme dayalı göç ve göçe dayalı turizm olmak üzere iki hareketlilik karşımıza çıkmaktadır. Turizm amaçlı gidilen bir yerde şayet turistler gidilen ülkenin

dilini öğrenmek istiyorsa, oradan mülk sahibi oluyorsa ve zamanla eğitime katılım (okul açma vb.), dernek kurma gibi faaliyetlere kalkışıyorsa burada göçün kalıcılığından turizmin göçe dönüşmesinden söz etmek mümkündür.

1.1.1.2. Oluşum Nedenlerine Göre Göçler

Oluşum nedenlerine göre: Bireyin ya da topluluğun kendi iradeleriyle ya da bir zorlama sonucu yaptıkları göçler. Kendi iradeleriyle yaptıkları gönüllü göç olarak adlandırılırken, irade dışı yaptırılan göçler zorunlu göçlerdir.

Zorunlu göçler; nüfus mübadeleleri, etnik baskılar, savaş, sınır değişiklikleri, deprem, sel gibi doğal afetler sonucu oluşur.

Zorunlu göçün nedenlerinden birisi olan, nüfus mübadelesini açıklayacak olursak, ülkelerarası antlaşmalar ile karşılıklı iki ülke veya daha fazla ülkenin, genel ülke nüfuslarına göre azınlıkta kalan nüfusun karşılıklı olarak yer değiştirmesi hareketidir. Bu göçün amacı etnik ve dinsel gruplar başta olmak üzere heterojen yapıya sahip toplumu daha homojen bir yapıya indirmektir. Bu göç türü insan hakları bazında değerlendirildiğinde büyük hak ihlalleri gözlenmektedir. Çünkü göç edecek insanlar adına hükümetlerce kararlar alınır. Yerleşik hayatta oldukları mal veya mülk sahibi oldukları yerlerden sürgün edilmeleridir. Mübadele ile gönderilenlerin geri dönme durumlarını yine mübadeleyle taraf olan devletler belirlemektedir. Uyum sorunu, yerleşme sorunu, ekonomik problemler gibi başlıca sorunlar bu göçmenler tarafından başlıca sorun kaynaklarını oluşturmaktadır. Tarihte pek çok örnekleri mevcuttur. Yakın tarihte yaşanan ve bizzat Türkiye'nin de taraflarından birisi olduğu, Kurtuluş Savaşı sonrası Yunanistan ile yapılan antlaşma sonucu gerçekleşen Rum-Türk mübadelesi örnek olarak verilebilir.

Gönüllü göçler ise eğitim, yeni iş fırsatları, daha gelişmiş sağlık koşullarından yararlanmak gibi nedenlerden oluşan, bireylerin göç etmeye hür iradeleri ile karar verdikleri göç hareketleridir. Ayrıca beyin göçleri de bu tür göçlerdendir.

Gönüllü göçlerden olan ve son zamanlarda küreselleşmeyle iyice ivme kazanan ve pek çok ülke tarafından teşvik edilen beyin göçü kavramını açıklayacak olursak; iyi eğitim almış, vasıflı insan gücünün mevcut bulunduğu ülkeden daha gelişmiş bir ülkeye doğru yaptığı göç hareketliliğidir. Hem teknolojik hem de

bilimsel alanda yüksek donanıma sahip bu kişiler, kendi ülkelerinde bilimsel gelişimin yetersiz olması, siyasi dengesizlikler, istihdam sorunu gibi nedenlerden göç hareketini gerçekleştirirler.

1.1.1.3. Yasal İzne Tabii Olan ve Olmayan Göçler

Göç türleri içerisinde değerlendireceğimiz bir diğer tür ise, yasal izne tabii olarak gerçekleştirilen göçler ve ilgili makamlarca yasal izin alınmadan gerçekleştirilen göçlerdir.

1999 yılında, Bangkok'da ki Uluslararası Göç Sempozyumunda, insanlar üzerinde kötü çağrışımlar yaptığı ve suç fikri barındırdığı gerekçesiyle o zamana kadar kullanılan “kaçak göç-kaçak göçmen” ya da “yasadışı göç-yasadışı göçmen” kavramlarının yerine “düzensiz göç- düzensiz göçmen” kavramları kullanılması teklif edilmiştir. Akabinde de bu kavramlar 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununda yer alarak kullanılmaya başlanmıştır.

Bu düzenlemeler sonucu yasal izne tabii olan düzenli göç ve yasal izne tabii olmayan düzensiz göç kavramlarını ele alalım. Öncelikle düzenli göç, göçmenin giriş izni, çalışma izni veya oturma izni gibi izinleri almış, yasalara uygun bir şekilde ülkede bulunmasına denir. Ayrıca Uluslararası Göç Örgütünün Göç Terimleri Sözlüğüne (2009: 14) göre düzenli göç ise, tanınan, yasal kanallar kullanılarak gerçekleşen göç, olarak tanımlanmaktadır.

Düzenli göç ve Türkiye ilişkisi 2000 yılından başlayıp 2011'e kadar olan süreç tablo-1'de verilmiştir. Diğer yılların göç verileri ise Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü verileri kullanılarak çalışmanın üçüncü bölümünde ele alınacaktır. 2000-2011 döneminde Türkiye'ye yönelen düzenli göçlerin yer aldığı tabloya göre, çalışma amaçlı gelen göçmelerin, bu yıllar içerisinde en çok 2004'te 27.500 kişi ile birinci sırada olduğunu söylemek mümkündür. 2004 yılının hemen ardından 25.475 kişi ile 2007 yılı gelmektedir. Üçüncü olarak ise 24.200 kişi ile 2000 yılı gelmektedir. Yıllara ve verilere bakıldığı zaman bir istikrardan bahsetmek zor görünmektedir. Bir dalgalanma vardır. Tablodan çıkarılacak bir başka sonuç ise Türkiye'ye eğitim amaçlı gelenlerin sayısının çalışma amaçlı gelenlerden daha fazla olduğudur.

Tablo 1: 2000-2011 Döneminde Türkiye'ye Yönelen Düzenli Göçler

Düzenli Göçmen Grupları	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	Toplam (%)
Çalışma Amaçlı	24.200	22.414	22.556	21.650	27.500	22.130	22.805	25.475	18.900	17.483	19.351	23.027	267.491 (%13.2)
Eğitim Amaçlı	24.600	23.946	21.548	21.810	15.000	25.240	24.258	22.197	28.597	27.063	29.266	37.260	301.505 (%14.8)
Diğer Amaçlı	119.300	114.894	113.566	108.743	113.00	84.224	139.523	135.365	127.429	118.780	128.327	156.919	1.460.070 (%72.0)
Toplam (Oturma İzinleri)	168.100	161.254	157.670	152.203	155.500	13.1594	186.586	183.757	174.926	163.326	176.944	217.206	2.029.066 (%100)

Kaynak: İçduygu, A. ; Erder, S. ;Gençkaya, Ö.F. ,2009 : 12

Düzensiz göç ise, “Gönderen, transit ve alıcı ülkelerin düzenleme normlarının dışında gerçekleşen hareketler. Düzensiz göç konusunda açık veya genel kabul gören bir tanım yoktur. Hedef ülkeleri açısından, bir ülkeye yasadışı giriş yapmak veya bir ülkede yasadışı şekilde kalmak veya çalışmak anlamına gelmektedir” (IOM, 2009: 15). Düzensiz göç öncelikle göçü gerçekleştiren kişi ya da kişiler tarafından kendi ülke sınırlarından yurtdışına çıkışta yasal yolları uygulamayarak başka bir ülkeye doğru gerçekleştirmeye başladıkları yine aynı şekilde hedef ülkeye girerken yasal olmayan yollarla göç etme eylemlerini içermektedir.

Tablo-2: 1995-2016 Yılları Arasında Yakalanan Düzensiz (Yasadışı) Göçmen Sayıları

YILLAR	DÜZENSİZ GÖÇMEN SAYISI
1995	11.362
1996	18.804
1997	28.439
1998	29.426
1999	47.529
2000	94.514
2001	92.365
2002	82.825
2003	56.129
2004	61.228
2005	57.428
2006	51.983
2007	64.290
2008	65.737
2009	34.345
2010	32.667
2011	44.415
2012	47.510
2013	39.890
2014	58.647
2015	146.485
2016	174.466

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü

Tablo-2'ye bakıldığında özellikle 2000 ve 2015 yıllarında bir artış görülmektedir. 2000 yılındaki artışın en önemli sebeplerinden birisi ülkelerindeki iç savaşları, çatışmaları tehdit olarak görüp göç edenlerdir. Dikkat çeken diğer yıl 2015 yılı yine aynı şekilde, büyük çoğunluğunun ülkelerinde iç çatışmalar ve savaşlar bulunan insanlar tarafından gerçekleştirilen düzensiz göçlerdir. Türkiye 2016 Göç Raporuna göre, düzensiz göçleri gerçekleştiren ilk on ülke; Suriye, Afganistan, Irak, Pakistan, Gürcistan, Bangladeş, İran, Özbekistan, Myanmar (Burma), Azerbaycan'dır. Düzensiz göçte bulunan insanlar genellikle Türkiye'yi transit bir ülke olarak görmekte ve fırsat buldukları anda özellikle Avrupa ülkelerine gitmeye çalışmaktadırlar.

1.1.1.4. Süresine Göre Göçler

Göçün süresine göre oluşan göçler, geçici ve sürekli göçlerdir.

Geçici Göçler: Günlük, mevsimlik, yıllık olarak sadece belli bir süre için çeşitli nedenlerle mevcut konumdan başka bir konuma hareketliliğidir. Bazı sektörlerde mevsimlik işçi ihtiyacı olduğunda yapılan hareketlilik geçici göçlere girmektedir. İnşaat, tarım ve turizm sektörleri mevsimlik işçi çalıştıran sektörlerin başında gelmektedir.

Sürekli (Kalıcı) Göçler: İnsanların mevcut konumlarını bir daha geri dönmek üzere bırakarak gerek ülke içinde gerekse ülke dışında başka bir konuma sürekli yerleşim amacıyla gittikleri göçlerdir. Ülke içinde bazen devlet müdahalesi ile gerçekleştirilen bu göçler kan davalarını durdurmak amacıyla yapılabilir.

Göç çok fazla sebepten gerçekleşebilir ve bütün sebepler birbiriyle ilişkili olabilir bu yüzden göç hareketliliğini değerlendirirken ve çeşitlendirirken de birbiriyle ilişkili olmaları kaçınılmazdır. Daha önce oluşum nedenlerine göre göç çeşitlerini incelerken zorunlu göçlerin, nüfus mübadeleleri gibi nedenlerden gerçekleşebileceklerine değinmiş idik. Sürekli göçleri tanımlarken de yine aynı şekilde nüfus mübadelelerine değinmek gereklidir. Çünkü yapılan antlaşmalarla zorunlu olarak, mevcut yerlerinden başka ülkelere gönderilen kişilerin istedikleri zaman geri dönmeleri söz konusu değildir. Türkiye ve Yunanistan arasında imzalanan 19 maddelik antlaşmaya göre iki ülke arasında nüfus mübadelesi gerçekleşmiştir. Bu antlaşma da göçün sürekli olduğunu vurgulayan maddeler söz

konusudur. Nüfus mübadelesine uğrayan insanların taşınabilir malların yanlarında götürmelerine onay verilirken mevcut ülkelerinde ki taşınamaz mallarına ilişkin gidecekleri ülke de eş değer mal verilmesi bıraktıklarında hak sahibi olmadıkları belirtilmiştir.

1.1.1.5. Birey Sayısına Göre Göçler

Göçü yapan birey sayısına göre, bireysel göçler ve kitlesel göçler olarak adlandırılır.

Bireysel Göçler: Kişinin bireysel hareket ettiği göç türüdür. Genellikle eğitim amaçlı yapılan göç hareketliliği buna örnek olarak verilebilir.

Kitlesel Göçler: Genellikle savaş ve doğal afetlerin neden olduğu kitlesel akınlar şeklinde meydana gelen hareketliliklerdir.

Kitlesel göçler Türkiye tarihinde çok önemli bir yere sahiptir. “Günümüz Türkiye’sinin biçimlenmesine ve yapı taşlarının oluşmasına, 19. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren yaşanan ve büyük çapta Anadolu’nun etnik değişimine neden olan göç dalgaları önemli rol oynamıştır”¹

Anadolu’nun jeopolitik konumunun oldukça önemli olması, farklı iklimlerin yaşanması ve bitki çeşitliliğinin fazla olması, Doğu ile Batı arasında köprü işlevi görmesi tarih boyunca göç hareketliliği için çekici bir hale gelmesine neden olmuştur. Bu sebeplerden ötürü oluşan kitlesel göç dalgaları, tarihte Osmanlı Devleti’nin ve sonrasında da Türkiye Cumhuriyeti’nin toplumsal, etnik ve kültürel yapısını etkilemiştir.

İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi verilerine göre; tarihte Suriye’den Türkiye’ye, 1945, 1951, 1953 ve 1967 yıllarında kitlesel göç gerçekleşmiştir.

“Sayıları kesin bilinmeyen bu göçmenler, Kırıkhan, İskenderun ve Adana’ya yerleştirilmiştir. Irak’tan gelen göçlerin büyük bir kısmı 1988 yılında Kuzey Irak’ta yaşanan Halep’çe katliamı sonrası gerçekleşmiş, 51.542 kişiyi bulmuştur.1991 yılındaki Körfez Savaşı sonrasında da 467.489 kişi kaçarak Türkiye’ye gelmiştir. 1992-1998 yılları arasında Bosna’dan 20 bin kişi, 1999 yılında Kosova’da meydana gelen olaylar sonrasında 17.746 kişi, 2001 yılında Makedonya’dan 10.500 kişi, Nisan 2011-Mayıs 2014 arasında Suriye’de yaşanan iç

¹ (<http://www.goc.gov.tr/icerik3/kitlesel-akinlar> 409 558 559 Erişim tarihi: 24.02.2017)

karışıklıklar nedeniyle bir milyon civarında kişinin Türkiye'ye geldiği tahmin edilmektedir.”²

Suriye'den gelenlerin sayısı 2014 yılından sonra da artarak devam etmiştir.

1.1.2 Göç İle İlgili Kavramlar

Göç kavramından sonra göçü yapan insanlara verilen kavramlar üzerinde durulmakta, oluşabilecek bir kavram kargaşasının önüne geçmek için fayda var. Göçün neden yapıldığına bağlı olarak göçü yapan kişileri farklı kavramlarla açıklamak mümkündür. Göçmen, mülteci, şartlı mülteci, sığınmacı düzensiz göçmen başlıca kavramlardır.

1.1.2.1. Göçmen

Göçmen, “Göçmen teriminin, ‘kişisel rahatlık’ amacıyla ve dışarıdan herhangi bir zorlama unsuru olmaksızın ilgili kişinin hür iradesiyle göç etmeye karar verdiği durumları kapsadığı kabul edilmektedir” (IOM, 2009: 22).

Bir başka göçmen tanımı ise, bireylerin zorlayıcı iradeden ziyade hür iradeleriyle karar verdikleri, eğitim, sağlık, sosyal, maddi imkânları mevcut durumlardan daha iyi şartlarda olan başka bir ülke ya da buldukları ülke de farklı bir yere göçenlere göçmen denilir şeklinde yapabiliriz.

Uluslararası göçte göçün nedenlerine göre göçen bireylere verilen isimler farklılık göstermektedir. Göçmenlerde genellikle hür irade ile yapılması diğerlerinden ayrılmasının en önemli nedenidir.

1.1.2.2. Mülteci, Şartlı Mülteci, Sığınmacı ve Muhacir

Kavramlar tanımlanırken uluslararası düzeyde yapılan sözleşmeler, protokoller önemlidir. Göç uluslararası bir alanda gerçekleştiği vakit etkilenen her bir devletin kendi güvenliği için aldığı ve devletlerin ortak aldıkları kararlar genellikle kimlere nasıl statü verileceğini belirler. Türkiye coğrafi konum gereği çok önemli bir yerde bulunan bir ülkedir. Gerek hedef ülke olarak gerekse transit ülke olarak sık sık göç hareketliliğine maruz kalmıştır. Bunun neticesinde göç eden birey ya da kitleleri yapılan göçün neticesinde sınıflandırılmış ve uluslararası yapılan sözleşmelere taraf olmuştur. 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolü de bunlara örnektir.

² (<http://www.goc.gov.tr/icerik3/kitleselel-akinlar> 409 558 559 Erişim tarihi: 24.02.2017)

Ülkemizin de hazırlanmasında yer aldığı 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Cenevre Sözleşmesi uluslararası mülteci hukukunun temel belgesi olarak kabul edilmektedir. Türkiye, 29 Ağustos 1961 tarihinde 359 sayılı kanunla TBMM’de onaylayarak kabul ettiği, mültecilerin hukuki durumlarına ilişkin Cenevre Sözleşmesi kapsamında sadece Avrupa’dan Türkiye’ye gelerek uluslararası koruma talep eden yabancıları Cenevre Sözleşmesi doğrultusunda mülteci olarak kabul edeceğini 359 sayılı kanunla yayınladığı bildirme ile belirtmiştir (Göç İdaresi, 2015: 75).

Türkiye, Türkiye’ye göç ile gelenleri sınıflandırılırken mülteci kavramını 6458 sayılı kanuna göre şu şekilde yapmıştır:

“Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında verilen statüyü ifade eder” (6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu- Madde 61).

Son yıllarda Avrupa ülkeleri dışından özellikle iç savaşlar nedeniyle aldığı, göç eden kitle ya da bireylere ise şartlı mülteci denilmektedir. Şartlı Mülteci ise Avrupa ülkeleri dışında bir ülkede yaşayan, gerçekleşen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan bir ülkede kalmak isteyen kişilere verilen statüdür (6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu- Madde 62). Esasen isimleri farklılık gösterse dahi tanımlamalarda ve mültecilere ya da şartlı mültecilere uygulamalar konusunda bir farklılık gösterilmemektedir.

Bu konu ile ilgili bilgiyi Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün ilk olarak 2013 yılında yayınladığı ve takip eden 2014, 2015 ve 2016 yıllarında da yer verdiği yıllık raporlar halinde hazırlanan göç raporlarından ulaşmak mümkündür.

“Türkiye, “1967 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Ek Protokol’ü de (New York Protokolü) aynı şartla 1 Temmuz 1968

tarhinde onaylanmıştır. Öte yandan ölkemiz bölgesinde mevcut olan sıcak gelişmeleri ve bunun sonucunda oluşan insan hakları ihlallerini göz önünde bulundurarak 11 Nisan 2013 tarihinde 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununu yasalaştırmıştır. Söz konusu kanun ile ölkemizden uluslararası koruma başvurusunda bulunan yabancıların müracaatlarının ardından yapılan değerlendirme neticesinde Avrupa'dan gelenleri mülteci statüsünde kabul etmekte, Avrupa dışından gelen yabancıları ise üçüncü öлкеye yerleştirilinceye kadar uluslararası korumaya alarak şartlı mülteci statüsünde kabul etmektedir. Ancak böyle ikili tanımlar yapılmasına rağmen tüm başvuru sahiplerinin talepleri uluslararası koruma usulleri açısından hiçbir ayırım gözetmeksizin, 1951 Cenevre Sözleşmesi, 1967 tarihli Protokol ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu çerçevesinde yürütölmektedir” (Türkiye Göç Raporu, 2015: 77).

Sığınmacı: İskân kanunu Madde 3/3' e göre, “Türkiye’de yerleşmek maksadıyla olmayıp bir zaruret ilcasıyla muvakkat oturmak üzere sığınanlara sığınmacı denir”. Ölkemizde sığınmacı ve mülteci kavramları taraf olduğumuz 1951 Cenevre Sözleşmesi kaynaklı farklı ele alınsa da iki grup içinde sadece adlandırmalar farklıdır. Bu anlaşmaya göre, Avrupa’dan gelenler mülteci olarak adlandırılmaktadır. Ama Türkiye de yasal uygulama noktasında bir farklılık bulunmamaktadır.

“Sığınmacı (asylum seeker) tabiri bir öлкеye kabul edilerek mülteci statüsü için başvuru yapmış kişileri ifade eder. Bunların başvuruları uluslararası hukuka ve ilgili ulusal hukuka göre değerlendirilir ve karara bağlanır”(International Migration Law)³.

Muhacir: “Türkiye’de yerleşmek maksadı ile dışarıdan, münferiden veya müçtemian gelmek isteyen Türk soyundan meskûn veya göçebe fertler ve aşiretler ve Türk kültürüne bağlı meskûn kimseler, işbu kanunun hükümlerine göre Dâhiliye Vekilliğinin emri ile kabul olunurlar. Bunlara muhacir denir” (İskân Kanunu, 1934).

1.1.2.3. Düzensiz Göçmen

Son olarak düzensiz göçmen kavramını açıklayacak olursak; “Düzensiz göçmen; yasadışı giriş ve vizenin geçerlilik tarihinin sona ermesi yüzünden transit veya ev sahibi öлке de hukuki statüden yoksun kişi. Bu terim, bir öлкеye giriş kurallarını, ihlal eden mülteciler ve ev sahibi ölkede kalma izni bulunmayan kişiler için geçerlidir. (IOM, 2009: 15)

³ Aktaran: Acer ve diğerleri, 2010: 13

Şimdiye kadar bahsettiklerimiz göçün gönüllü yapılan kısmına ağırlık vermekteydi. Bir de göçün zorunlu olarak ortaya çıktığı uluslararası hareketler vardır. Son yıllarda Türkiye'nin de hem nesnesi hem de öznesi olarak tam merkezinde yer aldığı görülmektedir. Göç edilmek istenen diğer ülkeler için transit bir ülke konumundayken son yıllarda hedef ülke konumuna da geldiğini söylemek mümkündür.

Etnik, dini, siyasi karışıklıklar, yeni iş imkânları, yüksek ve daha kaliteli eğitim sistemlerinden yararlanma isteği, yeni yerler keşfi ve başlıca diğer nedenlerle küreselleşmenin de bir sonucu olarak çeşitlenen ve yoğunluk kazanan göç hareketleri bundan sonra ki yıllarda da göz ardı edilemeyecek bir boyut kazanacaktır.

1.2.Göç ile İlgili Yaklaşımlar

Göç etme eylemi çok çeşitli etkenlerden dolayı ortaya çıkabilmektedir. Göç ve göçmen olgularını farklı şekillerde açıklamaya giden yaklaşımlar olmuştur. Bu alt başlıkta göç ile ilgili yaklaşımların bazılarını ele alacağız. Bunlar; Ravenstein'in göç kanunları, merkez çevre teorisi, ilişkiler ağ (network) teorisi, kesişen fırsatlar teorisi.

1.2.1. Ravenstein'in Göç Kanunları

Göç ile ilgili yapılan ilk çalışma niteliği taşıyan, 1871 ve 1881 yılı İngiliz Nüfus sayımları istatistiklerinin verilerinden yola çıkarak yapılan, 1885'te yayınlanan, Ravenstein'in çalışması göç olgusunun genel geçer kanunlarını saptayabilmek için yapılmış ve kendinden sonra yapılan çalışmalara bir örnek teşkil etmiştir.

Ravenstein'in Göç Kanunları (The Laws of Migration) isimli makalesinde ortaya koyduğu yedi kanunu kısaca şu şekildedir (Çağlayan, 2006: 69-71):

1. Göç edenlerin büyük bir kesimi yalnızca kısa mesafeler arasında göç etmeyi tercih ederler. Gerçekleştirilen bu kısa mesafeli göç, göç edilen yerde başka göç akımları oluşturabilecek bir potansiyeldedir. Birbirini etkileyen bu göç akımlarının yönü, endüstri ve ticaret merkezlerine doğru yönelme eğilimindedir. Göçün endüstri ve ticaretin geliştirdiği yönlere doğru olmasının nedeni ise bu merkezlerdeki nüfusun diğer yerlere göre daha yoğun olmasından kaynaklanmaktadır.

2. İlk kanunu destekler nitelikte olan bu kanunda, kentsel açıdan endüstri ve ticaretin geliştiği ve nüfus olarak da daha yoğun olan yerler yakın yerlerdeki kişileri hızla kendine doğru çeker. Bu çekmeyle birlikte kentin merkezine çevresel alandaki kırsal bölgelerden gelenler kaynaklı, bu bölgelerde bir seyrelme oluşur. Bu seyrelme de kırsal bölgelerden de uzakta yaşayanların bu bölgelere gelmesiyle doldurulur. Bir önceki seyrekliği dolduranların geldikleri yerlerde oluşan seyreklikleri de onların göç ettikleri bölgeye daha yakın konumdakilerin göç etmesi dolduracaktır. Kısaca merkezdeki gelişmişlik keşfedildikçe kırsaldan merkeze doğru gerçekleştirilen bu göç hareketinde her bir seyrelen yere yakın kırsaldan göç edenlerle göç tüm ülke geneline yayılacaktır.
3. Göç olgusunda yayılma ve emme süreçleri birbirini destekler nitelikte olup bu süreçler birlikte yürütülmektedir. Yayılma ve emme süreçlerinin ulaşma istediği amacın aynı olması onları benzer kılmaktadır. Kısaca yayılma ve emme süreçlerinde amaç aynıdır. Ravenstain'a göre göç olgusunda yayılma sürecini destekleyen nokta, göç edenler daha iyi şartlar altında yaşamak için endüstri ve ticaretin buldukları yerden daha iyi durumda bulunduğu yerlere giderek yararlanma isteğidir. Yani göç edenler sadece göç etmek için yer değişikliğinde bulunmazlar. Göç olgusunda emilme süreci ise göç edenlerin göç ettikleri noktalarda gelişen endüstri ve ticaret merkezlerinde insan gücünün eksikliği giderilmesi için bu merkezler tarafından emilmesiyle gerçekleşir. Yayılma ve emme süreçlerinin açıklanmasıyla Ravenstain'ın ortaya koymuş olduğu bu işleyişte görüldüğü üzere, her iki süreç göçle gereksinimlerini karşılamakta ve amaç açısından birliktelik içerisinde hareket etmektedirler.
4. Ravenstain göç akımlarının birbirini tetikleyerek bir başka göç akımının doğmasına neden olduğunu belirtirken, göçün zamanla zincirleme olarak geliştiğini ve merkeze doğru göç alan yerlerin aynı zamanda yine merkeze doğru göç de verdiğini ifade etmiştir. Yani göç bir kez başladığında zincirleme olarak devam etmektedir.
5. İlk dört kanundan farklı olarak bu kanunda Ravenstain doğrudan, uzun mesafeli ve basamaksız bir göç türünden bahsetmiştir. Bu göç türünde göç edenler genellikle yerleşmek maksadıyla, büyük endüstri ve sanayi merkezlerini tercih ederler. Buraya kadar üzerinde durulan beş kanunda ana

olarak iki göç modeli ele alınır. Bunlara göre ilk modelde yani ilk dört kanunda basamaklı, kısa mesafeli ve zincirleme biçiminde endüstri ve ticaret merkezlerine gerçekleştirilen göç modeli, ikinci modelde ise basamaksız, uzun mesafeli ve dolaysız olarak endüstri ve ticaret merkezlerine gerçekleşen göç modeli ele alınır. Bu iki modelinde ortak paydası göç edenlerin göç yönlerinin gelişmiş endüstri ve ticaret merkezlerine doğru olduğudur.

6. Kentte ve kırsalda yaşayanların göç etme eğilimleri üzerinde durduğu bu kanunda Ravenstein, kentte yerleşik olarak yaşayanlarla kırsalda yerleşik olarak yaşayanların birbirinden farklı eğilimler gösterdiğini ifade eder. Buna göre kırsal kesimde yerleşik yaşayanlar, kentte yerleşik olarak yaşayanlardan daha fazla göç etme eğilimindedirler. Kırsaldan kentte yönelen göçlerde kentte yaşayanlar yer değişikliğinde bulunmazken kırsal kesimden yine kırsal kesime gerçekleştirilen göçlerde kırsalda yaşayanları yerinden oynatır ve böylelikle göç akımları basamaklı bir şekle girebilir.
7. Ravenstein son kanununda cinsiyet farklılığına göre göç etme eğilimi üzerinde durmuştur. Buna göre kadınların göç etme eğilimi erkeklerden daha fazladır. Ancak erkekler de uzun mesafeli ve yurtdışı göçlerine kadınlardan daha fazla katılmaktadır.

Ravenstein'in göç çalışmalarının temeli sayılan 1881 ve 1889'da yayınladığı makalelerinde göç kanunlarını bu şekilde oluşturmuştur. İlk makalesinden farklı olarak ikinci makalesinde yine ekonomik nedenlerle gerçekleşen göç kavramını ele almıştır.

1.2.2.Merkez Çevre Teorisi

En yaygın olarak kullanılan göç teorilerinden bir tanesi de merkez çevre teorisidir. Bu teori bağımlılık kuramı olarak da adlandırılmaktadır. Bağımlılık teorisi, 1960'larda Latin Amerika'da bazı akademisyenler ve ekonomistler tarafından çalışılmıştır. Teorinin özünde ekonomik emperyalizm vardır. Azgelişmiş ve gelişmiş ülkeler arasında ekonomik ilişkilerin, aslında azgelişmiş ülkelere birer destek değil sömürü olduğu tezini savunur. Bu teze göre bağımlılık teorisi Üçüncü Dünya ülkelerinin gelişmemelerinin sebebini gelişmiş ülkelerde görür.

Bağımlılık teorisi modernleşme kuramlarının varsayımlarına karşı çıkıyor. Azgelişmiş ülkelerin geri kalmışlığını, gelişmiş ülkelerin geçirdiği tarihsel

aşamalardan geçememesine bağlar. Ayrıca modernleşme kuramının gelişmemenin nedenini geleneksel yapılar ve değerler üzerinden açıklamasına ve gelişmiş modern toplumların az gelişmiş toplumlara örnek teşkil eder fikrini reddeder.

Merkez çevre teorisinde Kapitalist Dünya Sistemini ele alan Wallerstein teorisini, uzun bir süreci kapsayan tarihsel bir perspektiften yola çıkarak açıklamıştır. Bu teoride gelişmiş ve gelişmemiş ülkeler arasında ki ilişkileri incelemiştir. Dünya sistemi teorisine göre dünyada merkez, çevre ve yarı-çevresel ülkeler vardır. Dünya kapitalist sistemindeki bu ülkelerden, çevre ülkelerin rolü merkez ülkelere göre ucuz hammadde satmak, merkez ülkelerin rolü ise ucuz olan bu hammaddeleri alıp, işleyip üzerine değerinden daha fazla fiyat koyup tekrar çevre ülkelere satmaktır. Sanayi ve teknoloji merkez ülkelerde geliştiği için çevre ülkeler merkeze bağlı kalmak zorundadırlar. Wallerstein, dünya sistemi yaklaşımı ile genelde, dünya ekonomisinin ticaret aracılığı ile genişlemesini ve artan bir bölgesel uzmanlaşma sonucu daha etkin bir üretim örgütlenmesine yol açması ile dünyanın çeşitli yörelerinde ortaya çıkan dönüşüm biçimlerini incelemiştir. Kısaca Wallerstein'a göre merkez ve çevre ülkeler, kapitalist değerler ve ekonomik zorunluluklar sistemi açısından karşılıklı olarak birbirine bağımlıdırlar.

Göç olgusu merkez çevre teorisi perspektifinden ele alınırken, kapitalist sistemin özellikleri ile oluşan merkez çevre ilişkisi, merkez ülkelerin ucuz işgücü gereksinimlerini karşılamak için, göçmen almak üzere politikalar geliştirdiklerini ifade edebiliriz. Günümüzde de halen uygulanan bu politikaların şartlarının bir hayli ağır olduklarını söylemek mümkündür. İyi yetişmiş, kalifiye eleman isteyen merkez ülkeler bu özelliklere sahip çevre ülkelerden gelen elemanları düşük ücretle çalıştırmaktadırlar. Ayrıca merkez çevre göç ilişkisi değerlendirilirken maliyeti düşürecek, vasıfsız işçi göçü de önemli bir yer tutmaktadır. Çünkü çevre ülkelerden merkeze doğru yönelen göç etme hareketi, merkez ülkede bulunan vasıfsız işçilerden daha ucuz ücrete çalışacak çevre ülke vasıfsız işçilerini de göçmen olarak kabul etmektedirler (Çağlayan, 2006: 80).

1.2.3. İlişkiler Ağ(Network) Teorisi

İlişkiler ağı teorisinin temelini oluşturan nokta, göç hareketi sonucunda göçmenlerin göç ettikleri ülkede kurdukları, bununla birlikte göç alan ülke ile göç veren ülke arasında da kurdukları sosyal ağların varlığı ve bu ağların bundan sonraki

göç hareketleri üzerindeki etkisidir. Bu ağlar sosyal hayatın her alanına yayılmış olabilir. Bir başka göçmen ilişkileri ağı tanımı ise şu şekildedir: “Göçmen ilişkiler ağı, geldikleri ülke ile yeni yerleştikleri ülkelerde eski göçmenler, yeni göçmenler ve göçmen olmayan kişiler arasında ortak köken, soydaşlık ve dostluk bağlarından oluşan kişiler arası bağlantılardır” (Abadan-Unat, 2002: 18).

Kişinin göç etme eyleminden önce göç edeceği yerde tanıdığı birinin olması göç olayını kolaylaştırıcı bir etkidir. Hiç bilmediği bir yerde ondan daha tecrübeli birinin olması rahatlatıcıdır. Bu durumda kendilerinden önce göç hareketini gerçekleştiren insanlar göç eyleminde bulunmayı düşünen insanları da göç eylemine teşvik eder. Daha önce göç edenler açısından da göç ilişkileri ağı göçmen olarak buldukları yerde tanıdıklarının gelmesiyle yalnızlık çekmelerini önleyebilir.

1.2.4.Kesişen Fırsatlar Teorisi

Stouffer tarafından 1940 yılında ilk kez ele alınan kesişen fırsatlar teorisinin üzerinde önemle durduğu noktalar; göç edilecek mesafe, göç edilecek yerdeki imkânlar ve bu imkânların yoğunluğudur. “Bu kuramın özellikle ekonomik temelli göçlerde ve işçi göçü çalışmalarında daha sıklıkla kullanılan bileceği görülmektedir. Buna göre bir bölgede yaratılan iş imkânlarının yarattığı cazibe, kuramın temel işleyiş biçimini oluşturur (Çağlayan, 2006: 78). Bununla birlikte çok geniş kapsamlı ve yaygın bir şekilde kullanılan bir kuram değildir.

1.2.Göç ve Kültür İlişkisi

Uluslararası göç hareketliliği sonucunda, göç edilen ülke eski homojen yapısından daha heterojen bir yapıya doğru geçiş yaşar. Toplumsal yapıda değişiklik yaşanması beklenmeyen bir durum değildir. Çünkü göç ile gelen her birey her grup kendi kültür öğelerini de beraberinde getirir. Kültür de göç hareketliliği sonucu hem etkileyen hem de etkilenen bir konuma gelir. Bunun için göçü ele alırken kültürden ayrı düşünemeyiz.

Kültür kavramını ele alacak olursak; kültür en geniş tanımı ile bireyin içinde doğduğu toplumda hazır bulunduğu; bilgiyi, inanç sistemlerini, sanat ve ahlaki değerleri, örf ve ananeleri kapsamaktadır.

“Bir milletin kültürü, onun bütün fertlerinin sahip olduğu, hadiseleri karşılayan duyuş şekilleriyle, bütün tarihi içinde meydana getirdiği değer hükümlerdir. Bu değer hükümleri, ilim, felsefe, sanat ve din tarafından yaşatılmaktadır.” (Topçu, 2008: 16)

Kültür bir halkın nasıl yemek yediğinden, nasıl giyindiğine, nasıl eğlenip, nasıl üzüldüğüne dair çok geniş bir yelpazeyi ilgilendirir. Örneğin, İslam inancına inanan insanlar dünyanın neresinde olurlarsa olsunlar hangi ülke vatandaşı olurlarsa olsunlar inandıkları inanç sistemi aynidir. Lakin kültürel unsurlar devreye girdiği için uygulamada kültürden kültüre farklılık gösterir. Bu gayet normal bir durumdur.

Kültür evrensel bir kavram olduğu için üzerinde pek çok tanımlamalar yapılmıştır. Bunlardan bir diğeri ise; “Bilimsel anlamda kültür, dini, sanatı, yapıp ettiğimiz her şeyi içine alan karmaşık bir varlık alanıdır. O bütünlük içinde yer alan her şey, her şeye bağlı ve bağımlıdır. Gözle görülmeyen, elle tutulmayan bu bağları, insanlar eğitimle öğrenir; dil ve iletişimle kurar ve sürdürür” (Güvenç,1997: 14). Kültür öğeleri arasındaki bu bağlılık, toplumda yine nesilden nesle kültür aktarımı ile gerçekleşir. Birey içine doğduğu toplumun kültürel kodlarını daha doğar doğmaz yaşamaya başlar. Giydirilen kıyafetleri, getirilen hediyeler veya dağıtılan hediyeler hepsi kültürel unsurlardır. Yine Güveç’in, kültürün barındırdıklarına değindiği gibi; “Kültür, toplumu oluşturan kişileri, onları bir arada tutan dil ve haberleşme süreçlerini, sanatlarını, inançlarını, törelerini, hukuk ve yönetim kurumlarını, üretim ve tüketim düzenlerini içine alır” (Güvenç,1997: 15). Yazılı bir kurallar sistemi olmayan örf ve adetler, töreler yine kültür aktarımı ile nesilden nesle dil ile geçer.

Kültürün bir başka tanımı ise, “Kültür, ideal olanın, ruhani olanın ve maddi olmayan gerçekliği olarak görülür. İnanışların, değerlerin, sembollerin, işaretlerin ve söylemlerin biçimlenmiş bir alanı olarak kavranır”(Smith, 2005: 16).

Kültür bir canlı gibidir sabit kalmaz. Çevresiyle etkileşim içindedir. Etkiler ve etkilenir. Bunun sonucunda da bazı değişimlere uğrar ve uğratır. Kültür ve insan arasındaki ilişki belli bazı süreçlerden geçmektedir. İnsanların yaşam şartlarının gerektirdiği bazı durumlardan dolayı göç etmeleriyle aynı toplum içinde ve farklı toplumlarla da karşılaştıkları durumlarda kültürde etkiler ve etkilenir. Bu süreçler; kültürlenme, kültürleşme, kültürleşmedir.

1.2.1 Kültürlenme, Kültürleme, Kültürleşme

Kültürleme; bu süreç, kişinin doğumundan başlayarak, toplumun kendi kültürel özelliklerini ölene kadar, yeni kuşaklara sosyalleşme yoluyla aktarma sürecidir. Anlaşıldığı üzere bu süreç bitimsizdir. Çünkü insanın ömrünün her evresinde, toplumun öğrenmesini beklediği, o evreye ilişkin kültürel öğeler vardır. Mevcut öğrendiği kültürel öğelerde de zamansal ve mekânsal değişmelere bağlı olarak bazı kültür öğelerini yeniden öğrenmesi gerekir.

Kültürleme süreci üzerine yapılan bir tanımlama da “Kültürleme, toplumların kendisini oluşturan bireylere belli bir kültürü aktarma, kazandırma, toplumun istediği insani eğitip yaratma ve onu denetim altında tutarak, kültürel birlik ve beraberliği sağlama, bu yolla da toplumsal barış ve huzuru sağlama sürecidir” (Güvenç, 1997: 85) şeklindedir. Yani kültürleme, toplumların daha homojen bir yapıya sahip olmalarını genel geçer kültürel öğelerin nesilden nesle aktararak toplumu kültürel bir bütünlük içinde tutma sürecidir. Kültürleme sürecinde her ne kadar yazılı kurallarla net olmasa da, insanların toplumun istediği gibi olması yönünde kültürel birliği sağlamak için çeşitli unsurlar vardır.

Bir başka süreç ise kültürlenme. Kültürlenme; göç olaylarının en fazla etkilediği bir süreç olan kültürlenme, farklı kültürel arasında etkileşimin bir sonucudur. Belli bir toplumda alt kültürlerinden (köyden kente göç) ya da farklı toplumların kültürlerinden gelen bireylerle etkileşim kurması ve iki kültürde de olmayan yepyeni bir kültür bileşimine kültürleme denir. Yani kültürel yayılma ile bir kültürden başka bir kültüre giren öğeler, o kültürde kendi uygulayabileceği şekilde biçim değiştirerek farklılaşmasıyla, iki kültüründe etkisiyle yeni bir öğenin oluşması durumudur. Örneğin, her kültüre ait belli başlı yeme içme alışkanlıkları vardır. Bunlardan bir tanesi olan kahve kültürü, toplumdan topluma değişmektedir. Kahve kültürü de, kültürel yayılma yoluyla anavatanı olan Brezilya, Vietnam, Kolombiya gibi ülkelerden dünyaya yayılmıştır. Her ülke kendi kültür unsurlarını katarak yeni bileşenler olmuştur.

Kültürleme ve kültürlenme farklı süreçlerde gerçekleşebilir. “Kültürleme okul öncesinde, aile de başlayıp okul dönemi sonunda hızını alırken, kültürlenme, değişik aile, eğitim, okul, meslek, bölge (alt kültür) çevrelerinden kalkıp belli yer ve

zamanlarda bir araya gelen, birbirini etkileyen, akran grupları arasındaki kültür etkileşimidir” (Güvenç, 1997: 86).

Kültürleşme; birbirinden farklı kültürlerin çeşitli şekillerle (göç, TV yayınları, sinema, sanat, moda) birbiriyle karşılıklı etkileşime girmesi ve bunun sonucunda birbirini etkilemesi etkileyen-etkilenenlerin birbirine karışması ve hangisinin hangisinden alındığının bilinemez hale gelmesidir. Dünyanın artık göçlerle, sosyal medya unsurlarıyla çok küçük bir yer haline gelmesi sonucunda dünyada kültürleşmeye maruz kalmamış kültür çok azdır. Günümüzde dünyanın ücra bölgeleri hariç diğer tüm yerlerindeki kültürlerin tanımı, başka kültürlerle etkileşime girmiş ve bunun sonucunda da kültürleşmeye uğramıştır.

Kültürleşme de bir kültür diğerine zorlama ile öğelerini vermez. Toplumsal, ekonomik, düşünsel alışveriş yoluyla gerçekleşir. Kültürleşme sonucu hiçbir kültür ana haliyle kalmaz, kültürleşme sürecinde kültürleşmeye uğrayan kültür ögesi de değişime uğrar. Örneğin, Türkiye’ye göç ile gelen farklı kültürden insanlar, yerleştikleri mekânlarda zamanla birbirini etkilerler.

Kültürleme aynı toplumda kültürel unsurların nesilden nesle aktarımı olarak tanımlana bilirken, kültürlenme ve kültürleşme farklı toplumların birbiriyle etkileşime girmesi sonucu oluşur.

1.2.2. Kültürel Şok ve Oryantasyon

Kültür ve insan birbirinden ayrı düşünülemez. Bunun için insanın yaşadığı her olayda kültürel öğeleri görürüz. Mutlu olduğunda söylediği türküsünde, üzgün olduğunda yaktığı ağıtında her bir cümle bize kültürüne dair unsurlar verir. Kültür, insanın yaşadığı her olayda olduğundan, göç hareketliliğinde de kültürün göç ile bağdaştırılan her bir kavramına değinmek durumundayız. Bunlardan biri de kültürel şoktur. Kültür şoku; özellikle kendi kültürlerinden başka bir ülkeye göç eden insanların içine doğduğu kültürden çıkarak tanımadığı, dilini bilmediği, dilini bilse bile kültürel olarak çözemediği, örf ve adetlerinden haberi olmadığı bir kültürün içine giren insanın yaşadığı sıkıntılı duruma denir. Bunun önüne geçilebilmesi için, hem göç eden bireylerin hem de göç edilen ülkenin en az zarar ile atlatılmasını sağlamak amacıyla çeşitli oryantasyon programları ayarlanır. Uluslararası Göç

Örgütünün Göç Terimleri Sözlüğüne göre (2009:39) ; kültürel oryantasyon, ev sahibi ülke hakkında bilgi edinmek isteye göçmenlere sunulan eğitim kurslarıdır.

1.2.3. Kültürel Uyum

Kültür ve göç söz konusu olduğu zaman kültürel uyum kavramından bahsetmemek olanaksızdır. Göç olayı çeşitli sebeplerden meydana gelir, bu sebepler etkileşim içindedir ve bir sebep başka bir olayın sonucu olabilir. Diğerinin sonucu bir başkasının sebebi olabilir. Göçle gelen insanlar buldukları yeni yerde farklı insanlarla etkileşime girerler. Bunun sonucunda kültürlerde de etkileşim olur.

Kültürün göç ile alakalı, özellikle de toplumsal düzeni sağlamak için elzem olan bir diğer kavramı ise kültürel uyumdur. “Kültürel uyum; belirli bir kültürden gelen kişilerin, grupların ya da sınıfların yabancı bir kültürün unsurlarını aşamalı olarak benimsemesidir. Kısmi ya da tam uyum, göç ve ticari ilişkiler aracılığıyla farklı kültürler arasındaki temas ve etkileşimden kaynaklanır” (IOM, 2009: 39).

Kültürel uyum denildiği zaman genel geçer bir uyum programından ya da politikasından bahsetmek mümkün değildir. Çünkü göç alan her bir ülkenin göç alış nedenleri birbirinden farklı olabilir. Göç çeşitleri farklılaştıkça göç hareketliliği ile gelenler için farklı uyum politikaları geliştirilmeli ve uygulanmalıdır. Farklı yıllarda gelen göçmenlerin farklı ihtiyaçları olacağı söz önünde bulundurularak kültürel uyum programları ve politikaları güncelleştirilmelidir.

Uyum için sadece gelen insanlar değil, gelinen ülke vatandaşları da göz önünde bulundurulmalıdırlar. Farklı toplumdan ya da toplumlardan gelen bireylerle, mevcut toplumdakilerin nasıl bağdaşacakları da toplumun huzuru için oldukça önemlidir.

Uyum programları, politikaları hazırlanırken dikkate alınması gereken belli başlı faktörler vardır. Göçmenin neden göç hareketliliğinde bulunduğu, gönüllü mü bir göç hareketi mi yoksa işkence, zulüm vs. gibi nedenlerden dolayı zorunlu bir göç hareketimi olduğunun bilinmesi, ne kadar bir süre için gelindiğinin tespit edilmesi en önemli faktörlerdir.

Uyumu etkileyecek temel durumlar; devletin politikası, istihdam, eğitim, barınma, sosyal kabul, sağlık, bütünleşmedir. Toplumda bütünleşme ve uyumun

sağlanabilmesi için, toplumun geneline sağlanan durumlar, göç edenlere de sağlanmalıdır. Bunun için öncelikle dil probleminin çözümü amaçlanmalı ve erişimi kolay kurlar açılmalıdır. Devlet politikalarıyla bir şekilde herkesin dil, din, ırk gözetilmeksizin eşit olduğu hiç kimsenin kimseden üstün olmadığı hoşgörü içinde kitle iletişim araçları ile iletilmelidir.

Türkiye, 2003 yılında yabancıların, ülkede mülk edinebilmeleriyle ilgili bazı yasal değişiklikler yapmıştır. Bununla birlikte özellikle Akdeniz Bölgesine ve özellikle Antalya iline doğru bir emekli göçü gözlenmiştir. Rusya başta olmak üzere pek çok ülkeden ülkemize göç hareketliliği yaşanmıştır ve yaşanmaya devam etmektedir. Bununla ilgili özellikle göç edilen bölgede göçmenlerin turist değil artık yerleşik oldukları halka anlatılmalı ve bunun için bazı çalışmalar yapılmalıdır.

Ayrıca eğitim için gelen göçmenlere de yine göç hareketliliklerinin nedenleri ve süreleri göz önünde bulundurularak uyum programları hazırlanmalıdır. Çünkü oluşması muhtemel bazı eğilimlerin önüne geçilmeli ve toplumsal huzur ve bütünlük korunmalıdır.

Uyum programları sağlıklı uygulanamazsa gençler arasında bazı kimlik gruplarının oluşması kaçınılmaz olur. Muhtemel oluşabilecek bazı kimlik grupları; ilk olarak, kendi azınlık grubuna yönelen kimlik, burada gençler kendi azınlık kültürlerine yöneliyor ve içinde bulunduğu toplumun kültürüne olumsuz bir tavır sergiliyor. Başka bir kimlik grubu, baskın kültüre yönelen kimlik, burada ise kendi kültüründen utanan ve baskın kültüre yönelen kimliktir. Diğer bir grup ise her iki kültürle de ilgili problem yaşayan değişken kimlik. Son olarak ve istenilen durum olarak da iki kültürlü kimlik, burada her iki kültürü de özümsemiş kimseler bulunmakta iki kültüre de hâkimiyet söz konusudur.

Uyum, mülteci ve sığınmacılar açısından da oldukça önemli bir kavramdır. “Toplumdaki davranış kalıplarını bilmemek, kültürel unsurları tanımamak ülkenin fiziki niteliklerini bilmemek, sığınmacılara çok ciddi sorunlar yaratır. Bu uyumsuzlukların toplumun kendisi için yaratacağı sorunlar da aşikârdır” (Acer ve diğerleri, 2010: 160).

Toplumsal düzeni korumak ve bütünleşmeyi sağlamak için sadece eğitim ya da göçmenlere karşı değil topluma yönelen her göç hareketliliğine göre uyum program ve politikaları hazırlanmalıdır.

1.2.4. Kültür Değişmesi

Son olarak kültür değişmelerine de değinecek olursak; Mümtaz Turhan kültür değişmelerini ele alırken iki başlık altında incelemiştir. Serbest kültür değişmeleri ve zorunlu kültür değişmeleridir. Turhan'ın ele aldığı biçimde kısaca kültür değişmelerine yer verecek olursak:

“Serbest kültür değişmelerinden, bir içtimai grup ya da cemiyetin, yabancı bir kültüre sahip grup veya cemiyetle temasa geldiği zaman hiçbir dahili veya harici tazyik altında bulunmaksızın münferit unsurları yahut o kültürün muayyen bir kısmını alıp benimsemesi neticesinden bünyesinde husule gelen tahayyüller kast olunmaktadır” (Turhan, 2015: 39). Zorunlu kültür değişmesi ise yine Turhan'a göre; “Umumiyetle mecburi veya empoze kültür değişmesinden, birbiriyle karşılaşan muhtelif kültür ve medeniyeti temsil eden iki cemiyetten birinin diğerinin kültürüne faal bir şekilde ve hususi bir maksatla müdahalesi neticesinde meydana gelen tahayyüller kast olunmaktadır” (Turhan, 2015: 85).

1.3.Nüfus Hareketliliği

Nüfus hareketliliği; bir toplumda nüfusun bir kısmının ya da tamamının ekonomik, siyasal, kültürel, coğrafi vb. nedenlerden kendi sınırları içerisinde bir yerden başka bir yere ya da kendi ülkelerinden başka bir ülkeye göç etmesidir.

1.3.1.Nüfus

Arapça kökenli olan nüfus kelimesi “nefs” in çoğuludur. Nefs, kişi/can anlamına gelmektedir. Nüfus, sınırlarının net bir şekilde bilindiği (bir ülke, şehir, köy, hane) belirli bir anda yaşayan insanların oluşturduğu toplam sayıdır. Nüfusu etkileyen başlıca faktörler vardır. Bunlar; doğumlar, göçler, ölümlerdir.

Bir başka tanıma göre ise; “Nüfus, zaman içinde değişen hareket eden canlı toplumsal bir olgudur. Nüfus bir bölgede yaşayan insan sayısını belirtmenin çok ötesinde bir anlam ve önem taşımaktadır. Bir bölgede ya da ülkede yaşayan nüfusun eğitim durumu, çalışma durumu ve çalışma kollarına göre dağılımı, kıır-kentte

yaşama ve cinsiyet oranı gibi özelliklerinin belirlenmesi, ülkedeki insan kaynağını tanıma adına oldukça önemlidir. Nüfusun özelliklerinin belirlenmesiyle nüfusun potansiyeli ve ihtiyaçları daha gerçekçi bir şekilde tespit edilebilir”(Akbaş, 2016: 54). Nüfusun sayımlarla belirlenmesiyle, yapılan sayımların özellikleri doğrultusunda nüfusu belirlenen yer ile ilgili bilgiler de elde edilmiş olur. Nüfusun cinsiyete göre dağılımı, yaş oranları, eğitim düzeyleri, meslek grupları, işsizlik, diğer ekonomik bilgiler, medeni durumlar vb. alanlarda bilgiler elde edilir. Bunlar doğrultusunda geleceğe yön vermek adına nüfus planları yapılabilir.

1.3.2. Demografi

Nüfus ile ilgilenen alan demografidir. Demografi, yunanca demos (halk) ve graphein (yazmak) kelimelerinin bir araya gelmesiyle oluşmuştur. En genel olarak Dünya'nın nüfusu ile ilgili özelliklerini, yapısını, durumunu inceleyen alandır. “Demografi; özellikle büyüklük, yoğunluk, dağılım ve önemli istatistikî bilgilere atıfta bulunarak insan nüfusunu konu edinen bilim dalıdır (IOM, 2009: 11). Dünya üzerinde ülkelere ve bölgelere göre nüfusun bazı özelliklerini (doğumlar, göçler, ölümler) inceler. Nüfusun çoğalmasına ya da azalmasına neden olan etkenleri inceler. Bunları incelerken çeşitli parametreler ve bunlara bağlı çeşitli kavramlar kullanır. Bunlar; nüfus sayımları, nüfus kayıtlarıdır. Demografi bu araştırmalarla bir bölgedeki nüfusun bazı özelliklerine erişir (yaş, cinsiyet, medeni durum, nüfus hareketleri vb.).

1.3.3. Nüfus Sayımı

Nüfus, sayımlar yoluyla belirlenir. Nüfus sayımı, belli bir tarihte, sınırları belli bir alanda bulunan insan sayısının tespit edilmesi için yapılır. Belli bir tarihte yapılması ve sınırların belli bir yere ait olması oldukça önemlidir. Çünkü beşeri veriler günlük değişebilen verilerdir. Belirli bir yere ait olması o yerin demografik, sosyo-kültürel, ekonomik niteliklerinin net bir şekilde ifade edilmesi için oldukça önemlidir. Nüfus sayımları ülkelerin kendi özellikleriyle doğru orantılı belirledikleri belli aralıklarla yapılır. Bizim ülkemizde genel nüfus sayımı “Devlet İstatistik Enstitüsü” (DİE), yeni adıyla “Türkiye İstatistik Kurumu” (TÜİK) tarafından yapılmaktadır. Türkiye Cumhuriyetinde ilk nüfus sayımı 1927 yılında yapılmıştır. 1997 yılında, ilk defa bilgisayar eşliğinde veri girişleri yapılmıştır. TÜİK bilgilerine göre, sayımlar Türkiye Cumhuriyeti sınırlarında yabancı nüfus dâhil ekonomik,

eğitim niteliklerini ortaya çıkarmaktadır. Boyece istatistiksel olarak eğitim derecemizden ekonomik duruma kadar bulunduğumuz noktalar ortaya çıkmaktadır.

Ülkedeki seçmen sayısının belirlenmesinden, meslek gruplarıyla ilgili bilgilerden, ocuk sayısına eğitim düzeyine, hane sayısına kadar pek çok bilgi içerir. Yine TÜİK bilgilerine göre geleneksel nüfus sayımında, sayım günü lkemiz sınırları içinde bulunan tüm nüfusun sayımı yapılmaktadır.

Kullanılan nüfus tanımı gereği (de facto nüfus tanımı) sayım günü kişiler nerede bulunuyor ise orada sayıma tabii tutulmaktadır.

Sayım yalnızca hanelerde değil, otellerde, yurtlarda, askeri birliklerde, cezaevi, hastanelerde de yapılmakta yabancı uyruklularda sayıma dâhil edilmektedir.

Bir toplumda nüfusun tanımının ya da belli bir kısmının çeşitli nedenlerle (ekonomik, siyasi, coğrafi, kültürel vb.) bir yerden başka bir yere göç etmesine nüfus hareketliliği denilmektedir. Nüfus hareketliliği, sınırları belli bir ülke içinde bir yerden başka bir yere gerçekleşen i göçler ve ülkelerarası gerçekleşen dış göçler biçiminde yaşanır.

2.BÖLÜM

TÜRKİYE’NİN GÖÇ GEÇMİŞİ VE GÖÇ POLİTİKALARI

Coğrafi konumundan ötürü Türkiye, Avrupa ve Asya kıtalarının arasında bulunur. Bu özelliği ile deniz yolları geçişlerinde de etkin bir yere sahiptir. Türkiye konumundan ötürü, hem coğrafi anlamda hem de kültürel anlamda Doğu ile Batı arasında bir köprü vazifesi görmektedir. “Türkiye’nin batıdaki deniz yolu geçişleri ile anahtar konumu ve Asya ile Avrupa arasındaki köprü özelliği, çok değişik biçimlerde seferler, kuşatmalar ve işgaller ile değişen erk yapısının biçimlendirdiği bir geçmişin oluşmasına neden olmuştur” (Kula, 2012: 81).

Türkiye tarihi boyunca, öncelikle coğrafi konumu sonucu, göç yolları üzerinde bulunması, göç edenler tarafından transit göç veya doğrudan hedef ülke seçilmesi ve ihtiyaç duyanlara kapılarını açması gibi özelliklerinden dolayı çok eski bir göç geçmişine sahiptir. Bu noktada;

“...1492 yılında on binlerce Yahudi’nin İspanya’dan gemilerle kurtarılarak Osmanlı İmparatorluğu topraklarına getirilmesi, 1709 yılında İsveç Kralı Şarl’ın beraberindeki yaklaşık 2 bin kişilik grupla birlikte Osmanlı İmparatorluğu’na sığınması, Macar Özgürlük Savaşı’nı kaybeden Prens Lajos Kossuth ve beraberindeki 3 bin Macar’ın 1849’da Osmanlı İmparatorluğu’na gelmeleri, 1917 Bolşevik İhtilali’nin ardından Vrangel’in yaklaşık 135 bin kişiyle birlikte Osmanlı İmparatorluğu’ndan koruma talep etmesi, Cumhuriyet döneminde 1922-1945 yılları arasında Yunanistan, Balkanlar ve Almanya’dan yaklaşık 1 milyon 185 bin kişinin Türkiye’ye gelmesi, 1988-2000 yılları arasında Irak, Bulgaristan, Bosna ve Kosova’dan yaklaşık 900 bin kişinin gelmesi Türkiye’nin mevcut göç tarihinin en somut örnekleri arasında yer almış, özetle Türkiye milyonlarca kişiye ev sahipliği yapmıştır” (Göç Raporu, 2015: 27).

Türkiye tarih boyunca göç ile olan ilişkisini aktif bir şekilde sürdürmüştür. Günümüzde de iç savaş nedeniyle ülkelerini terk etmek zorunda kalan pek çok mülteci ve sığınmacıya kapılarını açmış ve halen açmaya devam etmektedir.

Türkiye’nin göç geçmişini ve bu süreçlerde uyguladığı politikaları incelerken, zamanın şartlarını daha iyi değerlendirmek amacıyla dört farklı dönemde ele alacağız. İlk dönem Osmanlı İmparatorluğu’nun Son Dönemindeki Göçler ve Göç Politikaları ikinci dönem Türkiye Cumhuriyeti’nin İlk Yılları Göçler ve Göç Politikaları, üçüncü dönem 1940-1960 Dönemi Göçler ve Göç Politikaları, dördüncü dönem 1960-2000 Dönemi Göçler ve Göç Politikaları.

2.1.Osmanlı İmparatorluğu'nun Son Dönemindeki Göçler ve Göç Politikaları

Fransız İhtilali'ndan sonra 19. Yüzyılda başta Avrupa olmak üzere, bütün dünyayı etkileyen milliyetçilik akımı birden fazla milletin bir arada yaşadığı ülkeleri derinden etkilemiş ve çeşitli savaşların çıkmasına neden olmuştur. Özellikle çok uluslu devletlerde yaşanan savaşlar sonucu insanlar kendi soydaş ve dini gruplarıyla bir araya gelmek istemiş ya da buna mecbur bırakılmışlardır.

Özellikle tarih boyunca ekonomik nedenlerden dolayı topraklarına el konulmak istenilen ya da 19.yüzyılda milliyetçilik akımından kaynaklanan ya da bu akımı kendi menfaatleri için kullanan devlet ya da devletler stratejik öneme sahip bölge topraklarını işgal etmeye çalışmışlardır. İşgal edilen ülke vatandaşları ise yeni gelen insanlara karşı asimile olmamak için kendi istekleri sonucunda daha güvenli topraklara göç etmişler ya da işgal eden devletin ya da devletlerin zorunlu göç politikalarıyla yurtlarından edilmişlerdir. Bu tarz göçlerin tarih boyunca pek çok örneği yaşanmıştır. Özellikle bu durumları yaşayan Kırım, Bosna, Romanya, Kafkaslar, Bulgaristan, Doğu Rumeli, Batum Osmanlı'yı göçlerin yönünün Osmanlı topraklarına doğru olması açısından yakından ilgilendirmektedir.

“Kırım'ın stratejik ve ekonomik önemi Rusya'nın dikkatini çekmiş ve bu bölgenin ele geçirilmesi yöneticilerinin öncelikli hedefleri arasına girmiştir. Nitekim Rusya uzun bir mücadeleden sonra 1783'de Kırım'ı ilhak ettiğini açıklamıştır” (Yakut, 2015: 121). Rusya'nın 1783'de ilhakı sonucunda Kırım Tatarları ve burada yaşayan Nogaylar ve Çerkezler de “Ak Topraklar” olarak nitelendirilen Osmanlı topraklarına doğru göç etmişlerdir. 1783 yılından sonra Osmanlı Devletinin yıkılmasına yaklaşık 140 yıl gibi bir süre olmasına rağmen Kırım'ın ilhakı önemlidir. Çünkü buradan yaşanan göçler belirli dalgalar halinde yüzyıla yakın sürmüştür. Osmanlı devleti bu göçler karşısında sosyal ve ekonomik açılardan büyük sorunlar yaşamasına rağmen gelen göç dalgalarına karşı kapılarını kapatmamıştır. Dönemin mevcut şartlarında gelen göçmenlerin iskân ve barınma gibi önemli sorunlarını çözmeden başka göç dalgalarına da maruz kalmıştır.

Göçlerin ilk yıllarında ve henüz nispeten daha iyi durumdayken Osmanlı Devleti çeşitli devlet politikalarıyla göçleri teşvik edici yollar aramıştır. Bunların en önemli sebepleri ise devlet içindeki gayrimüslimlere karşı Müslüman nüfusun arttırılması, çok geniş alanlara sahip toprakların tarım için kullanılmasının ki, o

zamanda göçmen olarak gelip tarım ile uğraşanların yerlilerden daha verimli çalışmaları, göç politikalarının önünün açılmıştır. Osmanlı Devletinin zaman içerisinde göç alma amaçları değişiklik gösterse de göç alma politikalarından vazgeçtiği söylenemez. Osmanlı Devleti yayımladığı kararnamelerle de göç politikalarının içeriğini paylaşıyordu. Tanzimat yüksek kurulu tarafından 9 Mart 1857 tarihinde o zaman kullanılan takvime göre 5 Cemaziyülâhır 1272 tarihinde göç ve iskânla ilgili sultan tarafından da onaylanan bir kararname yayımladı. “Bu kararnameyle, sultana bağlılık yemini ederek onun tebaasından olmaya ve ülke kanunlarına saygı göstermeye hazır olan herkese Osmanlı Devletinin kapısının açık olduğu ilan ediliyordu” (Karpat, 2010:153).

Tanzimat Fermanı ile din, etnik köken, dil gibi önemli unsurların farklılıkları gözetilmeksizin bağlılık yemini eden herkese kapılarının açılması Osmanlı'nın göç politikalarında nasıl bir yol izlediğini göstermektedir. Osmanlı Devleti, dağılma sürecinde, 19. yüzyılda, milliyetçilik akımının da etkisiyle Balkanlar'da da toprak kayıplarına uğramış ve ülke nüfusu azalma yaşamıştır. Azalan nüfus problemini çözmek amacıyla hem anlayış hem de işleyiş açısından oldukça liberal bir göç ve iskân politikası uygulamasına gidilmiştir. Osmanlı Devleti bu politikada; din, mezhep, etnik köken, dil ayrımına bakmaksızın kabul etmiş olduğu göçmenlerin Devletin çeşitli bölgelerine yerleştirerek nüfusun çeşitliliğini ve dolayısıyla Devletin devamını sürdürmeye çalışmıştır (Kale, 2015:155). Ancak milliyetçilik akımlarının hız kazandığı bu dönemde, mevcut durumda bile çok çeşitli milletleri bünyesinde bulunduran Osmanlı'nın yeni gelen göçlerle de kozmopolit yapısı daha da çeşitlendi. Osmanlı Devletinin son dönemlerine gelindiğinde savaşlar, isyanlar, siyasi tutarsızlıklar, ekonomik sorunlar derken bir de göçlerle tekrar değişen demografik yapının yol açtığı sorunlar, Osmanlı Toplumunun yapısını derinden etkilemiştir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde yaşadığı savaşlardan sonra özellikle İmparatorluk içindeki Müslüman ve Hıristiyan gruplar arasında çıkan çatışmalar bu iki farklı dini grup arasında artık birlikte yaşamanın mümkün olmayacağını göstermiştir. Bunun neticesinde Müslümanlar Anadolu'ya doğru göç ederken, buradaki Hıristiyanlarda farklı bölgelere doğru göç etmişlerdir. 1877-1878'de ve 1912-1913 yıllarında Osmanlı Devleti'ne Balkanlar'dan önemli göçmen dalgaları gelmiştir. “Balkanlar'ın pek çok bölgesinde çoğunluğu oluşturan Müslüman nüfus, bölgede imparatorluktan kopmuş olan çeşitli yeni gayrimüslim ulus devletleri

arasında bölünmüştü ve her birinde Müslümanlar ya derhal göçe teşvik ediliyor ya da buna mecbur bırakılıyorlardı” (Karpas, 2010: 331). Bu dönemde İmparatorluğun içinde bulunduğu mevcut şartlar değerlendirilirken, içteki karışıklıkların daha olumsuz sonuçlara yol açmasını önlemek amacıyla gayrimüslim nüfusa yönelik sevk ve iskân politikaları önemli bir yer tutar. O zamanda yaşayan nüfusun, yaklaşık olarak üçte birinin gönüllü ya da mecburi olarak yer değiştirmesi günümüzdeki etnik, kültürel ve özellikle dinsel dağılımının temel belirleyicilerindedir.

Günümüzdeki demografik özelliklerin belirlenmesinde önemli bir yer teşkil eden göçleri değerlendirirken daha iyi analiz edebilmek amacıyla bu bölümde Prof.Dr. Kemal Karpas’ın “Osmanlı’dan Günümüze Etnik Yapılanma ve Göçler” eserinden Osmanlı’nın o zamanda yaşadığı göç dalgalarının sayısal verilerinin yer aldığı tabloları inceleyeceğiz.

Tablo-3: 1880 Yılında Samsun’daki Rus Topraklarından Gelen Mülteciler

	Samsun’da karaya çıkanlar	Samsun’a ya da Canik sancağına yerleşenler	Ankara’ya ya da Sivas’a gönderilenler	Samsun’da ölenler
Çerkezler-Abazalar (Kafkaslardan gelen)	12.116	4.668	7.028	420
Rumeli’den gelen Çerkezler	6.252	964	4.838	450
Tatarlar (Kafkaslar)	14.824	881	13.472	471
Gürcüler (Kafkaslar)	1.594	25	1.535	34
Batumlu Türkler	91		91	
Toplam	34.877	6.538	26.964	1.375

Kaynak: C.W.Wilson’in raporu, 23 Ocak 1880. Aktaran: Karpas, 2010:168

1880 yılında gerçekleşen bu göç akımında göçün temel nedeni dini farklılıklar kaynaklı Rusya’nın gerçekleştirdiği politikalarıdır. Bu göç dalgasında Çerkezler diğer göç eden gruplar arasında en fazla göç eden durumdadır. Zaman içerisinde bu göçmenlere yenileri eklenmiştir.

Göç olaylarının yoğun yaşandığı Osmanlı Devletinin son dönemlerinde nereden, kimlerin geldiği ve nerelere yerleştirildikleri günümüzdeki demografik yapının incelenmesinde son derece önemlidir. Yine bu dönemde gerçekleşen bir başka göç dalgası tablo-4 de verilmiştir. Gelen kişi sayısı değerlendirildiğinde 9.716 kişi ile Bulgaristan’dan gelen göçmenler diğer gruplardan fazladır. Ayrıca tablodan ulaşılabilecek bir diğer sonuç ise bu göç dalgasında sadece belli bir dini grubun yer almadığıdır (Bulgaristan Yahudileri, Romanya Yahudileri de göçe tabii olmuşlardır). Bir başka nokta ise gelen kişi sayısı ile yerleşen kişi sayısı arasındaki farklılıklardır. Bunu Karpas şu şekilde açıklamaktadır: “Bazı durumlarda yerleşen kişi sayısının gelen kişi sayısından fazla olmasının sebebi, bir önceki yıl gelip, takip eden senede iskân edilen göçmenlerdir”(Karpas, 2010:275). Bazı durumlarda da göç için kaynak ülkeden çıkan insan sayısı ile hedef ülkeye ulaşan insan sayısı arasında farklılıklar oluşabilir. Bunun en önemli nedenlerinden birisi hedef ülkeye ulaşmadan ölen göçmenlerdir.

Tablo 4- 13 Mart 1899-12 Mart 1900 Arası İstanbul’a Gelen ve Yerleşen Göçmenler

Gelen Aile Sayısı	Gelen Kişi Sayısı	Nereden Geldiği	Yerleşen Kişi Sayısı	İskân Yeri
1.920	9.716	Bulgaristan	1.798	İzmit Sancağı
13	64	Bulgaristan Yahudileri	94	Çatalca
251	1.314	Doğu Rumeli	27	Biga
261	1.365	Bosna (Gemiye biniş Selanik’te)	161	Aydın (İzmir Vilayeti)
1.411	6.539	Romanya	8.840	Ankara Vilayeti
15	77	Romanya Kozaklar	170	Konya
1	7	Romanya Yahudileri	38	Trabzon
428	2.128	Rusya	114	Kastamonu
35	124	Teselya	60	Adana
6	30	Karadağ	19	Suriye
Toplam:4.341	Toplam:21.184		Toplam:11.021	

Kaynak: Karpas, 2010:275

2.2. Türkiye Cumhuriyet’inin İlk Yılları Göçler ve Göç Politikaları

Göç çeşitlerini içerisinde oluşum nedenlerine göre zorunlu göçler içeriğinde ele alınan nüfus mübadeleleri, ülkelerarası anlaşmalarla genel ülke nüfusuna oranla

azınlıkta kalan nüfusun karşılıklı olarak yer değiştirmesidir. Temelinde etnik ve dinsel gruplar başta olmak üzere toplumdaki çeşitliliği en aza indirmek hedeflenmektedir. Mübadeleler, toplumu daha homojen bir yapıya getirmek için özel bir göç türüdür. İnsan hakları göz önünde bulundurulduğunda mübadelelerin çok büyük hak ihlalinde buldukları söylenebilir. Çünkü mübadelelerde önemli olan taraf olan devlet yöneticilerinin istekleridir, bu doğrultuda göç etmeye zorlanan etnik ve dini grupların istek ve beklentileri önem taşımamaktadır. Türk-Yunan mübadelesi de örneklerden birisidir. “Bu anlaşmayla, devletler, etnik temizliği, henüz birey ve göçmen haklarının olmadığı bu dönemde, sulh yoluyla, kendi aralarında anlaşarak ve göçmenlerin istek ve eğilimlerini kesinlikle dikkate almadan yapmışlardır” (Erder, 2014:101). Buradan anlaşılacağı üzere mübadeleye tabii tutulan göçmenlerin istekleri değil devletlerin önceliklerine önem verilmiştir.

Osmanlı'nın kozmopolit bir yapıya sahip olması, o dönemde yaşanan milliyetçilik akımından etkilenmesini kaçınılmaz kılmıştır. Aynı şekilde benzer yapıya sahip ülkelerde yaşanan sorunlar farklı değildir. Osmanlı gibi çok uluslu devletlerin yıkılmasıyla yeni kurulan devletler, ulus-devleti özelliği taşımışlar ve gelişebilecek her türlü toplumsal çeşitlilik kaynaklı sorunların çözümünü daha homojen bir yapıya geçmekte görmüşlerdir. Bu homojen yapıyı sağlamaya çalışırken her türlü farklılığın kaldırılması için azınlık olanlara karşı zorunlu göç uygulamışlardır.

“Bu dönemde gündeme gelen “mübadele” ya da “zorunlu nüfus değişimi” uygulaması, uluslararası anlaşmalarla gerçekleşen çok özel bir göç türüdür. Lozan'daki uluslararası barış konferansı sırasında, 1923 yılında imzalanan Türk-Yunan nüfus mübadelesi anlaşmasıyla gerçekleşen bu zorunlu göç uygulaması daha sonrası çok yankı uyandırmış ve tartışılmıştır. Bilindiği üzere, 1923 yılın da imzalanan “Mübadele-i Ahali Mukavelenamesi” ile “...Türkiye tabiiyetindeki Rum Ortodokslarla, Yunanistan tabiiyetindeki Müslümanları zorunlu mübadeleye tabi...” tutulmuştu. Bu mukavelenamenin, İstanbul'da yaşayan Rumlarla, Batı Trakya Müslümanlarını mübadele dışı tuttuğu bilinmektedir” (Erder, 2014:101).

Mübadelelerin yasal bir zemine oturtulması, uluslararası hukuka uygun olması gerekmektedir. Lozan barış görüşmelerinde, farklı ülkeden gözlemcilerle iki ülkenin de istekleri göz önünde bulundurularak yapılacak mübadelelerin raporu açıklanmıştır.

Türk-Yunan Mübadelesinin gerçekleştiği tarih Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonra olsa da tıpkı Osmanlı devletinde olduğu gibi insanlar yerleştirilirken köylüler köye, kentliler kente yerleştiriliyordu. Bu noktada gözetilen husus mübadele ile gelen göçmenlerin yerleştirilmesi sırasında göç etmeden önceki varlıklarına ve toplumsal konumlarına dikkat edilmesidir.

Geleneksel toplumlarda kent ve kır ayrımı, tabakalaşma sistemi açısından önemlidir. Geleneksel bir toplum özelliği taşıyan Osmanlı'da da durum böyleydi. Bu açıdan göç ve iskân politikaları da bu iki toplumsal sınıfa farklı uygulanmaktaydı. Mübadele uygulaması esnasında da, göçmenlerin kişisel eğilim ve isteklerinden ziyade, bu ilkenin sürdürülmesine önem gösterildiği anlaşılmaktadır (Erder, 2014: 105).

Günümüzdeki etnik ve dini haritaların belirlendiği Türk-Yunan Mübadelesi protokolü oluşturulurken, öncelikli olarak mübadelenin temelinde farklı dini grupların ayrıştırmaları yer almaktadır. Mübadele protokolü ve karma komisyonu;

“19 maddeden oluşan sözleşmeye göre, Türk topraklarında yerleşmiş Rum Ortodoks dininden Türk uyrukları ile Yunan topraklarında yerleşmiş Müslüman dininden Yunan uyruklarının 1 Mayıs 1923 tarihinden başlayarak zorunlu mübadelesine girişilecekti. Bu kimseler hükümetlerin izni olmadıkça geri dönüp arkada bıraktıkları topraklara yerleşemeyeceklerdi. Protokol, 18 Ekim 1912'den sonra göç etmesi gereken ya da göç etmiş olanlar kapsayacaktır. Bu kişiler, hâlihazırdaki uyruklarını yitirecek ve varış ülkesinin topraklarına ulaştıkları anda o ülkenin uyrukluğunu edinmiş olacaklardı. Daha önce göç etmiş olanlar ise bu sözleşmenin imzası ile uyrukluğunu edinmiş sayılacaklardı” (Macar, 2015:176).

Buradan da anlaşılacağı üzere mübadelenin temelinde dini unsurlar ağır basmaktadır ve mübadele buna göre şekillenmiştir. Ayrıca mübadeleye tabii tutulanlar bıraktıkları topraklar kendilerinin dahi olsa hiçbir hak talep edemeyeceklerdir.

Bu dönemde henüz daha yeni kurulan devletlerde mülteciler, göçmenler ve diğer göç eden ya da etmek zorunda bırakılan gruplarla ilgili hukuki düzenlemeler yoktu. Bunun eksikliğini gidermek amacıyla çeşitli çalışmalarda bulunulmuş ve mübadele ve cumhuriyet döneminin ilk iskân kanunu çıkarılmıştır. Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nde 1923 yılında İskân kanunu çıkarılmış ve aynı yıl “Mübadele, İmar ve İskân Bakanlığı” kurulmuştur.

Mübadele ve cumhuriyet tarihinin ilk iskân kanunda, Cumhuriyet döneminde önemli yer tutan mübadele göçünde, Osmanlı'dan devralınan iskân kurumu ve geleneğinin etkisi hissedilmektedir. Bu dönemdeki yasalar ele alındığında, dönemin mevcut koşulları göz önünde bulundurularak yenilendiğini ve merkezileştirildiğini söylemek mümkündür. Bu kurumun dönem içinde, yaşanan problemlerin niteliğine bağlı olarak, çok defa değişiklik yaşadığını ve her seferinde, ayrı işlevlerle ayrı birimlere bağlandığı görülmektedir (Erder, 2014: 103).

Türkiye Cumhuriyeti kuruluşunun ilk yıllarında, henüz yeni bir devlet olduğu için ve pek çok alanda sorunlarla karşılaşmıştır. Bu nokta da mevcut sorunları ya da eksikliği hissedilen alanları çözüme ulaştırabilmek adına yeni kanunlar belirlenmiştir. “Vekâlet bürokratlarının ve özellikle de vekil Mustafa Necati'nin çabaları sonucunda, 23 Ekim 1923 tarihinde, hazırlanan yasa önerisi TBMM'ye sunuldu. “Mübadele, İmar ve İskân Kanunu” adını taşıyan yasa, 8 Kasım 1923 günü TBMM' de kabul edildi. Oldukça ayrıntılı olan yasa metni yirmi maddeden oluşuyordu” (Arı, 2003: 83). İskânı da konu alan ve mevcut şartlar değerlendirilerek hazırlanan bu yasa da genel olarak, mübadele ile kimlerin gelebileceği, gelen kişi ya da kişilerin geldikten sonra ne gibi imkânlardan yararlanabilecekleri belirlenmiştir. “Buna göre, Mübadele, İmar ve İskân Vekâleti, ahali mübadelesine dayanarak, ahalinin taşınma, beslenme, barınma ve yerleşmesini; göçmenlerden yardıma gereksinim olduğu belirlenenlerin indirme iskelelerinde ve yollarda, yerleştirilmelerinden sonra da yerleştirildikleri yerde beslenmelerine iki ay devam edilmesini sağlayacaktı” (Arı, 2003: 83).

1923 Yılında, “Mübadele, İmar ve İskân Kanunu”ndan sonra dış göçlerin yoğunluğu ve daha yeni bir ülke olmanın, oturmuş bir düzenin olmamasından kaynaklı ihtiyaçlara yönelik tekrar bir yasa çalışması yapılmıştır. “30 Kânunuevvel 1341 (30 Aralık 1925) tarihinde Hükümet TBMM'ye, şimdiye kadar çıkarılanlardan daha kapsamlı ve devletin iskân siyasetiyle sağlamak istediği amaçlarını daha geniş ve açık olarak yansıtan bir iskân kanunu taslağı sunmuştur” (Babuş, 2006: 147) 885 Sayılı İskân Kanunu 1926 yılında çıkarılmıştır.

31.03.1926 tarih ve 885 sayılı İskân Kanunu'nu mübadele ile oluşacak karışıklığı önlemeye yöneliktir. Yasayı hangi kurumun uygulayacağı, kimlerin kabul

edileceği, gelenlere yönelik ne gibi hizmetlerde bulunulacağı yasanın maddelerinde belirlenmiştir. İlgili maddeler şu şekildedir:

Madde Bir- Türkiye Cumhuriyeti memaliği dâhilinde tavattun etmek maksadıyla hariçten münferiden veya müçtemıan gelmek isteyenlerin Hükümetçe müttehaz kararlara tevfikân kabulleri ve iskân mahallelerinin tayini ve bu mahallelere sevki Dâhiliye vekâletine aittir (885 Sayılı İskân Kanunu 1926). Bu maddeye göre, Türkiye Cumhuriyeti'ne yönelik yerleşme maksadıyla gelen kişi ya da kişilerin nereye yerleştirilecekleri Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı tarafından belirlenecektir.

Madde İki- Türk harsına dâhil olmayanlarla sirayet devrindeki firengililer, cüzama meptela eşhas ve ailelerini, ceraimi siyasiye ve askariye müstesna olmak üzere cinayete mahkûm olanlar, anarşistler, casuslar, Çingeneler ve memleket haricine çıkarılmış olanlar kabul edilemezler (885 Sayılı İskân Kanunu 1926). Yasanın bu maddesinde, kimlerin ülkeye kabul edilemeyeceği üzerinde durulmuştur. Buna göre, Türk kültürüne dâhil olmayan kişiler, bulaşıcı hastalığı olan kişiler, askeri ve siyasi suçlar dışındaki cinayet hükümlüleri, anarşistler, casuslar, Çingeneler ve sınır dışı edilenler kabul edilemezler.

Madde Altı- İşbu kanun mucibince kabul ve iskân şeraitini haiz bulunanlardan köylerde ikamet edecek muhtacine ve ledilhace iskân edilecek aşiretler ve göçebelere ve yerlilerden mahalli ikametleri tebdil edileceklere, bedelleri borçlanma kanunu mucibince istifa edilmek şart ile mesken olarak müştemilati lazimesile bir hane ve bundan başka aynı şartla içlerinden çiftçi olanlara lüzumu miktar arazi ve sanayi erbabına bir dükkân veya arsa ve munhasıran muhtaç olanlara çiftçi iseler çift hayvanatı, alat ve edevati ziraiye, tohumluk ve sanayi erbabına alat ve edevat ve mevaddi iptidaiye ve ayak satıcılar ile çerçilere sermaye verilir. şehir ve kasabalarda sakin olacak muhtaç erbabı sanayi ile ufak esnafa da, köylerde ikamet eden hem meslekleri gibi muamele olunur (885 Sayılı İskân Kanunu 1926). “Bu yasayla, köylerde ikamet edecek muhtaçlara borçlanma yasası gereğince ev ve diğer gereksinimleri, aynı koşullarla çiftçi olanlara arazi, çift hayvanı tarım araçları, sanayiciye dükkân, araç-gereç, hammadde, ayak satıcısı ve çerçilere sermaye verilir. şehir ve kasabalara yerleştirilenlere de aynı koşullarda gereksinimleri sağlanır”

(Babuş, 2006: 148). Bu yasayla göçmenlerin ihtiyaçları doğrultusunda (çiftçi olana farklı, esnaf olana farklı) gereksinimlerini karşılanması amaçlanmıştır.

885 Sayılı 1926 İskân Kanunu Devletin bu doğrultudaki ilk yasası olarak kabul edilir. Genel olarak devletin İskâna bakışı, siyaset anlayışı mevcut şartlarda göz önünde bulundurularak bu kanundan anlaşılabilir. “Şimdiye dek çıkarılan iskân yasaları, devletin iskân yasasından beklentisi olan, nüfus, güvenlik, topraksızlık gibi sorunların çözümü ve aşiret hayatının tasfiyesi konusunda yetersiz kalmıştı. Ulus oluşumu ve çağdaşlaşma çalışmaları da yeterince yürütülemedi ve amaçlanan sonuçlara ulaşılamamıştı” (Babuş,2006:171). Kapsamlı bir iskân yasasına olan gereksinim karşılanamadığı için bu gereksinimler doğrultusunda yeni bir kanun çalışması yapılmıştır. “885 sayılı İskân Kanunu, göçmen kabul politikasına yönelik belirlediği esaslar çerçevesinde değişik ad ve sıfatlarla kabul edilen göçmenlerin iskân edilmesinde ve ülke sınırları dâhilinde gerçekleştirilen yer değiştirilmelerde temel hukuki düzenleme olarak 1934 yılına kadar yürürlükte kalmıştır” (İnan,2016: 17). 885 sayılı İskân Kanunu yetersiz kaldığı ve mevcut durumlar için daha işlevsel bir kanun çalışması yapılmış ve 1934 yılında 2510 numaralı İskân Kanunu yürürlüğe konulmuştur.

Yukarıda yazılan iskân mıntıklarının tasdikli haritasında, zamanla ortaya çıkacak ihtiyaca göre değişiklikler yapılması Dâhiliye Vekilliğinin teklifi üzerine İcra Vekillerin Heyeti kararına bağlıdır (2510 Numaralı 1934 İskân Kanunu). Kanunun bu maddesine göre, Türkiye iskân bakımından üç farklı bölgeye ayrılacak ve bu bölgeler şu şekilde belirlenecek; bir numaralı bölgelerde, Türk kültürlü nüfusun bir araya gelmesi istenilen bölgeler, iki numaralı bölgelerde; Türk kültürünü kabul etmesi beklenen kimselere ayrılan bölgeler, son olarak da yer, sıhhat, iktisat, siyaset, askerlik ve inzibat sebepleriyle iskân ve ikameti yasak olan bölgelerdir. Bu bölgelerde herhangi bir değişiklik yapılması İcra Vekillerinin Heyet kararına bağlanmıştır.

Madde Üç: Türkiye’de yerleşmek maksadıyla dışarıdan, münferiden veya müctemian, gelmek isteyen Türk soyundan meskûn veya göçebe fertler ve aşiretler ve Türk kültürüne bağlı meskûn kimseler, işbu kanunun hükümlerine göre Dâhiliye Vekilliğinin emrine kabul olunurlar. Bunlara (muhacir) denir. Kimlerin ve hangi memleket haklının Türk kültürüne bağlı sayılacağı İcra Vekilleri Heyeti kararı ile

tespit olunur (2510 Numaralı 1934 İskân Kanunu). Bu maddede, Türkiye'ye yerleşmek amacıyla dışarıdan, tek başına ya da toplu olarak olan gelenlerden kimlere muhacir denilir onun tanımlaması yapılıyor.

Madde Dört- A: Türk kültürüne bağlı olmayanlar,

B: Anarşistler,

C: Casuslar,

Ç: Göçebe Çingeneler,

D: Memleket dışına çıkarılmış olanlar Türkiye'ye muhacir olarak alınamazlar,

Bulaşık hastalıklar doğrudan doğruya Hükümet hastanelerine gönderilip orada parasız tedavi olunurlar (2510 Numaralı 1934 İskân Kanunu). Bu maddeye göre, kimlerin muhacir olarak Türkiye'ye alınmayacakları belirtiliyor.

Madde Yedi- A: Türk ırkından olup Hükümetten iskân yardımı istememeyi yazı ile bildiren muhacirler ve mülteciler Türkiye içinde istedikleri yerde yerleşme serbest bırakılırlar. Hükümetten iskân yardımı isteyenler Hükümetin göstereceği yerlere gitmeye mecburdurlar.

B: Türk ırkından olmayanlar, Hükümetten yardım istemeseler bile, Hükümetin göstereceği yerde yurt tutmaya ve Hükümetin izni olmadıkça buralarda kalmaya mecburdurlar. İzinsiz başka yere gidenler ilk defasında yerlerine çevrilirler. Tekerrürü halinde İcra Vekilleri Heyeti kararı ile vatandaşlıktan düşürülürler.

C: Türkiye'ye geldikleri tarihten itibaren iki yıl içinde iskân istemeyen muhacir ve mültecilere iskân yardımı yapılamaz (2510 Numaralı 1934 İskân Kanunu).

Bu maddeye göre, kimlerin nasıl yerleştirileceği, kimlere iskân yardımı ne şartlarda verileceği açıklanmıştır.

Madde Dokuz-Türkiye tabiiyetinde bulunan gezginci Çingeneleri ve Türk kültürüne bağlı olmayan göçbeleri, toplu olmamak üzere kasabalara ve serpiştirme

sureti ile Türk kültürlü köylere dağıtıp yerleştirmeye; casuslukları sezilenleri sınır boylarından uzaklaştırmaya ve ecnebi tebaası gezginci Çingenele ve Türk kültürüne bağılı olmayan göçebeleri milli sınırlar dışına çıkarmaya Dâhiliye Vekili salâhiyetlidir (2510 Numaralı 1934 İskân Kanunu). Bu maddenin içeriğı, kimlerin sınır dışı edileceklerini kapsamaktadır.

Madde On yedi: İskân bir aileye, nüfus ve ihtiyacına göre oturacak ev veya ev yeri, sanatkârlara ve tüccarlara ayrıca geçim getirecek dükkân veya mağaza yahut bu gibi yapı veya yeri ve mütedavil sermaye; çiftçilere de ayrıca kâfi toprakla çift hayvanı, alet ve edevatı, tohumluk, ahir ve samanlık veya yeri vermekle yapılır.

Köylerde, kasabalarda sanatkârlara dükkândan ayrı yarım istihkak miktarı toprak da verilir.

İskân derecesini gösteren (Toprak tevzi cetveli) ilişkilidir (2510 Numaralı 1934 İskân Kanunu). İskân Kanununun bu maddesine göre, insanların uğraş alanları ile ilgili olarak onlara nelerin verileceğı belirlenmiştir.

2510 Sayılı İskân Kanununun maddeleri değerlendirilirken öncelikle olarak göz önünde bulundurulması gereken durum, dönemin konjonktür özellikleridir. Çok kimlikli bir yapıdan ulus-devlet yapısına geçen Türkiye Cumhuriyetinde bu dönemde Türkçülük ve Türk milliyetçiliğı ideolojisi büyük kesimler tarafından benimsenmiştir. Bu dönemde Türklüğe ve Türk unsurlarına vurgu yapan politikalar uygulamaya çalışılmıştır. “İlk iskân çalışmaları uygulandığı dönemin acil sorununa karşı bir önlem olarak düşünüldüğü için, uzun bir süre tüm iskân siyasetini içerecek tek bir yasa çıkarılamamış ve bu eksiklik zaman zaman çıkarılan münferit yasalar, nizamnameler ve kararnamelerle giderilmiştir” (Babuş, 2006:139). İlk iskân yasalarının, özellikle güvenliğı sağlamak amacıyla çıkarıldığı görülür. Türkiye'nin hem demokrasi, hem de kapitalistleşme tarihi açısından çok önemli olan bu dönem, yakın dönem tarihçileri, siyaset bilimcileri, iktisat tarihçileri, sosyologlar ve hatta siyaset yapıcılar tarafından yoğun bir şekilde tartışılmaktadır” (Erder, 2014:121).

Kapsamı çok geniş olduğundan, 1934 İskân Kanunu'nun etkilerini tek bir alanda izlemek mümkün değildir. Bu yasanın etkilerini, ulus-devletin oluşumundan, toprak meselesi, dış göç politikası ve muhacirlerin kabulüne kadar çok geniş bir alanda izlemek gerekmektedir. Yasanın kapsamının genişliğı ve çok boyutluluğı

nedeniyle, bunu inceleyen araştırmalar da, gerek konusu, gerekse yaklaşımları itibariyle çok çeşitlilik göstermektedir.

2.3. 1940-1960 Yılları Arası Türkiye’de Göçler ve Göç Politikaları

1940-1960 yılları arasında göç ve göç politikaları değerlendirilirken, öncelikli olarak 1934 İşkân Kanununun bazı maddelerinin etnikçi ve ayrımcı uygulamalarından dolayı 1947 yılında ve sonrasında değişikliğe uğramasını ele alacağız. (İkinci bölümün ikinci alt başlığında, 1934 İşkân Kanununun ilgili maddelerine ve açıklamalarına yer verilmiştir.) bu maddelerden ilki, Türkiye’yi iskân açısından ele alırken bölgelere ayıran ve iskân uygulamasının nasıl yapılacağını içeren ikinci maddedir. İkinci madde kabul edildiği yıldan sonra ayrımcı yaklaşımından ötürü pek çok tartişmalara kaynaklık etmiştir. 1947 yılında yürürlükten kaldırılmıştır.

1934 İşkân Kanununun bu dönemde değişikliğe uğrayan kimlerin sınır dışı edileceklerini kapsayan diğer bir maddesi ise dokuzuncu maddesidir. Dokuzuncu madde de, etnikçilik ve ayrımcılık uygulaması olması nedeniyle eleştirilere maruz kalmıştır ve 1947 yılında değişikliğe uğramıştır. “Türkiye tabiiyetinde olan gezginci Çingenerleri ve Türk kültürüne bağlı olmayan göçebelere.. Dağıtarak yerleştirmeye... Casuslukları sezilenleri sınır boylarından uzaklaştırmaya... Milli sınırlar dışına çıkarmaya...” Dâhiliye Vekâletini salâhiyetli kılmaktadır” (Erder, 2014: 125). 2510 numaralı İşkân Kanununun maddelerinde yaşadığı değişiklikler yalnızca bunlar değildir ileriki yıllarda ihtiyaç ve yeni durumlar doğrultusunda bazı maddelerde değişikliğe uğramıştır.

Bu dönemde ilgili kanunda yalnızca maddeler değil bazı sözcüklerde değişikliğe uğramıştır. “1947 yılında 1934 İşkân Kanunu’nun birçoğ maddesine getirilen düzenlemelerden sonra bürokrasinin göç sözlüğünde muhacir kavramı göçmen kavramıyla yer değiştirdi” (Baklacıoğlu, 2015: 196). Bu değişikliğin ana nedeni, Türkiye’nin de içinde yer aldığı,1951 Cenevre Sözleşmesinin imzalanmasıdır.

Cenevre’de 28 Temmuz 1951 tarihinde imzalanmış ve Türkiye’de 05.09.1961 tarih ve 10898 sayı ile Resmi Gazete’de yayımlanan “Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşme” gereği genel olarak mülteci kavramının içeriği,

mültecilerin hukuki statüleri, sosyal durumları üzerinde durulmuştur. Bu sözleşmeye göre mülteci kavramına bazı coğrafi sınırlandırmalar getirilmiştir.

“Mülteci kavramı ise 1951 Cenevre Sözleşmesi ile 1967 Protokolü’nün getirdiği coğrafi sınırlama bağlamında coğrafi-kültürel yorumdan geçti. “Avrupa’da meydana gelen olaylar nedeniyle” topraklarına sığınan kişilere karşı belirli yükümlülükler üstlenen Türkiye’nin, 1951 Sözleşmesine taraf olarak Balkanlar’dan etnik arındırma ve baskı politikaları sonucunda Türkiye’ye toplu şekilde göç veren Yugoslavya, Bulgaristan ve Batı Trakya göçmenlerini muhacir veya mülteci statüsünde kabul edip yerleştirme gerekirdi”(Baklacioğlu, 2015: 196).

Ancak bu dönemde, geri dönüşleri durumu söz konusu olmayan Soğuk Savaş Dönemi Balkan Göçmenlerini de içeren mültecilik kavramı oradan gelen göçmenlere uygun bir statü olarak görülmedi.

Soğuk Savaş Döneminde, Bulgaristan hükümeti tarafından 1950-1952 yılları arasında Türk azınlığa karşı zorla göç politikaları sonucunda çok sayıda kişinin Türkiye’ye göç etmesi bu dönem göçleri içinde yer alır. Bu göçmenler Türkiye Cumhuriyeti tarafından iskânlı olarak Türkiye’ye yerleştirilmişlerdir. Bu dönemdeki bir diğer göç hareketi ise 1952-1967 yılları arasında Yugoslavya-Makedonya topraklarından oradaki Müslüman ve Türk azınlığa karşı gerçekleştirilmiştir. Burada yaşayan Müslümanlar farklı etnik kökenlere sahip olsalar bile yıllarca Osmanlı ile birlikte yaşamalarından kaynaklı hem kendileri hem de içinde yaşadıkları topluluklar tarafından “Osmanlı” olarak nitelendirilmişlerdir ve önemli göç nedeni bir etnik gruba aidiyet değil hangi dini gruba mensup oldukları olmuştur.

Tablo 5: Yıllara Göre İskânlı ve Serbest Göçmen Sayıları

	İskânlı	Yüzde	Serbest	Yüzde	Toplam	Yüzde
1923-1949	552 647	64,2	307 851	35,8	860 498	100
1950-1959	156 707	50,2	155 365	49,8	312 072	100
1960-1969	335	6,9	48 146	99,3	48 481	100
1970-1979	-----	-----	116 788	100	116 788	100
1980-1989	4163	1,8	229 426	98,2	223 589	100
1990-1999	752	1,0	76 870	99,0	77622	100
2000-2007	-----	-----	1737	100	1737	100
Toplam	714 604	43,3	936 183	56,7	1650 787	100

Kaynak: Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü Aktaran: Erder, 2014:145

Cumhuriyetin ilk yıllarında ve bu yılları izleyen yakın yıllarda yeni kurulan düzene yavaş yavaş alışıldığı, çeşitli nüfus hareketleriyle gelen göçmen ve muhacirlerin iskânlı veya iskânsız yerleştirildikleri yeni politikaların oluşturulduğu gözlenmektedir. “Esas olarak, kuruluş döneminden sonra geçen yirmi beş-otuz yıllık süre içinde, Türkiye’deki koşulların değiştiğini ve kuruluştaki var olan önceliklerin önemini kaybettiğini ve yerini başka önceliklere bıraktığını söyleyebiliriz” (Erder, 2014: 146). Büyük nüfus hareketlerinin yoğunluğunu kaybettiği yıllarda göç olgusu yine şekil değiştirerek devam etmiştir.

2.4.1960-2000 Dönemi Göçler ve Göç Politikaları

2.4.1. 1960 Avrupa Göçleri

Türkiye, Cumhuriyetinin ilk yıllarında gerek ekonomik gerekse sosyal olarak birçok alanda mücadele eden bir ülke konumundadır. 1950’lilerde artmaya başlayan nüfus ve kırdan kente göçle birlikte işsizlik sorunu yaşanmaya başlamıştır. Mevcut devlet yöneticileri çeşitli planlarla bu durumun çözümünü aramışlardır. Ülke içi yeni istihdam alanları yeterli gelmeyince o dönemde de İkinci Dünya Savaşından çıkmış ve emek gücüne ihtiyaç duyan ülkelerle çeşitli anlaşmalar imzalanmıştır.

Bu dönemde yaşanan göç hareketliliği, Türkiye Cumhuriyetinin modernleşme ve ekonomik gelişmişlik düzeyini artırma politikaları başta olmak üzere kırsal alandan kentsel alana iç göç tetiklenmiş iç göçten uluslararası dış göçe kadar uzanmıştır. “Cumhuriyet’in ilk yıllarında gerçekleşen uluslararası göç hareketlerini takip eden hızlı kentleşme sürecinde, Türkiye öncelikle yoğun bir kır-kent göçüne sahne olmuş, daha sonra kentleşme sürecinin uluslararası işgücü pazarına eklenmesiyle, Türkiye’den yurtdışına yönelen yoğun bir işgücü göçü görülmüştür” (İçduygu, 2014: 174).

İkinci Dünya Savaşının bitmesinin ardından Avrupa ülkelerinde savaş sonrası ekonomik sorunlar ve sosyal gelişmeler yaşanırken eş zamanda Türkiye’de de tarım sektöründe modern üretim yöntemlerinin ağırlık kazanmaya başlaması, kırsalda işsizliklerin oluşumuna neden olmuş ve kırdan kente yaşanan iç göçleri oluşturmuştur. Kentte ise sanayi sektöründe yapılan yatırımların yetersiz olması ve nüfus artışının da etkisiyle Türkiye’nin kaynak ülke olarak Batı Avrupa ülkelerinin de hedef ülke olarak yer aldığı uluslararası göç hareketleri temellenmiştir. Bu

göçlerde en önemli nedenlerden birisi savaştan yeni çıkan ülkelerde çalışma yaşında insanlara ihtiyaç duyulmasıdır.

“Ayrıca iki önemli gelişme, bu işgücü açığını daha da derinleştirmiştir. Bu gelişmelerden birincisi, söz konusu ülke vatandaşlarının nitelik gerektirmeyen, ağır ve kötü çalışma koşullarının bulunduğu işkollarında çalışmayı pek fazla tercih etmemesidir. İkincisi ise, İtalya ve Yunanistan gibi Güney Avrupa ülkelerinden daha az sayıda kişinin Batı Avrupa’ya göç etmesidir. Böylece 1960’lı yıllarda, Batı Avrupa ülkelerinde yabancı işgücüne yönelik güçlü bir talep ortaya çıkmıştır” (Kalkınma Bakanlığı, 2014: 8).

Uluslararası göçe önceleri bireysel ölçekte katılınsa da göçü takip eden yıllarda devletin ihtiyaç duyan Batı Avrupa ülkeleriyle karşılıklı imzalar atmasıyla hızla artarak devam etmiştir.

1950’li senelerin son yarısından itibaren Türkiye’den bireylerin kendi girişimleriyle ve özel aracılarla biçimlenen emek göçü, 1960’larda ikili anlaşmalara temellendirilerek devletin kendi düzenlediği “artan işgücü ihracı” biçimini almıştır. Farklı bir söylemle, devlet eliyle oluşturulan planlama faaliyetleriyle, Türkiye 1960’larda ivme kazanarak daha geniş kapsamlı göç eylemleriyle artık tanışmıştır. Türkiye ve Federal Almanya arasında imzalanan emek göçüne dayalı bu ikili anlaşma devlet eliyle oluşturulan planlama faaliyetlerine dayanmaktadır (İçduygu, 2014: 184).

Tablo-6’da Türkiye’nin Avrupa ülkeleriyle imzalamış olduğu ikili işgücü ve sosyal güvenlik anlaşmalarına yer verilmiştir. Bu anlaşmalara göre Türkiye toplamda altı ülke ile işgücü anlaşması imzalamış ve sekiz ülke ile sosyal güvenlik anlaşmaları imzalamıştır. Türkiye’nin imzaladığı işgücü anlaşmalarından, işçi göçü denildiği zaman ilk akla gelen ve günümüzde de halen etkisini sürdüren göçte üçüncü neslin olduğu Almanya, Türkiye için dış göçte önemli yer tutmaktadır. Yine tablo-6’de yer alan bilgilere göre ilk imzalanan işgücü anlaşması Almanya ile olmaktadır. En son ise 1967’de İsveç ile imzalanan işgücü anlaşmasıdır. Sosyal güvenlik anlaşmaları da işgücü anlaşmaları ile paralel biçimde imzalanmıştır. İlk anlaşma işgücü anlaşmasında da ilk sırada yer alan Almanya ile imzalanmıştır. Ayrıca tablodan yola çıkarak işgücü anlaşması imzalanmadığı halde sosyal güvenlik anlaşması imzalanan ülkelerinde olduğu görülmektedir.

Tablo 6- Türkiye'nin Avrupa Ülkeleriyle İmzalamış Olduğu İkili İşgücü ve Sosyal Güvenlik Anlaşmaları

Ülkeler	İşgücü Anlaşmaları	Sosyal Güvenlik Anlaşmaları
Batı Almanya	30 Eylül 1961*	30 Nisan 1964
Avusturya	15 Mayıs 1964	12 Ekim 1966
Belçika	12 Temmuz 1964	4 Temmuz 1966
Hollanda	19 Ağustos 1964	5 Nisan 1966
İsviçre		1 Mayıs 1969
Fransa	8 Nisan 1965	20 Ocak 2009
İsveç	10 Mart 1967	2 Eylül 1977
Danimarka		13 Kasım 1970

(*) Bu anlaşma 30 Eylül 1964'te uzatıldı. Kaynak: İçduygu, 2014: 186

Türkiye'nin uluslararası göç politikalarını inceleyen ve çeşitli başlıklar altında farklı akademisyenlerin çalıştığı "Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus-devlet Oluşumundan Ulus-ötesi Dönüşümlere" adlı raporda ilgili bölümde İçduygu'nun ele aldığı Batı Avrupa göçleri ve bu ülkelerle göç anlaşmaları ve sosyal güvenlik anlaşmalarının yanı sıra yabancı ülkelere gönderilen işçilerin ülkelere göre dağılımı da verilmiştir. Bu dağılım tablo-7'deki gibidir. 1961-1976 yıllarını içeren tabloda Avrupa'nın önemli ülkeleri yer almıştır. 651.998 kişi ile Federal Almanya bu tablonun ilk sırasındadır. %78,99'lük yüzde ile bu dönemde verilen göçlerin ciddi çoğunlu Federal Almanya'ya yönelik olmuştur. Almanya'ya 1961 yılında imzalanan anlaşmanın ardından belli kabileler şeklinde bu dış göç gerçekleşmiştir.

Türkiye'nin kaynak ülke, Batı Avrupa ülkelerinin ise hedef ülkeler konumunda olduğu göç hareketlerinin başlangıç aşamalarında arz-talep ilişkisi belirleyici rol oynamıştır. İlk yıllarda özellikle İkinci Dünya Savaş'ından çıkmış bu ülkelerde işgücünü yerine getirecek çalışan nüfusun eksikliği ilerleyen yıllarda alınan göçlerle de karşılanacak hale gelmiştir. İlerleyen yıllarda Avrupa'da ekonomik sorunlarla da doğru orantılı olarak devletler bazı uygulamalarla göç hareketlerini sınırlandırmaya çalışmışlardır ve bu doğrultuda da göç hareketliliklerinde kısmen azalma yaşanmıştır.

Tablo-7. Yabancı Ülkelere Gönderilen İşçilerin Ülkelere Göre Dağılımı (1961-1976)

Ülkeler	Stok	%
F.Almanya	651 998	78,99
Fransa	55 974	6,78
Avusturya	37 858	4,59
Hollanda	24 992	3,03
Belçika	15 995	1,94
İsviçre	7640	0,93
Avustralya	6546	0,79
Danimarka	3579	0,43
İngiltere	2175	0,26
Diğer	18 626	2,26
Toplam	825 383	100,00

Kaynak: İş ve İşçi Bulma Kurumu (İİBK) Aktaran: İçduygu, 2014: 188

Avrupa ülkeleri arasında Almanya'ya yönelen Türk işçi göçmenler günümüzde de üç milyon gibi önemli bir nüfusla bu ülkede bulunmaya devam etmektedirler. İlk giden nesilden bu yana sosyo-kültürel açıdan çok önemli değişiklikler yaşansa da ilk nesil ciddi anlamda uyum problemleri yaşamıştır. Öncelikle dil sorunu uyumu zorlaştıran etkenlerin başındadır. Göçmenler için oryantasyon programlarının yetersizliği de uyum sürecinin bir hayli uzamasına neden olmuştur. Diğer önemli nokta ise farklı dini gruplara sahip olunmasından kaynaklıdır. Örneğin aile kurumunu oluşturmak için eş seçimlerinde kendi dini grubundan ve milliyetinden kişileri tercih etmişlerdir.

“Gelişmiş kapitalist merkezlerin emeğe duyduğu ihtiyaçla, nüfus artışı yüksek olan az gelişmiş çevre ülkelerdeki yüksek işsizlik oranları, Anadolu'dan Berlin'e ya da Cezayir'den Paris'e farklı göç yollarının oluşmasına kaynaklık etmiştir” (İçduygu, 2014:182). Genel olarak Avrupa işgücü açığını önce Avrupa'daki kısmen az gelişmiş diğer Avrupa ülkelerinden karşılamaya çalışmış ardından diğer coğrafyalara açılmış ve yeni göç yolları oluşmasına neden olmuştur.

2.4.1. Bu Dönemin Diğer Önemli Göç Olayları

Bu dönemde başta petrol krizi ile gelişen ekonomik krizlerle Avrupa ülkeleri göç hareketlerinin önüne engel koymaya çalışmışlar ve geri dönüşü özendircek

devlet politikaları geliştirmişlerdir. Ancak aile birleşmeleri, sığınmacı olarak başvurular vb. etkenlerle göç hareketleri durmamıştır. Bu gelişmeler yeni göç güzergâhlarının belirlenmesine neden olmuştur.

1973 yılında petrol fiyatlarının artması, küresel çapta meydana gelen ekonomik kriz birçok ülkeyi etkisi altına almıştır. Bu ekonomik krizden etkilenen Batı Avrupa ülkeleri işgücü göçü için imzaladıkları anlaşmaları feshetmişler ancak mevcut işçilerin çalışmalarını engellememişlerdir. Türk işçi göçünü en çok alan Almanya başta olmak üzere diğer ülkelerde bu göçmen akımını durdurmaya çalışmışlar ve göçmenleri geri dönüşe özendirmek için çabalamışlardır. Bu gelişmelere rağmen Avrupa'daki göçmen nüfusu azalmamış aksine artmıştır. Bunun en önemli nedenlerinden birisi göçmenlerin ülkeye dönme durumlarında tekrar Avrupa ülkelerine giriş yapamayacaklarıdır. Avrupa'daki iş fırsatlarının Türkiye'den daha fazla olması da göçmenlerin geri dönüşünü engelleyen sebeplerden bir tanesidir. Bu durumlar neticesinde işçi göçü olarak başlayan göç hareketi ardından aile birleşmesi şeklinde devam etmiştir. Türk göçmen ailelerinin doğurganlık oranlarının yerleştikleri ülkelerdeki doğurganlık oranlarından fazla olması göçmen nüfusun artmasına neden olmuştur (Kalkınma Bakanlığı, 2014: 9).

Avrupa'daki bu gelişmelerin ardından, Türkiye için önemli bir durum işgal eden işçi göçü Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1973-1977) konu edinilmiştir. Avrupa'daki anlaşmaların iptali ile Türk işçi göçü yön değiştirmiştir. "Avrupa dışında gelişen göç güzergâhlarına bakıldığında ise, önce Avustralya sonra Kuzey Afrika ve Orta Doğu'nun petrol ihraç eden ülkelerinin yeni göç alanları olarak belirdiğine tanık olunmuştur" (İçduygu, 2014:196). Yeni göç yollarının oluşmasıyla Türkiye göç vermeye devam etmiştir.

1960-2000 dönemi göç olayları değerlendirilirken Türkiye için bir başka göç hareketi ise siyasal nedenlere dayanan göç hareketliliğidir. Türkiye'den özellikle 1980'lerde itibaren Kürt kökenli Türk vatandaşlarının sığınmacı olmak için Avrupa ülkelerine başvurdukları bilinmektedir.

"1980'li yıllar Avrupa'nın, 1980'de gerçekleştirilen askeri müdahale sonucu Türkiye'den ve Sovyet sisteminin çökmesi sonucunda sosyalist ülkelerden yüksek sayıda sığınmacının sınırlarının zorlandığı bir dönem oldu. Siyasi baskıdan şikâyet ederek sığınma isteğinde bulunan Türklerin sayısı 1976'da 809 iken bu sayı 1980'de 57.913'e fırlamıştır.

Bu sığınmacı kitlesinin arasında sol görüşlü öğrencilerle sol siyasi partilerin mensupları ve Kürt kökenli yurttaşların bulunması, Türk göçmen nüfusu yapısında anlamlı değişikliklere, etnik, dinsel ve ideolojik olarak gruplaşmalara yol açtı” (Unat, 2007: 8).

Türkiye tarihi boyunca hep göç hareketleri ile iç içe olmuş bir ülkedir. Bu durum bu dönemde de belirgin bir şekilde devam etmektedir.

Dönemin bir diğer göç hareketliliği ise Cumhuriyetin ilanından sonra belirli zaman aralıkları ile gerçekleşen Bulgaristan göçmenlerinin 1989’da Bulgaristan’da devlet yönetimine gelen Zhivkov hükümetinin ülkede yaşayan Müslüman gruplara karşı yürüttüğü sert politikalar nedeniyle gerçekleşen göç hareketleridir. Ayrıca Bulgaristan hükümetinin tanıdığı vize kolaylığı ile bu dönemde imzalanan anlaşmayla başta seyahat vizesi ile başlayan ardından akraba göçüyle devam eden bir göç hareketliliği de meydana gelmiştir. Bulgaristan göçmenleri ile ilgili son nokta ise Bulgaristan’daki rejim değişikliği ile üç yüz bini aşan muhacirin yaklaşık üçte birinin geri dönmesidir.

Bütün bu göç olaylarının dışında bir de Türk kökenlilerin hangi ülkede olurlarsa olsunlar buldukları yerde güvenlik vb. sorunlar meydana geldiğinde sığınacak ilk ülke olarak Türkiye’yi görmektedirler. Türkiye göç tarihinde örnekleri mevcuttur.

Genel olarak göç veren bir ülke konumunda olan Türkiye 1990’lı yıllarda göç vermesinin yanı sıra bir de göç alan ülke durumuna gelmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

2000 YILI SONRASI TÜRKİYE'YE GELEN GÖÇMENLERİN

SOSYO-KÜLTÜREL ÖZELLİKLERİ

3.1. Türkiye'ye Yönelik Göç Hareketleri

Çok köklü bir geçmişe sahip olan Türk tarihi, tarihin neredeyse her devresinde çeşitli göç olayları ile iç içe olmuştur. Türk tarihine bakıldığı zaman Türklerin çok geniş bir alanda yaşadıkları görülmektedir. Ana yurtları Orta Asya olan Türkler, çeşitli nedenler sonucu (ekonomik, siyasi, coğrafi faktörler vb.) farklı coğrafyalara göç etmişler ve bu göçler sonucu pek çok milleti etkilemişlerdir. Bu göç hareketleri sonucunda da zaman zaman farklı milletlerle birlikte yaşamışlardır. Osmanlı devleti de Türklerin farklı milletlerle birlikte yaşadığı zamanlara örnek teşkil eder. Çeşitli nedenlerden beslenen göç hareketleri Osmanlı devletinde de sürmüştür. Osmanlıdan günümüze kadar ve halen günümüzde de gerek iç göçler gerek dış göçler içinde buldukları dönemin şartlarına göre şekil değiştirse de devam etmektedir.

Türkiye'nin son dönem yaşadığı göç hareketlerine bakıldığı zaman, 1960'lı yıllarda uluslararası emek göçü ile Avrupa'ya, değişen ekonomik şartlarla 1970'lerde Kuzey Afrika'ya ve Orta Doğu (KAOD) ülkelerine, 1980'lerde değişen siyasi yapıyla SSCB'nin dağılmasıyla Bağımsız Milletler Topluluğu (BDT) ülkelerine göç vermiştir. “ Özetle, 1960'larda Avrupa yönelen göçün 1980'lerde ve 1990'larda yalnız Avrupa'yı değil, KAOD ve BDT ülkelerine de belirli bir yoğunlukta devam ettiğine tanık olunmuştur” (İçduygu, 2014: 174). Ağırlıklı olarak göç verdiği yılların ardından Türkiye'ye yönelik göç hareketleri gelmeye başlamıştır. Çeşitli kaynaklardan dolayı meydana gelen bu göç hareketleri, geliş şekillerine göre düzenli göçler ve düzensiz göçler olarak iki gruba ayrılır.

3.1.1. Türkiye'ye Yönelik Düzenli Göçler

Düzenli göç yasaların belirlediği şekilde yapılan göç hareketliliğidir. Düzenli göç türünde göçün gerçekleştirilebilmesi için Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kanunlarında yer alan şekilde ülkeye giriş yapılması gerekmektedir. Bunun için ülkeye giriş izni alınmalıdır. Ülke sınırları içerisinde bireyin bulunacağı süreye ve

bulunma amacına bağlı olarak vize veya oturma (çalışma, eğitim, aile) izni alınması gerekmektedir. Genel olarak düzenli göç ile gelen göçmenlerin düzensiz göç ile gelen göçmenlere oranla daha nitelikli oldukları söylenebilir.

Düzenli göçmen statüsünde olan göçmenlerin, yasalarca belirlenmiş olan izinleri almış olmaları gerekmektedir. Üç temel amaç doğrultusunda Türkiye'ye gelmeyi tercih eden göçmenleri ele alacak olursak, öncelikle Türkiye'ye çalışma amacıyla gelen düzenli göçmenlerin bu amacı gerçekleştirebilmeleri için Türkiye'den çalışma vizesi ile çalışma ve ikamet izinlerini alması gerekir. İzinler için gerekli koşulları sağlayanlar bağımlı ve bağımsız konumlarda çalışabilirler. Bağımlı olarak çalışacak göçmenlere bakıldığında izin verilen çalışma süresine göre iki farklı gruba ayrılmaktadırlar. Birinci grupta süreli izin alan göçmenler bulunmaktadır. Bu grupta yer alanlara öncelikle aynı iş yeri ve aynı meslekte çalışma şartıyla bir yıllık izin verilmekte ardından bu süre üç yıla kadar uzatılabilmektedir. Bu grubun sonraki aşamasında ise üç yıllık yasal süreyi tamamlayan göçmenler için izin süresi altı yıla çıkabilmektedir. Bu aşamadaki en önemli özellik ilk aşamanın aksine göçmenin istediği işverende çalışma hakkının verilmesidir. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından bütün bu izinler için geçerli olan coğrafî alan belirlenmektedir. Göçmenlerin süreli izinleri kapsamında diğer bir önemli husus ise, eşlerinin ve çocuklarının çalışma izinleri ile alakalıdır. Yasal olarak beş yıl, kesintisiz ikamet etmiş olan göçmen eşleri ve çocukları da süreli çalışma izninden yararlanabilmektedirler. İkinci grup ise süresiz çalışma izni alan düzensiz göçmenler tarafında meydana gelmektedir. Bu grupta, süresiz çalışma izni alabilmesi için bir göçmenin ona sunulan iki şarttan birini yerine getirmesi gerekmektedir. İlki, en az sekiz yıl yasal ve kesintisiz olarak Türkiye'de ikamet etmiş olmak; ikincisi ise toplamda altı yıllık yasal çalışma süresini gerçekleştirmiş olmaktır. Süreli ve süresiz çalışma izinlerinin birbirinden ayırt edici diğer bir yönü ise süresiz çalışma izni kapsamında işveren, meslek ve coğrafî alan kısıtlamasının bulunmamasıdır. Son olarak bağımsız çalışma izni almak isteyen göçmenler, Türkiye'de en az beş yıl yasal ve kesintisiz olarak ikamet etmiş olmaları gerekmektedir (Kalkınma Bakanlığı, 2014: 13).

2013 yılında kurulan Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığına bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kuruluş yılından itibaren her yıl Türkiye'nin yıllık göç

raporlarını yayınlamıştır. Bu raporlardan hareketle yabancılara verilen çalışma izinleri tablo-8, tablo-9, tablo-10 ve tablo-11’de gösterildiği gibidir.

Tablo-8: 2013 Yılında Verilen Çalışma Amaçlı İkamet İzni (İlk 10 Ülke)

1	Gürcistan	7.047
2	Çin Halk Cumhuriyeti	3.196
3	Ukrayna	2.790
4	Rusya Federasyonu	2.156
5	ABD	1.900
6	Türkmenistan	1.866
7	Moldova	1.689
8	Almanya	1.602
9	Azerbaycan	1.475
10	Özbekistan	1.290
Genel Toplam: 44.307		

Kaynak:2013 Türkiye Göç Raporu

2013 verilerine göre genel toplamda 44.307 düzenli göçmen çalışma amaçlı ikamet izni almıştır. Gürcistan vatandaşları 7.047 kişi ile listedeki diğer ülkelere göre çalışma izni alan yabancılar içinde büyük çoğunluğu oluşturmaktadır. Bunda ülkeler arası giriş-çıkış politikalarının da etkili olduğu söylenebilir. Pasaportsuz girişler ülkeler arası ziyaretleri kolaylaştırmaktadır. Ziyaretler esnasında yeni iş imkânları ile karşılaşma olanakları artmaktadır. İkinci sırada 3.196 kişi ile Çin Halk Cumhuriyeti yer almaktadır. Coğrafi anlamda uzak olsa da Dünya çapında en fazla göç veren ülkelere birisi olmasıyla bilinmektedir. İlk on ülke içinde üçüncü sırada 2.790 kişi ile Ukrayna yer almaktadır.

Çalışma izni ile bulunan düzenli göçmenler düzensiz göçmenlere göre genellikle eğitim seviyesi yüksek, nitelikli göçmenlerdir. Bu göçmen grubu içinde mühendisler, akademisyenler, girişimciler bulunmaktadır. “ 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’na bakıldığında, özellikle ülke içinde yaşayan göçmenlerin ve öğrencilerin Türkiye’de kalmalarını sağlayacak düzenlemelere gidildiği görülmektedir” (Kaya, 2015: 21).

2014 yılı Türkiye Göç Raporuna göre, toplamda 61.035 kişi çalışma amaçlı ikamet izni almıştır. Bu sayı 2013 yılına göre artış göstermiştir. 2013 yılında 7.047 kişi ile ilk sırada yer alan Gürcistan 2014 yılında da 7.680 kişi ile ilk sıradadır. 2013 yılında 3.196 kişi ile ikinci sırada olan Çin Halk Cumhuriyeti 2014 yılında 2.621 kişi ile ilk on ülke içinde dördüncü sıraya gerilemiştir. Çin Halk Cumhuriyeti'nin yerine 2013 yılında 2.790 kişi ile üçüncü olan Ukrayna 4.334 kişi ile ikinci sıraya yükselmiştir. 2014 yılında ilk üçe giren üçüncü ülke ise 2013 yılında 1.866 kişi ile ilk on ülke arasında altıncı sırada bulunan Türkmenistan'dır. 2013 yılından farklı olarak 2014 yılında Suriye (2.541), Kırgızistan Cumhuriyeti (2.283), Endonezya (1.578) ilk on ülke arasına girmiştir.

Tablo-9: 2014 Yılında Verilen Çalışma İzni (İlk 10 Ülke)

1	Gürcistan	7.680
2	Ukrayna	4.344
3	Türkmenistan	2.635
4	Çin Halk Cumhuriyeti	2.621
5	Rusya Federasyonu	2.562
6	Suriye	2.541
7	Kırgızistan Cumhuriyeti	2.283
8	Özbekistan	1.993
9	Moldova	1.907
10	Endonezya	1.578
Genel Toplam: 61.035		

Kaynak:2014 Türkiye Göç Raporu

2013 yılında toplam 44.307, 2014 yılında toplam 61.035 olan çalışma amaçlı ikamet izni alan düzenli göçmen sayısı 2015 yılında 62.756 kişiye çıkarak artmaya devam etmiştir. 2013 ve 2014 yıllarında olduğu gibi 2015'te de ilk sırada Gürcistan bulunmaktadır. İkinci sırada 2014 yılındaki yerini koruyan Ukrayna yer almaktadır. Üçüncü sıraya ise 2013 yılında ilk on ülke içinde yer almayan 2014 yılında altıncı sırada yer alan Suriye vatandaşları 2015 yılında üçüncü sırada yer almaktadır. Tabloda bununla ilgili bilgi verilirse de Suriye'de yaşanan iç savaşın ve bu savaşın kaçan Suriye vatandaşlarının Türkiye'ye sığınmaları ile birlikte ikamet izinlerinde de bir artış olduğu söylenebilir.

Tablo-10: 2015 Yılında Verilen Çalışma İzni İle Bulunan Yabancılar (İlk 10 Ülke)

1	Gürcistan	9.398
2	Ukrayna	4.838
3	Suriye	3.822
4	Türkmenistan	3.761
5	Çin Halk Cumhuriyeti	3.082
6	Özbekistan	2.470
7	Rusya Federasyonu	2.424
8	Kırgızistan	2.363
9	Moldova	2.288
10	Azerbaycan	1.705
Genel Toplam: 56.591		

Kaynak:2015 Türkiye Göç Raporu

Son olarak yayınlanan 2016 göç raporuna göre, 2016 yılında genel toplamda 56.591 yabancı çalışma izni ile Türkiye’de bulunmaktadır. Bu sayı 2014 ve 2015 yıllarına göre bir azalma göstermiştir. Bununla birlikte 2013 yılından itibaren sırayla 2014 ve 2015 yıllarında da ilk sırada olan Gürcistan vatandaşları 2016 yılında da 8.014 kişiye yükselerek yine ilk sıradadır.

Tablo-11: 2016 Yılında Verilen Çalışma İzni İle Bulunan Yabancılar (İlk 10 Ülke)

1	Gürcistan	8.014
2	Suriye	7.053
3	Çin Halk Cumhuriyeti	3.756
4	Türkmenistan	3.425
5	Ukrayna	2.476
6	Özbekistan	2.081
7	Hindistan	1.907
8	Moldova	1.815
9	Azerbaycan	1.765
10	İran	1.746
Genel Toplam: 56.591		

Kaynak:2016 Türkiye Göç Raporu

Düzenli göçmenleri oluşturan diğer gruplar ise, eğitim amacıyla gelen göçmenler, çeşitli nedenlerle Türkiye’de yaşamayı tercih edenler (emekli göçü, evlenme yoluyla gerçekleşen göçler, vb.) tarafından oluşmaktadır.

Yaşamak için Türkiye’yi tercih eden yabancıların, aile ikamet izni ile Türkiye’de bulunabilmesi için 2003 yılına kadar geçerli olan yasa gereği, Türk vatandaşları ile evli olmaları oturma ve çalışma izinlerini herhangi bir koşul aramaksızın elde etmelerine yetiyordu. Lakin Türk Vatandaşlığı Kanununda 2003 yılında gerçekleştirilen bir değişiklik ile Türk vatandaşı olmayıp bir Türk vatandaşı ile evlenenlerin vatandaşlık hakkı kazanabilmeleri için üç yıllık evli olmaları, bu süreçte birlikte olmaları ve evliliğin sürekli olması şartları getirilmiştir. Bununla birlikte yasal süreçlerde yabancı olan ister kadın ister erkek olsun süreçler aynı işlemektedir (Kalkınma Bakanlığı, 2014: 14).

Tablo-12: 2015 Yılında Aile İkamet İzni İle Bulunan Yabancılar (İlk 10 Ülke)

1	Azerbaycan	7.599
2	Rusya Federasyonu	7.210
3	Suriye	5.343
4	Ukrayna	4.829
5	Almanya	3.709
6	Bulgaristan	2.932
7	Türkmenistan	2.835
8	Gürcistan	2.771
9	Özbekistan	2.559
10	ABD	2.415
Genel Toplam: 73.705		

Kaynak:2015 Türkiye Göç Raporu

2015 yılından itibaren Türkiye Göç Raporlarında ayrı bir başlıkta incelenen aile ikamet izni ile bulunan yabancılar da tablo-12’ye göre toplamda 73.705 kişi bulunmaktadır. İlk on ülkenin yer aldığı sıralamada ilk sırada 7.599 kişi ile Azerbaycan, ikinci sırayı 7.210 kişi ile Rusya ve üçüncü olarak da 5.343 kişi ile Suriye takip etmektedir. Tablo-13’te yer alan 2016 yılında aile ikamet izni ile bulunan yabancılarla karşılaştırıldığında genel toplam (63.546) bir düşüş

görülmektedir. 2015 yılında da ilk üçte olan ülkeler yine aynı sıralama ile 2016 yılında da ilk üçte kalmışlardır.

Tablo-13: 2016 Yılında Aile İkamet İzni İle Bulunan Yabancılar (İlk 10 Ülke)

1	Azerbaycan	7.377
2	Rusya Federasyonu	6.563
3	Suriye	4.813
4	Ukrayna	4.502
5	Türkmenistan	2.777
6	Gürcistan	2.477
7	Bulgaristan	2.439
8	Özbekistan	2.330
9	Almanya	2.255
10	Kazakistan	2.052
Genel Toplam: 63.546		

Kaynak:2016 Türkiye Göç Raporu

Genel olarak göçmenlerin yasal şartlara uygunluk sağlayıp Türkiye’de bulunabilmeleri açısından önemli olan ikamet izinlerini, Türkiye Göç Raporlarından yararlanarak incelediğimiz ve değerlendirdiğimiz bu bölümde Türkiye’nin göç veren ülke özelliğinin yanı sıra artık uluslararası göçte göç alan bir ülke de olduğunu belirtmiş olduk. Geliş amaçları birbirinden farklılık gösterse de Türkiye, Dünyanın farklı coğrafyalarından göç alan bir ülke konumuna gelmiştir. Yeni politikalar, değiştirilen ya da yeni düzenlenen yasalar uluslararası göçte göçmenlerin Türkiye’yi tercih etme sebeplerindedir.

Düzenli göçleri ele aldığımız bu bölümde son olarak genel itibariyle 2005 yılından 2016 yılına kadar Türkiye’de ikamet izni ile bulunan yabancı sayısına bakacak olursak yıllar arasında dalgalanmalar gözlemlense de 2005 yılında 178.964 olan yabancı sayısı 2016 yılında 461.217’ye doğru bir yükseliş göstermiştir. Tablo-14’teki yıllar içinde en az ikamet izni ile yabancı bulunduran yıl 163. 326 kişi ile 2009 yılı olmuştur. 2009 yılındaki bu düşüşün nedenini anlamak için hem Türkiye’ye hem de Türkiye’ye göç veren ülkelerin bu yılda neler yaşadığına bakılması

gerekmektedir. 2008 yılında büyük çapta yaşanan ekonomik krizin de bu düşüşün nedenlerinden biri olduğu söylenebilir.

Tablo-14: Yıllara Göre Türkiye’de İkamet İzni Verilen Yabancılar

Yıllar	İkamet İzni Verilen Yabancı Sayısı
2005	178.964
2006	200.058
2007	225.208
2008	174.926
2009	163.326
2010	182.301
2011	234.268
2012	321.548
2013	313.692
2014	379.804
2015	422.895
2016	461.217

Kaynak: 2016 Türkiye Göç Raporu

3.1.2. Türkiye’ye Yönelik Düzensiz Göçler

Düzensiz göç yasalarca belirlenen, ülkede bulunma şartları taşımayan göçmenler tarafından gerçekleştirilen göç hareketidir. Düzensiz göç hem hedef ülke hem kaynak ülke hem de göçte transit ülkeler için yaşanabilecek bir göç türüdür. Göç eden birey kaynak ülkeden, yasal süreçleri izlemeden ayrılırsa kaynak ülke için düzensiz göç, hedef ülkeye ulaşmak için transit ülkeden geçerken geçtiği ülkenin ülkeye girişin yasal yollarını izlemiyorsa transit ülke için düzensiz göç ve son olarak da hedef ülkeye girerken uygulanması gereken yasal süreçler uygulanmıyorsa hedef ülke için düzensiz göç oluşur.

Türkiye’nin düzensiz göç almasının nedenlerinden birisi olarak coğrafi konumu söylenebilir. Öncelikle sınır komşusu olduğu ülkelerde yaşanan ekonomik sorunlar, siyasi karışıklıklar ve güvenlik tehlikeleri buralarda yaşayan insanları Türkiye’ye doğru göçe yönlendiren başlıca nedenlerdir. Bununla birlikte,

Türkiye'nin Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarını birbirine bağlayan bir coğrafi özelliğinin olması ve önemli deniz yollarına sahip olması çok sayıda göçmenin gelişmiş Batı ülkelerine göç etmek için Türkiye'yi geçiş yolu olarak tercih etmesine neden olmaktadır (İçduygu,2014: 223).

Düzensiz göçmen hareketleri üç şekilde gerçekleşebilir. Bunlardan ilki, göçmenlerin ülke sınırlarına izinsiz aşarak ya da sahte giriş belgeleri kullanarak ülkeye girmeye çalışmalarında, ikincisi yasal olarak ülkeye girdikten sonra girdikleri ülke tarafından kendilerine yasal olarak tanınan süreyi aşp ülkede kalmaya devam ettiklerinde, üçüncü olarak da yasal haklara sahip olup (oturma izni, çalışma izni) bu haklara karşın yasal konumlarına aykırı faaliyetlerde bulduklarında düzensiz göçmen olarak adlandırılırlar (Kalkınma Bakanlığı, 2014: 14).

Tablo-15: Türkiye'de Yıllara Göre Yakalanan Düzensiz Göçmenler

Yıllar	Yakalanan Düzensiz Göçmeler
2005	57.428
2006	51.983
2007	64.290
2008	65.737
2009	34.345
2010	32.667
2011	44.415
2012	47.510
2013	39.890
2014	58.647
2015	146.485
2016	174.466

Kaynak: 2016 Türkiye Göç Raporu

Türkiye'de yıllara göre düzensiz göçmenlerin sayılarının yer aldığı tablo-15'e göre, 2005 yılındaki düzensiz göçmen sayısı 57.428 iken bu sayı 2016 yılında 174.466'ya yükselmiştir. Yaklaşık olarak 2005 yılından bu yana üç kat artış gösteren düzensiz göçmen sayısının artma nedenlerinden birisi Türkiye'nin komşu ülkelerinde

yaşanan iç savaşlar sonucu ülkelerini terk eden insanların Türkiye'ye gelmiş olmalarıdır. Ayrıca Avrupa Birliği ülkelerine geçiş yapmak isteyenlerin Türkiye'nin AB'ye tam üyelik sürecinde yerine getirmesi gereken politikalardan kaynaklı ve Avrupa ülkelerinin de en doğusunda bulunması gibi özellikleriyle Türkiye transit göçlerin hedefi olmuştur.

Yıllara göre artan düzensiz göçmenlerin 2016 yılında hangi ülkelerden geldiğine ilişkin tablo-16'da yer almıştır. Buna göre genel toplamda 174.466 düzensiz göçmenlerin büyük çoğunluğu Suriye'den Türkiye gelmiştir. Bunun sebebi yıllardır ülkelerinde iç savaştır. İkinci sırada yer alan Afganistan'dan ise 31.360 düzensiz göçmen Türkiye'de bulunmaktadır. Bunun nedeni de yine aynı şekilde ülkelerinde iç karışıklıklar sonucu can güvenliği ve ekonomik sorunları olan insanların yeni yaşam alanlarına doğru göç etmeleridir. Listenin üçüncü sırasında da yıllarca iç savaşla yaşayan Irak vardır.

Tablo-16: 2016 Yılında Türkiye'de Yakalanan Düzensiz Göçmenler

1	Suriye	69.755
2	Afganistan	31.360
3	Irak	30.947
4	Pakistan	19.317
5	Gürcistan	2.679
6	Bangladeş	2.390
7	İran	1.817
8	Özbekistan	1.648
9	Myanmar (Burma)	1.169
10	Azerbaycan	1.138
Genel Toplam: 174.466		

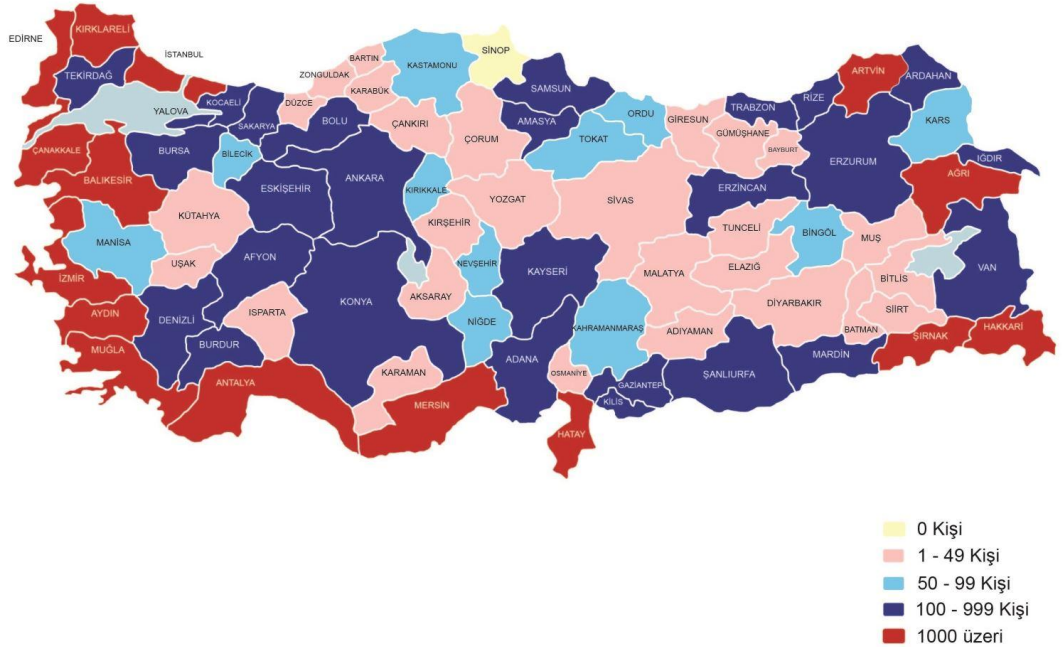
Kaynak:2016 Türkiye Göç Raporu

Düzensiz göç hareketlerinde bulunan insanların iç savaşlardan, siyasi dengesizliklerden, dini kısıtlamalardan, ekonomik sorunlardan kaçtıkları bilinmektedir. Düzensiz göçmen olarak buldukları ülkelerde geçimlerini sağlayabilmek adına belli işlerde çalışmaları da kayıt dışı istihdam yapısının büyümesine neden olmuştur.

Türkiye'ye yönelik düzensiz göç hareketlerinde düzensiz göçmenlerin yakalandıkları illere göre dağılımları aşağıdaki haritadaki gibidir. Buna göre 1000 ve üzeri yakalanan düzensiz göçmenlerin genellikle Ege, Akdeniz ve Marmara'da yığıldıklarını görüyoruz. Bunun en önemli nedeni Türkiye'yi transit ülke olarak kullanıp deniz yoluyla hedef ülkelere gitmek istemeleridir. 1000 ve üzeri düzensiz göçmen yakalanan yerlerden diğeri Artvin'dir. Burada da Gürcistan ile Sarp sınır kapısının olması ve 2016 yılında Türkiye'de yakalanan düzensiz göçmenlerden ilk on ülke içinde 2.679 kişi ile Gürcistan'ın beşinci sırada yer alması Artvin'in konumunu açıklamaktadır. Diğer 1000 ve üzeri kaçak göçmenin yakalandığı noktalar Türkiye'nin doğu sınırındaki şehirlerindedir. Ayrıca hiç kaçak göçmen bulunmayan Sinop ili de haritada dikkat çekmektedir.

Harita: 2016 Yılında Yakalanan Düzensiz Göçmenlerin İllere Göre Dağılımı

2016 YILINDA YAKALANAN DÜZENSİZ
GÖÇMENLERİN İLLERE GÖRE DAĞILIMLARI



Kaynak: İçişleri Bakanlığı Göç İşleri Genel Müdürlüğü⁴

⁴ http://www.goc.gov.tr/icerik3/giris-cikis_363_378_4708 Erişim: 17.05.2017

Çalışmanın bu bölümünün buraya kadar olan kısmında öncelikli olarak Türkiye'ye yönelen düzenli göçmen gruplarının ve düzensiz göçmen gruplarının geldikleri ülkelere, yıllara göre sayıları hakkında bilgi vermeye çalıştık bundan sonra ise Türkiye'ye yönelen göçmenlerin geliş amaçları doğrultusunda belli başlıklar altında ele alacağız. Bu başlıklar; Sahra altı Afrika Ülkelerinden Türkiye'ye Göçler, Turizm Amaçlı Göçler, Eğitim Amaçlı Göçler, Kadınların Emek Göçü ile Mülteciler ve Sığınmacılar'dır.

3.2. Afrika Ülkelerinden Göçler

Afrika kıtası, 21.yüzyılda, küresel çapta önemi gün geçtikçe artan bir kıta olarak değerlendirilmektedir. Afrika Kıtası, 30 milyon kilometrelik alan ile dünyanın en büyük ikinci kıtasıdır. Ayrıca zengin doğal kaynakları ve insan kapasitesi ile 21. yüzyılın ikinci yarısından itibaren uluslararası alanda daha etkin bir güce sahip olması ve uluslararası alandaki gelişmeleri daha fazla etkilemesi beklenmektedir. Son on yıllık, dünyanın en hızlı büyüyen on ekonomisi değerlendirilirken altısının bu kıtada yer aldığı bilinmektedir. Dünya Bankası verilerinden elde edilen bilgiye göre, son on beş yılda Afrika kıtasında petrol gelirlerinden bağımsız olarak yıllık ortalama büyüme oranı %5,4'tür. Afrika kıtasındaki bulunan ülkelere yönelik, doğrudan yabancı yatırımlar son 10 yılda beş kat artış göstermiştir (Dışişleri Bakanlığı)⁵.

Dışişleri Bakanlığının ilgili sayfasından alınan bilgiler doğrultusunda Türkiye Afrika ilişkilerini şu şekilde ele alabiliriz: Afrika kıtasında bulunan ülkeler ile Türkiye ilişkilerinin ele alınması ve ilişkileri daha ileri düzeylere taşımak için geliştirilecek yol ve yöntemlerin tayin edilmesi amacıyla, 18-21 Ağustos 2008 tarihinde, 49 Afrika ülkesi ile Afrika Birliği dâhil 11 uluslararası ve bölgesel örgüt temsilcilerinin katılımıyla İstanbul'da I.Türkiye-Afrika işbirliği Zirvesi organize edilmiştir. I.Türkiye-Afrika işbirliği Zirvesi'nde kabul edilen "I.Türkiye-Afrika işbirliği İstanbul Deklarasyonu: Ortak Bir Gelecek İçin İşbirliği ve Dayanışma" ve "Türkiye-Afrika Ortaklığı İçin İşbirliği Çerçevesi" başlıklı belgeler Türkiye-Afrika ilişkilerinin devam ettirilebilir bir yapıya sahip olmasını sağlamıştır. Zirve'de kabul edilen belgelerde yer alan izleme mekanizması uyarınca, 15 Aralık 2010 tarihinde İstanbul'da Kıdemli Memurlar Toplantısı gerçekleştirilmiş ve ardından bir yol haritası özelliğinde 2010-2014 yıllarını içeren "Türkiye-Afrika İşbirliği Ortak

⁵ <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-afrika-iliskiler.tr.mfa> Erişim: 03.05.2017

Uygulama Planı” kabul edilmiştir. Daha sonra 53 ülkeden 35 Bakanın katılımıyla 16 Aralık 2011 tarihinde İstanbul’da Bakan Düzeyinde Gözden Geçirme Konferansı, ardından da 19 Haziran 2013 tarihinde Addis Ababa’da II. Kıdemli Memurlar Toplantısı düzenlenmiştir. Bu toplantılara ilaveten çeşitli konferanslarda düzenlenmiştir.⁶

Bütün bu gelişmeler sonucunda Afrika ülkelerinde Türkiye’ye yönelik var olan göç hareketinde hızlanma meydana gelmeye başlamıştır. Bunun temel nedenleri, öncelikle bahsettiğimiz gibi Türkiye’nin Afrika açılımı, son yıllarda Afrika ülkelerinin ekonomisinin canlanması girişimcilerin hareketlenmesi, bunlarla birlikte ülke içi karışıklıklar, bazı ülkelerdeki ekonomik yetersizlikler. Türkiye’nin Afrika açılımıyla birlikte özellikle yatırımcılar, ticari ilişkiler kaynaklı ve devletin burs vermesiyle eğitim kurumlarına yönelik göç hareketleri oluşmuştur.

Afrika’dan Türkiye’ye yönelik oluşan göç hareketi farklı kaynaklardan beslenmektedir. Bunlardan birisi eğitim amaçlı gerçekleştirilen göçlerdir. Bu göç hareketine dair Dışişleri Bakanlığı’ndan alınan bilgiler şu şekildedir: 1991-2014 döneminde Afrika ülkelerine, askeri eğitim ve kurslar hariç, toplamda 4380 burs kontenjanı açılmıştır. 2015-2016 eğitim yılında Afrika ülkelerine tahsis edilen toplam burs sayısı ise 1239’dur. Halen ülkemizde yüksek öğretim gören Afrikalı öğrenci sayısı 5437’dir. Afrika ülkelerinde 116 öğretim görevlisi de Türkiye üniversitelerinde misafir öğretim görevlisi olarak görev yapmaktadır.⁷

Eğitim göçünün dışında Afrika ülkelerinden Türkiye’ye yönelik emek göçüde söz konusudur. Bunlarla birlikte Türkiye’yi transit bir ülke olarak görüp başka ülkeleri hedef alarak gerçekleştirilen göçlerde mevcuttur. Ayrıca ülkelerinde meydana gelen iç karışıklıklar, ekonomik sorunlar gibi nedenlerle mülteci olarak Türkiye’ye başvurularda vardır lakin Türkiye’nin 1952 Cenevre Sözleşmesine taraf olması ve bu sözleşmenin coğrafi sınırlamaları olmasından kaynaklı mülteci statüsünden yararlanmayan başvuranlar şayet başvuruları olumlu cevaplanırsa sığınmacı statüsünden yararlanabilirler.

Uluslararası yer değiştirmelerde öncelikli olarak önemli olan ülkelere giriş ve çıkış belirleyen vize anlaşmalarıdır. Çünkü vize anlaşmaları bazı durumlarda

⁶ <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-afrika-iliskileri.tr.mfa> Erişim: 03.05.2017

⁷ <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-afrika-iliskileri.tr.mfa> Erişim: 03.05.2017

uluslararası kısa/uzun süreli yer değiştirme hareketlerine özendirici roller oynayabiliyorlar. Yabancıların tabi olduğu vize anlaşmaları, Dışışleri Bakanlığının internet sitesinde yer almaktadır. Afrika kıtasında bulunan ülkelerden diğerlerinden daha fazla göç hareketliliği olan bazı ülkelerle yapılan vize anlaşmaları şu şekildedir:⁸

Tablo-17: Türkiye'nin Bazı Afrika Ülkelerine Uyguladığı Vize Rejimleri

Burundi	Resmi pasaport vizeye tabidir. Umuma mahsus pasaport sahipleri de vizeye tabi olup istizan gerekir.
Eritre	Resmi ve umuma mahsus pasaport sahipleri vizeye tabidir.
Etiyopya	Diplomatik pasaport sahibi Etiyopya vatandaşları 90 güne kadar ikamet süreli seyahatlerinde vizeden muaftır. Resmi/ hizmet ve umuma mahsus pasaport sahibi Etiyopya vatandaşları ise vizeye tabidir.
Gana	Resmi pasaportlar vizeye tabidir. Umuma mahsus pasaport sahipleri de vizeye tabi olup istizan gerekir.
Kenya	Resmi pasaport sahipleri 90 gün süreyle vizeden muaftır. Umuma mahsus pasaport sahipleri ise vizeye tabi olup, 90 güne kadar ikamet süreli müteaddit girişli vizeleri dış temsilciliklerimizde resen verilir.
Kongo Demokratik Cumhuriyeti	Resmi ve umuma mahsus pasaport sahipleri vizeye tabidir. Umuma mahsus pasaport sahipleri için istizan gerekir.
Libya	Umuma mahsus pasaport sahipleri vizeye tabidir. Resmi pasaport sahipleri 90 gün süreyle vizeye muaftır.
Nijerya	Resmi/hizmet ve umuma mahsus pasaport sahibi Nijerya vatandaşları vizeye tabidir.
Senegal	Diplomatik pasaport sahipleri Senegal vatandaşları 90 güne kadar ikamet süreli seyahatlerinde vizeden muaftır. Resmi/hizmet ve umuma mahsus pasaport sahibi Senegal vatandaşları ise vizeye tabidir.
Somali	Resmi pasaportlar vizeye tabidir. Umuma mahsus pasaport sahipleri de vizeye tabi olup istizan gerekir.

Kaynak: Dışışleri Bakanlığı

⁸ <http://www.mfa.gov.tr/yabancilarin-tabi-oldugu-vize-rejimi.tr.mfa> Erişim:27.05.2017

Afrika kıtasından gelen göç hareketlerinin hangi temellere dayandığını, vize rejimlerinde ülkeye giriş için hangi şartların geçerli olduğu belirterek başladığımız bu bölümde şimdiye kadar uluslararası alanda yapılan anlaşmalara yer verildi bundan sonrasında ise Afrika'dan gelen göçmenlerin sosyo-kültürel özelliklerini değerlendirebilmek amacıyla yapılan saha çalışmalarının ilgili kısımları incelenip ele alınacaktır.

Öncelikle Kelly Brewer ve Deniz Yüksek'in 2005 yılında 133 Afrikalı düzensiz göçmen ve sığınmacı ile yaptıkları araştırmadan yola çıkarak, göçmenlerin 2000'li yılların başındaki genel durumları şu şekildedir:

Tablo-18'de Türkiye'de bireysel sığınma başvuruları ve mülteci statüsü verilme durumları verilmiştir. Bu bilgiler incelendiği zaman öncelikle yıl itibariyle (2005), Suriye'deki iç savaşın henüz çıkmadığı ve genel toplamında Suriye'den gelen sığınmacıları içermediği söylenebilir. Bununla birlikte genel toplama bakıldığı zaman Türkiye'ye sığınma başvurusunda bulunanların büyük kısmının Afrika dışı ülkelerden olduğunu görüyoruz. "İranlı ve Iraklı sığınmacı sayılarına göre daha az olmalarına rağmen süreçlerinin onlara oranla çok daha yavaş ilerlediği belirtiliyor" (Çakmak, 2015: 172). Afrika kıtasından başvuranların diğer başvuranlara göre az olmasının nedenlerinden birisi İran, Irak gibi ülkelerin Türkiye'ye coğrafi anlamda daha yakın olmaları ile ilgilidir. Afrika ülkelerine bakıldığı zaman ise sığınma başvurusunda bulunan kişi sayısının en fazla Somalililer tarafından gerçekleştirildiğini görüyoruz. Tablodan yola çıkarak varacağımız bir başka sonuç ise, yıl içindeki başvuru sayısına (643) oranla yıl içinde kabul edilen başvuru sayısının (106) düşük olmasıdır.

Bu araştırmadan sonra 2010-2011 yılında İstanbul merkezli yapılan başka bir araştırmada Afrika ülkelerinden gelen göçmenler içinde en büyük grubun Senegalliler, ikinci büyük grubun ise Nijeryalılar olduğu belirlenmiştir (Şaul, 2013: 88). 2015 Türkiye Göç Raporuna göre ise, 2015 yılında Türkiye'de yakalanan düzensiz göçmenler, ilk on ülke içinde, 1.445 düzensiz göçmen ile Eritre sekizinci sıradadır. 2016 Türkiye Göç Raporunda ise düzensiz göçmenler arasında ilk on ülke sıralamasında hiçbir Afrika ülkesi yer almamaktadır. Bunun nedeni son yıllarda diğer ülkelerden daha fazla düzensiz göçmenin Türkiye'de bulunmasıdır.

Tablo-18: Türkiye’de Bireysel Sığınma Başvuruları ve Mülteci Statüsü Verilme Durumları (2005)

Ülke	Yıl Başında Mevcut Başvurular	Yıl İçindeki Başvuru	Yıl İçinde Kabul Edilen Başvurular	Yıl İçinde Reddedilen Başvurular	Kapanan Başvuru Dosyaları	Yıl Sonunda Devam Eden Başvurular
Kongo	-	1	-	-	-	1
Burundi	3	5	3	-	1	4
Kongo D.C	14	12	2	1	7	16
Eritre	17	18	6	1	12	16
Etiyopya	23	32	2	3	19	31
Fildişi Kıyısı	-	1	-	-	-	1
Liberya	5	2	5	-	1	5
Moritanya	-	14	-	-	1	13
Nijerya	7	8	-	2	8	5
Sierra Leone	-	-	-	-	-	-
Somali	214	473	82	16	152	437
Sudan	39	76	6	4	35	70
Ruanda	-	1	-	-	1	-
Afrika Ülkeleri Toplamı	322	643	106	27	238	599
Genel Toplam*	3929	3914	1368	377	2874	4969

*Genel toplam; İran, Irak ve diğer ülkeleri içeriyor.

Kaynak: Yüksekler, D. , Brewer, K. , 2010:300

Düzensiz göçmen ve sığınmacıların haricinde ikamet izni ile bulunan Afrika kıtasından gelen göçmenlerde ikamet izni alabilmesi için; yabancıların yetkili makamlara talepte bulunması, istenilen evrakları teslim etmesi ve ikamet izni türünde şartları taşıması halinde düzenlenmektedir (Türkiye Göç Raporu, 2017: 37). Türkiye’de ikamet izni ile bulunan Afrika kıtası ülkeleri ise Türkiye Göç Raporlarına

(2016, 2015, 2014, 2013) göre, 2016 yılında kısa dönem ikamet izni ile bulunan yabancılarda ilk on ülke içinde 10.202 kişi ile Libya yedinci sıradadır. 2015 yılında kısa dönem ikamet izni ile bulunan yabancılarda ilk on ülke içinde 12.453 kişi ile Libya üçüncü sıradadır. 2014 yılı göç raporuna ise Afrika ülkelerinden ilk kez eğitim sebebiyle ikamet izninde ilk ona giren 1.317 kişi ile listenin son ülkesi Somali yer almaktadır. Son olarak 2013 yılı Türkiye Göç Raporunda, eğitim sebebiyle verilen ikamet izninde ise yine ilk on ülke içinde 1.148 kişi ile Somali son sıradadır. Genel olarak bakıldığında zaman Afrika ülkesinden gelen göçmenlerin Türkiye’de aile ikamet izni ya da çalışma ikamet izni bulunan ilk on ülkeden daha az olduğudur. Eğitim amaçlı alınan ikamet izinlerinde ise 2013 yılında 1.148 kişiden, 2014 yılında 1.317 kişiye bir artış vardır ama diğer yıllarda diğer ülkelerden daha fazla olduğu için ilk on ülke içine hiçbir Afrika kıtası ülkesi girmemiştir.

Yükseker ve Brewer’in anket çalışması dönemine olursak önemli başka bir verisi ise tablo-19’da yer alan ülkelere göre cinsiyet olarak dağılımlarıdır. Tablo-18’den hareketle 133 kişi üzerinden yürütülen bu ankette, Somalilerin (54) diğer ülkelere göre daha fazla göç ettikleri ve bu göç hareketinde kadınların (30), erkeklerden (24) daha çok yer aldıkları söylenebilir. Genel olarak da uluslararası göç hareketlerinde erkeklerin daha fazla yer alması durumu son yıllarda değişim göstermektedir. Tabloya geri döndüğümüzde ise kadınların çoğunlukta oldukları diğer ülkeler; Eritre ve Etiyopya’dır.

Tablo-19: Ankete Cevap Veren Afrikalıların Ülkelerine Göre Cinsiyet Olarak Dağılımı

	Erkek	Kadın	Toplam
Somali	24	30	54
Nijerya	16	5	21
Gana	6	-	6
Kongo D.C.	5	5	10
Moritanya	6	1	7
Eritre	2	5	7
Etiyopya	3	6	9
Kenya	3	2	5
Burundi	6	-	6
Diğer	7	1	8
Toplam	78	55	133

Kaynak: Yüksek, D. , Brewer, K., 2010: 301

Araştırmanın önemli diğer bir noktası ise, ülkelerini terk etmek zorunda kalan 133 düzensiz göçmen ve sığınmacının ülkelerini terk etme sebeplerinin belirlenmesidir. Tablo-20’de yer alan bilgilere göre, “artan ekonomik sorunlardan kaynaklı” terk etme oranları diğerlerinden daha yüksektir. İkinci sırada “aileme/bana karşı bir saldırı tehdidi yüzünden” diyen kişiler yer almaktadır. Üçüncü olarak da, güvenlik sorunu yüzünden gelen insanlar yer almaktadır. Ülke olarak değerlendirildiğinde en fazla 54 kişi ile ankete katılan ülke olarak Somalilerin geliş nedenleri incelendiğinde, %66,7’lik oranla en fazla “ aileme/ bana karşı bir saldırı tehdidi yüzünden” diyenlerin olduğu görülmektedir. Bunu yine güvenlik temelli diğer seçenek takip etmektedir.

Tablo-20: Ülkenizi Neden Terk Ettiniz? (%)

	Ailemin/benim güvenliğime yönelik tehditler yüzünden	Aileme/bana karşı bir saldırı tehdidi yüzünden	Yaşadığım bölgede şiddet olaylarının artması yüzünden	Aileme/şahsıma yönelik adli takibat tehdidi yüzünden	Artan ekonomik sorunlar yüzünden	Diğer
Somali	13,3	66,7	10,0	6,7	3,3	-
Nijerya	-	3,6	7,1	7,1	64,3	17,9
Gana	-	-	22,2	-	77,8	-
Kongo D.C.	-	9,1	36,4	18,2	27,3	9,1
Moritanya	57,1	28,6	-	-	14,3	-
Eritre	33,3	33,3	-	33,3	-	-
Etiyopya	28,6	14,3	-	-	57,1	-
Kenya	-	-	25,0	-	75,0	-
Burundi	50,0	50,0	-	-	-	-
Diğer	-	-	-	25,0	75,0	-
Toplam	12,8	26,6	11,0	7,3	36,7	5,5

Kaynak: Yüksek D. , Brewer K. ,2010:301

Son olarak ele alacağımız nokta ise düzensiz göçmen ve sığınmacıların Türkiye’yi seçme nedenleri, tablo-20’ye göre ankete cevap verenlerin büyük çoğunluğunun hedef ülkelerinin başka olduğu kandırılarak Türkiye’ye getirildiklerini belirtmişler.

Tablo-21: Neden Başka Bir Ülkeye Değil de Türkiye'ye Geldiniz? (%)

Ülke	Türkiye'de arkadaşlarım vardı	Türkiye'de akrabalarım vardı	Türkiye'ye girmek kolaydı	Türkiye'ye vize almak kolaydı	Türkiye'de BMMYK'ya başvurabileceğimi biliyordum	Türkiye üzerinden Avrupa'ya girmek kolay	Türkiye'de sahte vize/pasaport edinmek kolay	Futbol oynamak için geldim	Yunanistan'a gideceğim söylenmişti; ama kandırılarak Türkiye'ye getirildim	Diğer
Somali	3,7	1,9	-	-	-	3,7	-	-	79,6	11,1
Nijerya	53,6	3,6	3,6	7,1	-	10,7	-	3,6	3,6	14,3
Gana	62,5	-	-	12,5	-	25,0	-	-	-	-
Kongo D.C	53,8	23,1	-	7,7	-	7,7	-	-	-	7,7
Moritanya	-	-	-	11,1	11,1	-	-	-	77,8	-
Eritre	28,6	14,3	-	-	-	-	-	-	57,1	-
Etiyopya	77,8	-	-	-	-	11,1	11,1	-	-	-
Kenya	50,0	16,7	-	-	-	-	-	-	16,7	16,7
Burundi	50,0	-	-	-	16,7	-	-	16,7	-	16,7
Diğer	28,6	-	-	-	-	14,3	-	-	57,1	-
Toplam	31,3	4,8	0,7	3,4	1,4	6,8	0,7	1,4	40,8	8,8

Kaynak: Yüksekler D. , Brewer K. ,2010:305

Tablo-22: Nasıl Geçiniyorsunuz? (%)

Ülke	Ücretli çalışıyorum	Düzensiz işler yapıyorum	Pazarçılık yapıyorum	Ailem para gönderiyor	BMMYK'dan para alıyorum	Sosyal yardım alıyorum	Arkadaşlardan para alıyorum	Dileniyorum	Gelirim yok	Diğer
Somali	7,7	23,1	-	7,7	3,8	7,7	13,5	1,9	32,7	1,9
Nijerya	9,5	33,3	38,1	4,8	-	4,8	-	-	4,8	4,8
Gana	33,3	50,0	16,7	-	-	-	-	-	-	-
Kongo D.C	-	30,0	10,0	-	20,0	-	-	-	10,0	30,0
Moritanya	-	57,1	42,9	-	-	-	-	-	-	-
Eritre	14,3	42,9	-	-	-	14,3	-	-	28,6	-
Etiyopya	66,7	11,1	-	11,1	-	-	-	-	11,1	-
Kenya	20,0	20,0	20,0	20,0	-	-	-	-	20,0	-
Burundi	-	33,3	-	-	-	33,3	16,7	-	16,7	-
Diğer	12,5	62,5	-	-	-	12,5	-	12,5	-	-
Toplam	13,0	31,3	10,7	5,3	3,1	6,9	6,1	1,5	16,0	6,1

Kaynak: Yüksek D. , Brewer K. ,2010:311

Tablo-22'ye göre geçimini düzensiz işlerden sağlayan sığınmacı ve düzensiz göçmenler çoğunlukta ardından da gelirim yok diyenler, üçüncü olarak da ücretli çalışıyorum diyen sığınmacı ve düzensiz göçmenler gelmektedir.

Türkiye'de düzenli bir işte çalışmak isteyen göçmenlerin öncelikler çalışma izinlerinin olması gerekmektedir. Bu çalışma izni, 4817 sayılı 27 Şubat 2003 tarihli kanuna göre Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından verilmektedir (Resmi Gazete, No. 25040, 6 Mart 2003). "İznin Türkiye'ye girmeden önce alınması, sonra çalışma vizesi talep edilmesi öngörülmüş. Normal olarak başvuruyu bir işveren yapıyor. İzin çalışana bir yıllık veriliyor, altı yıla kadar uzatılabiliyor, ama aynı meslek ve işletmede çalışmak için; işyerinden ayrılan iznini de kaybediyor" (Şaul, 2013: 97).

Afrikalı göçmenlerin Türkiye'de çalışma izinli olanların ya da çalışma izni olmadan bulunanların çalıştıkları alanlar ise farklılık göstermektedir. Gelenlerin eğitim seviyelerine, dil bilmelerine göre Türkiye'de çalıştıkları alanlar değişiklik göstermektedir. Genellikle eğitim seviyesi üst düzey olanlar Türkiye'de yabancı dil kurslarında İngilizce öğretmeni olarak çalışmaktadırlar. Bu gruba dâhil olanların çalışma izinleri alınmış oluyor.

Afrika ülkelerinden Türkiye'ye sporcu olarak gelen göçmen gruplarda vardır. Bu sporcular içinde futbolcular önemli bir çoğunluğu oluşturmaktadır. Süper lig takımlarında da oynamış pek çok Afrikalı sporcu vardır. Ayrıca çeşitli dizilerde, sinema filmlerinde ve reklam filmlerinde oynayan Afrikalılara da rastlamakta mümkündür.

Buraya kadar çalışma izni alıp çalışan gruplardan bahsettik, herhangi bir sebeple Türkiye'ye gelmiş özellikle İstanbul'da bulunan ve çalışma izni olmadan geçimlerini sağlamaya çalışan Afrikalı göçmenler ise genellikle seyyar satıcılık yapmaktadır.

"Seyyar saat ve parfüm satıcıları Beyoğlu, Taksim, Osmanbey, Beyazıt, Eminönü gibi kozmopolit mahalleler dışında Yenibosna ve Bayrampaşa gibi yerleşim merkezlerinde akşamüstleri ortaya çıkıyor. Elleri kare şeklinde büyük sert çantalar, sırtlarında parfüm kutularını ve yedek saatler taşıdıkları ağır çantaları, otobüs-metrobüs gibi toplu taşıma araçları ile satış mahallelerine gidip geniş bir kaldırıma konuyorlar. Müşteri çağırma adetleri yok. Geçen biri durup baktığında oralı olmuyorlar. Fiyat sorulunca söylüyorlar. Hafif bir pazarlık imkânı

var, ama fazla indirmiyorlar, gideni de geri çağırıyorlar. Bu serinkanlı ve saygılı satış üslubu etkili” (Şaul, 2013: 108).

Uluslararası göç yolları üzerinde olan ve yaptığı ikili anlaşmalarla da her geçen gün göçün hedef ülkesi haline gelen Türkiye uzun zamandır Afrika kıtasından gelen göçmenlere ev sahipliği yapmıştır ve bundan sonra da yapmaya devam edecektir.

3.3. Turizme Dayalı Göçler

Bu alt bölümde Türkiye’ye yönelik turizme dayalı göçleri incelerken öncelikle turizme yönelik yeni oluşturulan ya da değiştirilen yasaları, geliştirilen projeleri ele alacağız. Ardından konu ile ilgili daha önce yapılmış alan araştırmalarına bakacağız ve göçmenlerin sosyo-kültürel özellikleri ile neden Türkiye’yi tercih ettikleri üzerinde duracağız.

“Güneşe doğru göç”, “emekli göçü” gibi isimler de alan özellikle Türkiye’nin Akdeniz Bölgesindeki kıyı illeri ile Ege Bölgesindeki kıyı illerine yönelik turizme dayalı göç hareketliliği vardır. Bu göç hareketliliği, başta Rus vatandaşları, İngiltere vatandaşları ve gurbetçiler olarak nitelendirilen Almanya’ya göç etmiş Türk vatandaşları ile Alman vatandaşları başta olmak üzere pek çok farklı ülke vatandaşları tarafından gerçekleştirilmiştir.

Türkiye, üç tarafı denizlerle kaplı, dört mevsimi yaşayan, doğal ve tarihi güzellikleri olan bir ülkedir. Yılın her döneminde farklı mevsimlere ait turizm gerçekleştirilebilen bir konumdadır. Türkiye’yi bu özellikleri ile turizme kazandırmak amacıyla geçmiş tarihlerden günümüze kadar çeşitli projeler, yasalara düzenlenmiştir.

“1977 yılında onaylanarak yürürlüğe giren “Güney Antalya Turizm Gelişim Projesi” ve Türkiye’de turizm sektörünü düzenleme, geliştirme, dinamik bir yapı ve işleyişe kavuşturma amacıyla 1982 yılında çıkarılan “Turizmi Teşvik Kanunu” ile birlikte, Türkiye’nin 1980 sonrası dışarıya açık liberal politikalarla yönetilmeye başlanması, TL’nin konvertibilitesi, ülkeye giriş-çıkış prosedürlerinin azaltılması, Türkiye’nin uluslararası alanda, özellikle ticari bakımdan gittikçe önem kazanması, 1618 sayılı Seyahat Acenteleri Birliği ve Profesyonel Turist Rehberliği Yönetmeliği gibi etkili yasal düzenlemelerin yapılması, ülkenin güney ve batı sahillerinde turizmin hızla gelişmesine yol açmıştır” (Deniz, A. , Özgür, E. , 2010: 15).

Turizm amaçlı göç hareketliliği ile gelen göçmenlerin bir kısmı Türkiye’den mülk edinip mevsimsel göç ile bulunmaya ya da yasaların izin verdiği şekilde Türkiye’ye yerleşmeye çalıştıkları görülmektedir. Bu noktada yabancıların Türkiye’den mülk edinimleri ile ilgili yasa Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığının resmi internet sayfasında şu şekildedir⁹. “Hukuki temel: 2644 sayılı Tapu Kanunu’nun Mayıs ayında yürürlüğe giren 6302 sayılı Kanun ile değişik 35.Maddesi uyarınca, yabancı uyruklu gerçek kişilerin ülkemizde taşınmaz edinmesinde karşılıklılık şartı aranması uygulanması terk edilmiştir (Dışişleri Bakanlığı). Bu düzenlemeden önce yasa gereği yabancı birinin Türkiye’den mülk edinebilmesi için karşılıklılık şartı aranırken bu düzenleme ile karşılıklılık aranmasından vazgeçilmiştir. Bununla birlikte yabancıların Türkiye’den mülk edinebilmeleri için bazı şartları yerine getirmeleri gerekmektedir.

“Yabancıların taşınmaz edinimindeki kanuni sınırlamalar:

A. Yabancılar kanuni sınırlamalara uymak kaydıyla, Türkiye’de işyeri veya mesken olarak kullanmak üzere, taşınmaz satın alabilirler. Ancak farklı şehirlerde de olsa, yabancı bir kişinin Türkiye’de satın alabileceği taşınmazların toplam yüzölçümü 30 hektarı geçemez.

B. Yabancıların taşınmaz alımı öncesinde, bölgedeki askeri makamlardan izin alınması da gerekmektedir. Bahse konu taşınmazın güvenlik bölgesi içinde bulunması halinde, yabancılar satış işlemi yapılması mümkün olmayacağından, bu konunun ödeme yapılmadan önce açıklığa kavuşturulması önemlidir”¹⁰ (Dışişleri Bakanlığı) .

Türkiye’ye turizm amacıyla göç eden yabancı ülke vatandaşlarına bakıldığı zaman aslında tamamının yabancı olmadığı görülmektedir. Çünkü zamanında yurtdışına çeşitli nedenlerle göç etmiş Türkler de daha sonra turizm amaçlı Türkiye’nin kıyı bölgelerini mülk edinmede tercih etmeye başlamışlardır.

Yabancıların konut edinimleri ile ilgili TÜİK’in internet sitesinde yakın dönemlere ait verilere bakacak olursak¹¹, Türkiye’de yabancıların konut edinimlerinin bu dönemler içinde en fazla İstanbul’da olduğu söylenebilir. En çok konut edinen ülkeye bakıldığı zaman genel olarak Irak vatandaşlarının bir üstünlüğü gözlenmektedir. Bunun nedeni ülkelerindeki iç savaştan kaçıp Türkiye’ye sığınan ve Türkiye’de kalmaya devam etmeleri olabilir. Bizim ele almak istediğimiz nokta ise

⁹ <http://www.mfa.gov.tr/yabancilar-icin-rehber-tr.mfa> Erişim: 07.05.2017

¹⁰ <http://www.mfa.gov.tr/yabancilar-icin-rehber-tr.mfa> Erişim: 07.05.2017

¹¹ <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21717> Erişim: 17.05.2017

turizm amaçlı Türkiye'ye gelip ardından Türkiye'ye yerleşen göçmen gruplardır. Bu doğrultuda TÜİK verilerine bakıldığında, dönemsel bilgilerde en çok konut edinilen şehirlerden birisi Antalya'dır. Rusya Federasyonu vatandaşları da en çok konut edinen yabancılar içerisinde yer almışlardır. Türkiye genelinde en çok bulunan yabancılar Rus vatandaşları olmasa da Antalya'da toplu ve diğer gruplara nazaran fazla olduklarını söylemek mümkündür.

Küreselleşme ile birlikte hızlanan bilgi ve insan hareketliliği, Türkiye'de turizmdeki ilerlemeler ve SSCB'nin dağılmasının siyasal, ekonomik, sosyal yapıdaki değişmelerle oluşturduğu yeni yaşam pratikleri, Türkiye'ye doğru çeşitli göçmen grupların yönelmesine sayılarının da artmasına kaynaklık etmiştir. Türkiye'ye için önemli turizm yerlerinden biri olan Antalya şehri, özellikle 2000'li yılların ardından oldukça meşhur uluslararası göç hedefi olmuştur. Bu noktada Antalya'da yaşayan yabancılar arasında Rus vatandaşların sosyal hayatta sayılarının artması dikkat çekicidir (Deniz, A. , Özgür, M. , 2010: 13).

Öncelikle Türkiye ve Rusya arasında vize anlaşmaları gereği vize kolaylığı ile Rus vatandaşlar Türkiye'ye turizm amacı ile gelirken sorunla karşılaşmamaktadırlar. Ancak 2015 yılında Türkiye'nin Rus savaş uçağını düşürmesinin ardından iki ülke arasında gerilim yaşansa da son zamanlarda yaşanan gelişmelerle ikili ilişkilerde normalleşme sürecine girilmiştir.

Rus vatandaşların Antalya'da hatırı sayılır bir nüfusa sahip olmaları bazı araştırmalara konu olmalarının önünü açmıştır. Bu araştırmalardan hareketle birkaç noktaya değinmek gerekirse, turizm amaçlı gelen Rus göçmenlerin sosyo-ekonomik özellikleri bakımından Türkiye'de bulunan diğer göçmen grupları açısından ekonomik durumlarının daha iyi olduğu söylenebilir, ayrıca eğitim durumları da genellikle lisans seviyesindedir. Bununla birlikte Türkçeyi öğrenme/konuşabilme oranları oldukça yüksektir.

Ülkede kalıcılığı gösteren önemli bir başka nokta ise o ülkede okul açma faaliyetinde bulunulmasıdır. Türkiye'de okul açabilmek için, 26434 Sayılı Resmi Gazete 5580 Numaralı Kanun ile 2 Şubat 2007'de kabul edilen, Özel Eğitim Kurumları Kanunu ile Türkiye'de özel okul açmak şartları şu şekildedir: "Milletlerarası özel öğretim kurumları, yabancı okullar ve azınlık okulları

MADDE 5 – Milletlerarası özel öğretim kurumları, yabancı okullar ve azınlık okullarına ilişkin esaslar aşağıda belirtilmiştir.

a) Milletlerarası özel öğretim kurumları:

- 1) Yalnız yabancı öğrencilerin devam edebilecekleri yüksek öğretim dışındaki milletlerarası özel öğretim kurumu; yabancı uyruklu gerçek ve tüzel kişiler tarafından veya Türk vatandaşlarıyla ortaklık yolu ile 4875 sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu çerçevesinde Bakanlar Kurulunun izniyle açılabilir. Türkiye Cumhuriyeti uyruklu gerçek kişiler, özel hukuk tüzel kişileri veya özel hukuk hükümlerine göre yönetilen tüzel kişiler de kendi adlarına aynı amaçla milletlerarası mahiyette özel öğretim kurumu açabilir.
- 2) Bu öğretim kurumlarında; Türk Devletinin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, güvenliğine ve menfaatlerine aykırı, Türk Milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerleri aleyhinde eğitim öğretim yapamaz” (26434 Sayılı Resmi Gazete 5580 Numaralı Kanun). Resmi Gazetede yer alan bu kanuna göre, yabancıların Türkiye’de Türk Devletinin bölünmez bütünlüğüne, güvenliğine, menfaatlerine ters düşmediği ve aynı zamanda Türk Milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerine de zarar vermediği sürece eğitim kurumlarının açılmasında bir engel yoktur.

Türkiye’de okul açarak eğitimin içinde olmak isteyen Rus vatandaşları bu konuda da çalışmalarda bulunmuşlardır. Bu statüde yer alan okuldan birisi 2000 yılında Antalya’da açılan ilköğretim ve ayrıca turizm lisesi kısımları da bulunan Özel Rus Uluslararası Okulu’dur. Antalya’da kalıcılıklarını göstermek için önemli bir girişim olarak değerlendirilebilir.

Ayrıca yabancıların bir ülkeye gittiklerinde dernek kurmak istemeleri de burada kalıcılıkları bakımından önemli bir noktadır. 23 Mart 2004 tarihli Dernekler Kanunu ile Yabancıların Türkiye’de belirli şartlar altında dernek kurmaları mümkündür.

Mülk edinme de göç eyleminde kalıcılığı gösteren nedenlerdendir. Bu alt bölümün içinde yabancıların nasıl mülk edinebileceğine ve son dönemlerdeki konut edinme bilgileri üzerinde durduk. Son olarak da tablo-22’de, Deniz ve Özgür’ün

çalışmasında yer alan 2011 yılında Antalya’da yabancı gerçek kişilerin mülk edinimlerini hakkında bilgilere yer verdik. Tabloya bakıldığında 2011 yılında Antalya’da mülk edinen yabancılar içinde ilk sırada Almanya vatandaşları yer almaktadır. Bunun nedeni Türkiye’den Almanya’ya göç etmiş Alman vatandaşı olmuş kişilerin konut edinmek için Türkiye’yi seçmesi kaynaklıdır. 2011 verilerine göre Rusya Federasyonu vatandaşları ilk beş ülke içindedir. İlk üçte ise Almanya’nın ardından İngiltere ve Danimarka gelmektedir.

Tablo-22: Türkiye’de yabancı gerçek kişilerin mülk edinmeleri, 24.02.2011

	Ülke	Ana taşınmaz sayısı	Ana taşınmaz alanı (m ²)	Kat mülkiyeti sayısı	Kat mülkiyet alanı (m ²)	Toplam taşınmaz sayısı	Toplam taşınmaz alanı (m ²)	Kişi sayısı
1	İngiltere	2.975	2.709.946	21.160	3.861.190	24.135	6.571.135	34.330
2	Almanya	16.359	39.989.095	15.986	1.694.300	32.345	41.683.395	25.354
3	Yunanistan	6.342	2.728.681	3.585	132.787	9.927	2.861.467	10.806
4	İrlanda	222	184.617	4.968	646.940	5.190	831.557	6.905
5	Danimarka	299	1.271.829	4.306	509.890	4.605	1.781.719	5.633
6	Hollanda	1.051	2.363.647	3.703	566.698	4.754	2.930.346	5.616
7	Norveç	75	588.576	3.333	329.293	3.408	917.868	4.779
8	Rusya Fed.	128	323.276	3.420	386.678	3.548	709.953	3.813
9	Avusturya	3.067	9.181.200	2.070	159.425	5.137	9.340.625	3.587
10	Belçika	150	457.635	2.206	280.186	2.356	737.822	3.102
	8 AB ülkesi	30.465	58.886.650	57.984	7.851.416	88.449	66.738.066	95.333

Kaynak: Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Resmi Web Sitesi Aktaran: Deniz, A. , Özgür, E.M. ,2010: 21

Turizme yönelik göç hareketleri incelenirken yine Deniz ve Özgür tarafından Antalya’daki Rus vatandaşları ile yapılan bir başka çalışma ise 2013 yılı yaz aylarında 209 Rus katılımcıya yapılan bir anketin verilerine dayanıyor. Bu çalışmadan yararlanarak katılımcıların cinsiyet, yaş ve eğitim bilgilerine değinecek olursak, ilk olarak; “Antalya’da uygulanan anketin sonuçlarına göre Rus katılımcılar arasında kadınları oranı, bir hayli yüksektir (%83)” (Deniz, A. , Özgür, E.M. , 2015: 78). Buradan hareketle son yıllarda göç hareketliliğine katılan kadınların sayısının eskiye oranla ciddi derece de arttığını söylemek mümkündür. Kadınların göç hareketliliğine katılma nedenleri ve etkileri Kadınların Emek Göçü alt başlığında ayrıntılı bir şekilde ele alınacaktır.

Turizme dayalı göçleri incelemeye çalıştığımız bu bölümde, Türkiye'ye turizm amaçlı gelenlerin çoğunluğunu, AB ülkelerinden ve Rusya Federasyonu'ndan olduğunu söylemek mümkündür. Turizme dayalı göç hareketini gerçekleştiren göçmenler diğer göç hareketlerine katılan göçmenlere oranla ekonomik rahatlığı olan yabancılardır. Farklı ülkelerden gelmesi nedeniyle gelenlerin dil çeşitliliği, kültürel farklılıkları fazladır. Genel olarak turizme dayalı göçlere bakıldığında, coğrafi yakınlık, vize kolaylığı, ulaşım imkânlarına erişim, daha önce yapılan kısa dönemli tatillerin etkileri gibi nedenlerle de yabancının Türkiye'yi tercih ettikleri söylenebilir.

3.4. Eğitim Amaçlı Göçler

Son yıllarda uluslararası burs imkânları, ikili anlaşmalar ve çeşitli programlarla Türkiye yurtdışında öğrenci göçlerinin de hedefi haline gelmiştir. Türkiye göç raporları verilerine göre her geçen yıl Türkiye'de öğrenci olarak bulunan yabancının sayısı artmaktadır.

Eğitim amaçlı gelen yabancının geldiklere ülkelere göre bir değerlendirme yapmak için yıllık veriler ele alındığında; tablo-24'te yer alan bilgilere göre, 2013 yılında Türkiye'de öğrenci ikamet izni ile toplamda 50.682 yabancı bulunmaktadır. İlk sırada 6.718 göçmen ile Azerbaycan, ikinci sırada 6.419 göçmen ile Türkmenistan, üçüncü sırada 3.947 göçmen ile İran bulunmaktadır. İlk iki ülkeye bakıldığı zaman gelen yabancının aslında "soydaş" olarak nitelendirilen gruba ait olduğunu görüyoruz. Dil, kültür ve din benzerliği açısından çok ayrışma gözlenmemektedir. 2014 yılında ise toplamda 61.035 öğrenci ikamet izni almış yabancı bulunmaktadır. 2013 yılına göre 2014 yılında bir artış gözlenmektedir. 2014 yılında da ilk üç ülke sırası değişmemiştir, sıralama aynı kalırken ilk üç ülkeden de gelen yabancının sayısında artış görülmektedir. 2015 yılında ise eğitim amaçlı 67.529 yabancı gelmiş ve diğer yıllara göre bir artış devam etmiştir. İlk sırada göçmen sayısını 10.432'ye çıkaran Azerbaycan yer almıştır. İkinci sırada da Türkmenistan yerini korumuştur. 2013 ve 2014 yılından farklı olarak üçüncü sırada Afganistan yer almaktadır. Yıllara genel olarak bakıldığında gelen yabancının çoğunluğunun Türkî Cumhuriyetlerden olduğunu söylemek mümkündür. Bunun neticesinde de kültürel olarak çok fazla değişiklik göstermeyen yabancının eğitim amaçlı Türkiye'yi seçtikleri söylenebilir.

Tablo-24: Yıllara Göre Öğrenci İkamet İzni İle Bulunan Yabancılar (İlk 10 Ülke)

	2015		2014		2013	
1	Azerbaycan	10.432	Azerbaycan	9.339	Azerbaycan	6.718
2	Türkmenistan	7.411	Türkmenistan	7.149	Türkmenistan	6.419
3	Afganistan	4.061	İran	4.043	İran	3.947
4	İran	3.830	Afganistan	3.645	Afganistan	2.778
5	İrak	3.491	İrak	2.397	İrak	1.654
6	Suriye	2.948	Suriye	2.151	Yunanistan	1.462
7	Kazakistan	1.745	Kazakistan	1.615	Kazakistan	1.418
8	Yunanistan	1.734	Yunanistan	1.597	Kırgızistan	1.413
9	Kırgızistan	1.636	Kırgızistan	1.596	Suriye	1.203
10	Pakistan	1.400	Somali	1.317	Somali	1.148
	67.529		61.035		50.682	

Kaynak: Türkiye Göç Raporu (2013-2014-2015)

Tablo-25: 2016 Yılında Öğrenci İkamet İzni İle Bulunan Yabancılar (İlk 10 Ülke)

1	Azerbaycan	10.528
2	Türkmenistan	6.600
3	Afganistan	3.803
4	İrak	3.438
5	Suriye	3.367
6	İran	3.333
7	Yunanistan	1.647
8	Kazakistan	1.428
9	Pakistan	1.367
10	Kırgızistan	1.360
	Genel toplam	61.116

Kaynak: 2016 Göç Raporu

2016 yılında öğrenci ikamet izni ile gelen yabancıların sayısı diğer yıllara göre artış göstererek 61.116 yabancıya çıkmıştır. İlk on ülke genel olarak değişmemiştir ve ilk üç ülke sıralaması da 2015 ile aynıdır.

Türkiye’de üniversite eğitimi alan yabancıların geldikleri ülkeleri ve kaç kişi geldiklerini tablo-26’da verilmiştir. Tablonun 14.765 yabancı ile ikinci sırasında yer alan Suriye dışında bu tabloya göre yıllara göre öğrenci ikamet izni alan yabancıların verileri hemen hemen aynıdır. Buradan hareketle ülkelerindeki iç savaş nedeniyle kaçarak Türkiye’ye sığınan Suriye vatandaşları eğitimlerine Türkiye’de devam etmektedirler. 2016-2017 eğitim öğretim yılı ülkemizde eğitim gören öğrenci sayısı, 2016 yılında Türkiye’de öğrenci ikamet izni ile kalan yabancı sayısından fazladır. Bu bilgi de bize 2016-2017 dönemi için gelen yabancı öğrencilerin bazılarının ikamet izni almadan vize ile dönemlik Türkiye’de kaldığını göstermektedir.

Tablo-26: 2016-2017 Eğitim Öğretim Yılı Ülkemizde Eğitim Gören Yabancı Öğrenci Sayısı (YÖK)

1	Azerbaycan	15.036
2	Suriye	14.765
3	Türkmenistan	10.642
4	İran	6.181
5	Afganistan	5.316
6	Irak	5.118
7	Yunanistan	2.264
8	Kırgızistan	2.107
9	Kazakistan	2.078
10	Libya	2.060
Genel toplam		103.727

*YÖK veri kaynaklarından 17.02.2017 tarihi itibariyle üniversitelerde eğitim gören yabancıların sayılarını ifade etmektedir.

Kaynak: 2016 Göç Raporu

Milli Eğitim Bakanlığı 2016-2017 eğitim öğretim döneminde eğitim gören yabancıların sayısı tablo-27’deki gibidir. 232.714 yabancı öğrenci ile MEB eğitim gören yabancı öğrenci sayısı YÖK’ de eğitim gören yabancı öğrenci sayısından fazladır. Yine belli nedenlerle dolayı (Türkiye’ye de sığınmacı olarak bulunmaları) Suriye vatandaşlarının fazla sayıda oldukları görülmektedir. Bununla birlikte 3.166 öğrenci ile tablonun altıncı sırasında Rusya Federasyonu vatandaşları bulunmaktadır. Bunun temel nedeni Antalya başta olmak üzere Rusların Türkiye’ye göç hareketleri

vardır. Rusların göç etikleri yerde yasal süreçleri izleyerek olarak özel okul açmaları da eğitime katılan Rus vatandaşların sayısını etkilemiştir.

Tablo-27: 2016-2017 Eğitim Öğretim Yılı Ülkemizde Eğitim Gören Yabancı Öğrenci Sayısı (MEB)

1	Suriye	166.482
2	Irak	23.971
3	Afganistan	12.782
4	Azerbaycan	4.227
5	İran	3.934
6	Rusya F.	3.166
7	Kazakistan	1.885
8	Özbekistan	1.798
9	Kırgızistan	1.468
10	Çin	1.415
Genel toplam		232.714

Kaynak: 2016 Göç Raporu

Türkiye'ye eğitim amaçlı gelen yabancıların Gençlik ve Spor Bakanlığı'na bağlı yurtlarda kalma bilgilerini içeren tablo-28'e göre, toplamda 2.331 yabancı kalmaktadır. Cinsiyet bazında bakıldığında 1.190 yabancı erkek iken 1.141 yabancı kadındır. Yurtlarda kalan yabancıları da kendi içlerinde değerlendiren tabloya göre Türkiye burslusuz olarak kalan yabancıların diğer iki gruba göre daha fazla olduğunu söylemek mümkündür.

Tablo-28: Gençlik ve Spor Bakanlığının Yurtlarında Kalan Yabancılar

Türkiye Burslusuz			Kendi İmkânları İle Gelen Yabancı Öğrenciler (K.K.T.C Uyruklu Öğrenciler Dâhil)			Afganistan Hükümet Burslusuz Öğrenciler		
Kız	Erkek	Toplam	Kız	Erkek	Toplam	Kız	Erkek	Toplam
885	983	1.868	256	190	446	0	17	17

Kaynak: 2016 Göç Raporu

Son olarak tablo-29’da 2016 yılında gerçekleştirilen Türkiye bursları başvuruları ve tablo-30’ da ise 2016 yılında Türkiye bursu verilen öğrencilerin eğitim durumları verilmiştir. Buna göre burs başvurusunda bulunan yabancı sayısı 92.892 iken burs verilen toplam yabancı sayısı 3.995’dir. Burs verilen öğrencilerin eğitim durumları içinde en fazla burs alan lisans öğrencileridir. Başvurularda da en fazla başvuru lisans öğrencileri tarafından oluşturulmuştur. Dikkat çeken nokta burs başvuru sayısı ile burs verilenlerin sayılarının birbirine çok uzak olmasıdır.

Tablo-29: 2016 Yılında Gerçekleştirilen Türkiye Bursları Başvuruları

2016 Başvuru				
Lisans	Yüksek Lisans	Doktora	Araştırma	Toplam
47.620	33.698	11.424	150	92.892

Kaynak: 2016 Göç Raporu

Tablo-30: 2016 Yılında Gerçekleştirilen Türkiye Bursları Başvuruları

2016 Yılında Türkiye Bursu Verilen Öğrencilerin Eğitim Durumları				
Lisans	Yüksek Lisans	Doktora	Araştırma	Toplam
1.791	1.421	776	7	3.995

Kaynak: 2016 Göç Raporu

Bu veriler doğrultusunda Türkiye’de eğitim amaçlı bulunan göçmen grupları değerlendirecek olursak öncelikli olarak, Türkî Cumhuriyetlerden; ortak dil, din, kültürlere sahip olduğumuz ülkelere gelen göçmenlerin sayıca fazla olduğunu söylemek mümkündür. Emek göçünde olduğu gibi eğitim göçünde de bulunan ülkeden daha gelişmiş eğitim sistemine sahip yerlere göç etme eğilimi fazladır. Bu doğrultuda Afganistan gibi ülkelere Türkiye’ye eğitim göçünün yaşanması olağandır. Ayrıca sınır ülkelerimizde yaşanan iç savaşlardan dolayı Türkiye’ye sığınan insanların eğitimlerine devam edebilmeleri için uygulanan proje/yasalarla Türkiye’de eğitim gören göçmenler arasında son yıllarda sayıları artış göstermiştir.

Yıllara göre artış gösteren eğitim göçü bundan sonrası içinde Türkiye’ye yönelik göç hareketleri içinde önemli bir yere sahip olacaktır. Gelen göçmenlerin sosyo-kültürel farklılıkları da eğitim göçü boyunca Türkiye’deki sosyo-kültürel yapıda değişmelere neden olacağı için ilgili alanlarda çalışmaların önü açılmalıdır.

3.5. Kadınların Emek Göçü

İnsanlar tarihin en eski dönemlerinden bu yana genel olarak daha iyi şartlara ulaşmak için göç hareketinde bulunmuşlardır. Çeşitli nedenlerle gerçekleşen bu göç hareketlerine değişen şartlar altında yeni nedenler eklenmiş var olanlar şekil değiştirmiştir. En genel anlamda kapitalizmin ortaya çıkışından sonra işçi göçü/emek göçü de göç eyleminin gerçekleşmesinin nedenlerinden biri olmuştur. Genel olarak emek göçü gelişmekte olan ya da az gelişmiş ülkelerden gelişmiş, ileri ekonomilere sahip ülkelere doğru gerçekleşen bir göç hareketliliği olarak açıklanabilir.

Geçmişten günümüze uzun yıllardır gerçekleşen ve bir ülkenin sınırları içinde iç göç olarak da az gelişmiş şehirlerinden daha gelişmiş şehirlerine doğru olabileceği gibi uluslararası boyutlarda da gerçekleşen emek göçü uzun süreli ya da mevsimsel-kısa süreli de gerçekleşebilir. Aynı zamanda devlet politikaları ile desteklenerek yasal yollarla meydana gelebileceği gibi yasal olmayan yollarla da düzensiz göçler sonucunda da meydana gelebilir. “Türkiye’de işgücü piyasalarının değişen yapısı, genişleyen hizmet sektörü, Türkiye’nin post-Sovyet ülkelere olan coğrafi ve tarihi yakınlığı, Türkiye’yi bu yeni göç dalgasının hedef ülkelerinden birisi haline getirmiştir” (Dinçer, 2015: 99).

Türkiye’nin de uzun yıllar boyunca çeşitli ülkelere emek göçü verdiği ve artık son dönemlerde de emek göçlerine ev sahipliği yaptığı bilinmektedir. Bunun başlıca nedenleri hizmet sektöründe önemli gelişmeler, ekonomik düzenlemeler ve coğrafi anlamda yakın olan ülkelere yaşanan krizlerdir. Türkiye’nin özellikle Sovyetler Birliğinin dağılması sonrasında özellikle Karadeniz ülkelerinden ciddi anlamda göç aldığı bilinmektedir. Bunu vize rejimlerinin esnek yapısına, bu ülkelerin Türkiye ile bazı kültürel bağlarının bulunmasına ve coğrafi anlamda kolay ulaşım sağlayabilmeye bağlayabiliriz.

Toplumsal cinsiyet bazında göç hareketleri değerlendirilirken erkeklerin çoğunlukla yer aldığı göçlerde son yıllarda toplumsal yapıların değişmesiyle kadınlarında fazlasıyla göç hareketinin içinde buldukları gözlenmiştir. “Günümüzde, artan uluslararası göç akımları içerisinde, kadınların ön plana çıktığı bilinen bir gerçekliktir. Ancak, göçün feminizasyonu olgusu, geleneksel toplumsal cinsiyetçi işbölümü ve roller çerçevesinde, öncelikle düşük ücretli hizmetler sektörü işleri, bunun başında da bakım hizmetlerine yönelik olarak ortaya

çıkılmaktadır”(Gökbayrak, 2009: 56). Göç eden emekçi kadınlara, kadınlara yüklenen toplumsal cinsiyet rollerinin sonucu olarak daha çok ev içi hizmet, konfeksiyon, eğlence ve fuhuş sektörlerinde rastlanılmaktadır. Göçmenler yoğun emek karşılığı düşük ücretlerle çalıştırılmakta bunun nedeni ise vize esnekliği ile normal yollardan gelseler bile çalışma izinlerinin olmamasından dolayı yasal olmayan yollarla istihdam ediliyor olmalarıdır.

Çalışmanın bu bölümünde Türkiye’ye yönelen göç hareketleri içinde kadınların emek göçleri incelenirken farklı zamanlarda yapılan saha araştırmaları verilerinden de yararlanılmıştır. Bunlardan birisi, 2014 yılında yüksek lisans tezi olarak hazırlanan ve Ankara’da ev işçiliği yapmakta olan, yaşları 35-55 arası Gürcistan göçmeni yedi kadınla ve göçmen ev işçisi istihdam eden Türkiyeli beş kadın işverenle derinlemesine mülakat yöntemiyle yapılan araştırmadır. Bu araştırma neticesinde ele alacağımız birkaç nokta; Türkiye ile Gürcistan arasındaki coğrafi yakınlık, 2006 yılından itibaren değişen ve esneyen vize politikaları, iki ülke arasındaki ulaşım imkânlarının kolay ve ulaşılabilir olması göçmen kadınlar tarafından Türkiye’nin hedef ülke seçmelerine neden olmuştur. Gelen göçmenlerin Türkçeyi çok az bilmesi ya da hiç bilmemesi ve bunun neticesinde de işvereniyle sözlü iletişimlerinin kısıtlı olması tespit edilen ilginç noktalardandır (Dinçer, 2015: 99-103).

Başka bir çalışma da Deniz ve Özgür tarafından 2010-2012 yılları arasında, Rusya’dan Antalya’ya gelen 74 kadın üzerinde yapılmıştır. Bu çalışmaya göre, Rusya’da çalışma deneyiminde bulunup Türkiye’ye gelen göçmen kadınların en çok istihdam edildikleri yerler, ev içi hizmetler, sağlık ve bakım hizmet alanlarıdır. Bunun temel nedeni katılımcılara göre, yaşlı ve çocuk bakımının artık uzmanlaşmış kişiler tarafından gerçekleşmesi, nüfustaki değişikliklerle yaşlı nüfusun artması ve daha bireyselleşmenin yoğunlaşmasıdır. Bu alanlardan sonra turizm sektöründe çalışan kadınlar yer almaktadır. Ayrıca bu çalışmaya göre, Rusya’dan gelen göçmen kadınların Antalya’da sadece ev sahibi ülkenin işverenlerinde çalışmadığı kendi işyerlerini de açmaya başladıkları belirlenmiştir. Çalışma da Rus kadın göçmenlerin Türkçeyi bilme seviyelerinin de iyi düzeyde olduğu belirtilmiştir (Deniz ve Özgür, 2015: 115-128).

Ev içi hizmetlerde çalışan emekçi kadınlar üzerinde yapılan bir başka çalışma ise Gökbayrak tarafından ele alınmıştır. Bu çalışmada, özellikle bakım hizmetlerinde çalışan emekçi kadınlar üzerinde durulmuştur. Gökbayrak'a göre, sosyo-kültürel normlar içerisinde bakım hizmetinin kadınlar tarafından yapılması yapılan işi duygusal manada meşru kılmaktadır. Çalışmada bakım hizmetinin sunulduğu grup çocuklar, yaşlılar, engelliler yani kısaca kendi bakımını üstlenemeyen kişiler olarak ele alınmıştır denebilir. Ayrıca çalışmanın önemli bulgularından birisi, Türkiye'de bakım hizmetlerinin gelişmemiş olması bakım hizmetinde düzensiz kadın göçmen istihdamının önünü açmıştır. Türkiye'de düzensiz yollarla bulunan bu emekçi kadınlar ağır şartlarda düşük ücrete, kötü çalışma koşullarına sahip olabiliyorlar. Çalışma da bu nokta da bakım hizmetlerinde çalışan emekçi kadınlara yönelik, koruyucu sosyal politikalar olan gereksinimler üzerinde durulmuştur (Gökbayrak, 2009: 59-79).

Bir başka çalışma ise Kaşka tarafından Moldovalı kadın hizmetçiler üzerinde yapılmıştır. İlgili alanda çalışma yapan diğer çalışmacılar gibi ilk olarak gelen göçmenlerin ülkeye girişlerinde iki ülke arasındaki vize rejimleri nedeniyle kolay giriş yapabildiği ve yasal yollarla turist vizesi ile girdikleridir. Göçün düzensizlik özelliği kazanması ülkeye girdikten sonra Türkiye'de buldukları süre içerisinde ikamet ve çalışma izni almayan göçmenler tarafından oluşturulmaktadır. Bu özellikleri taşıyan göçmenler özellikle Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa ülkelerinden gelen göçmen gruplarıdır. Moldovalı kadınlar, 1990'li yılların başlarından itibaren ekonomik nedenlerden ötürü Türkiye'de çalışmak maksadı ile geldiklerini belirten Kaşka, çalışma izni bulunmayan bu düzensiz kadın göçmenlerin, yasal haklara sahip olmadıkları için düşük ücretlerle ve kötü çalışma koşullarını kabul etmek zorunda kalabildiklerini de belirtmiştir. Kaşka, Türkiye'de çocuk bakımı, hasta bakımı ve ev içi diğer hizmetleri şekli olmayan ilişki ağları yoluyla sağlandığını vurgulamış, bu noktada Türkiye'de bu tür ihtiyaçların karşılanması için oluşturulmuş özel/kamu kuruluşlarının sayılarının az olması neticesiyle de yurtdışından Türkiye'ye bu amaçla çalışmaya gelen göçmenlerin varlığına çalışmasında yer vermiştir. Bu göç türünün başlangıcında Türkçe bilme özellikleri sayesinde öncelikle Gagavuz kökenli Moldova Cumhuriyeti vatandaşlarının tercih edildiklerini belirtmiştir. Daha sonraları talep arttıkça diğer etnik kökenli göçmenlere de istihdam alanı oluşmuştur. Türkiye'de bir arkadaşları vasıtası ile ya da bu alanda

kurulan ajanslar sayesinde iş bulan Moldovalı kadınlar ev içi hizmetlerde, temizlik, yaşlı bakımı, çocuk bakımı, engelli bakımı gibi işleri üstlendiklerini Kaşka çalışmasında belirtmiştir. Son olarak çalışmada yer bulan diğer önemli noktalar ise Moldovalı kadınların Türkiye'ye yerleşmek amacı ile gelmedikleri kendi ülkelerinde çocuklarının eğitim masraflarını gidermek, ev sahibi olabilmek, ailelerindeki hasta birinin tedavisini üstlenmek gibi çeşitli amaçlarla Türkiye'ye yönelik göç hareketinde bulduklarının belirlenmesidir (Kaşka, 2016: 71-93).

Ev içi hizmetlerin dışında kadın göçmenlerin çalıştıkları/çalıştırıldıkları bir başka sektör ise fuhuş sektörüdür. Toksöz ve arkadaşlar tarafından 2012 yılında, İsveç Uluslararası Kalkınma ve İşbirliği Ajansı tarafından finanse edilen, İçişleri Bakanlığı İltica ve Göç Bürosu eşgüdümünde, Uluslararası Göç Örgütü (IOM) Türkiye ofisi tarafından yürütülen “Göç Yönetimi Genel Politika Çerçevesinin Düzenlenmesi ve Uygulanması Hususunda Türkiye'nin Çabalarının Desteklenmesi” projesi kapsamında gerçekleştirilmiş “Türkiye'ye Düzensiz Emek Göçü ve Göçmenlerin İşgücü Piyasasındaki Durumları” araştırmalarından hareketle çalışmanın ilgili bölümünde göçmen kadınların emek göçleri incelenirken fuhuş sektörü üzerinde de durulmuştur. Kadınların isteyerek ya da zorunlu olarak, fuhuş amaçlı da göç hareketinin içinde yer aldığı görülmektedir. Çalışma sırasında yapılan görüşmelere göre, özellikle tek gecelik konaklama da Antalya'nın bu tarz konaklamada dünya sıralamasında dördüncü sırada yer alması yerli ve yabancıların fuhuş amaçlı geldiklerinin bir işareti olarak gösterilmiştir. Bu alanda yani seks işçisi olarak çalışan kadınların çoğunluğunun geliş amaçlarını bilerek geldikleri belirtilmiştir. Bu alanda kadınların aldıkları ücretler karşındaki kimselerin geldikleri ülkelere göre farklılık göstermektedir. Fuhuş alanında istem dışı olarak çalıştırılan kadınların, insan ticareti mağdurlarının, çoğunluğun içinde küçük bir kesimi oluşturduğu yine görüşmelerden çıkan bir sonuçtur. Mağdurlardan büyük bir kısmının farklı iş kollarında çalıştırılacağı söylenmiş ama fuhuşa zorlandıkları ya da fuhuş sektöründe kendilerine söylenenden daha farklı/kötü şartlarda çalışmaya zorlanmışlardır. Seks işçileri önceleri Rusya, Moldova, Ukrayna ve Beyaz Rusya gibi ülkelere (vize kolaylığı, coğrafi yakınlık vb. nedenlerle) gelirken daha sonra adı geçen ülkelerde insan ticaretine tepki olarak gerçekleştirilen çalışmaların kamuoyunda meydana getirdikleri etkilerinden dolayı seks işçilerinin geldikleri/getirildikleri ülkelere farklılaşma gözlenmiş ve Türkmenistan,

Kırgızistan, Özbekistan, Gürcistan, Kosova'dan, yaşam koşullarının nispeten daha kötü olduğu ülkelerden gelmeye başlamıştır. Gelenlerin bir ağ bağlantısı içinde belli başlı yerlere geldikleri gözlenmiştir. Fuhuş maksadı ile kullanılan yerler; oteller, pansiyonlar, hamamlar, saunalar ve evlerdir (Toksöz ve diğerleri, 2012: 69).

Kadınların emek göçleri ile ilgili yapılan çalışmalardan da yararlandığımız bu bölümde ele alınması gereken bir nokta bütün çalışmalarda da yer verilen Türkiye'ye girişte uygulanan vize rejimlerinin kolaylığıdır. Bununla ilgili olarak özellikle ilgili ülkelere uygulanan vize rejimleri aşağıdaki gibidir:

Tablo-31: Bazı Yabancılara Türkiye'ye Girerken Uygulanan Vize Rejimleri

Azerbaycan	Resmi pasaport hamilleri 90 gün süreyle vizeden muaftır. Umuma mahsus pasaport hamilleri ise 30 gün süreyle vizeden muaftır.
Gürcistan	Resmi ve umuma mahsus pasaport hamilleri 90 gün süreyle vizeden muaftır.
Kırgızistan	Resmi ve umuma mahsus pasaport hamilleri, Türkiye'de ikamet süresi her giriş için 90 günü geçmeyen seyahatlerinde vizeden muaftır.
Moldova	Resmi ve umuma mahsus pasaport hamilleri 90 gün süreyle vizeden muaftır. Toplam kalış süresi 180 gün içerisinde 90 günü geçemez.
Rusya	Umuma mahsus pasaport hamilleri 60 günü geçmeyen turistik ve iş görüşmesi amaçlı seyahatlerinde vizeden muaftır. Hizmet pasaportu hamilleri vizeye tabidir. Diplomatik pasaport hamilleri ise 90 gün süreyle vizeden muaftır.
Türkmenistan	Resmi ve umuma mahsus pasaport hamilleri 30 gün süreyle vizeden muaftır.
Ukrayna	Diplomatik ve resmi/hizmet pasaportu hamili Ukrayna vatandaşları 90 güne kadar ikamet süreli seyahatlerinde vizeden muaftır. Umuma mahsus pasaport hamilleri 90 güne kadar ikamet süreli seyahatlerinde vizeden muaftır.

Kaynak: Dışişleri Bakanlığı

Tabloda özellikle kadın göçü açısından önemli ülkelere yer verilmiştir. Tablodan yola çıkarak göçmenlerin yasal yollarla Türkiye'ye girmeleri oldukça kolaydır. Yasal olmayan süreç geldikten sonra başlamakta ve çalışma alanlarının yasadışı istihdama son derece uygun olmasından dolayı çalışanların büyük bir bölümü kayıt dışı çalışmaktadır.

Bu alanda gelen göçmen kadınların genellikle sosyo-ekonomik durumlarının iyi olmadığı bakmakla yükümlü çocukları, aileleri olduğu yapılan çalışmalardan anlaşılmaktadır. Eğitim durumları ise genellikle üniversite mezunu oldukları yönündedir. Türkçe konuşabilme düzeyleri geldikleri ülkelere göre farklılık göstermektedir. Türkmenistan, Azerbaycan gibi ülkelerden gelen göçmenlerin Türkçe konuşma ve anlama oranları kendi ülkelerinde konuştukları dil ile orantılı olarak daha fazladır. Coğrafi anlamda yakınlık ve göçmenlerin çevrelerinden daha önce Türkiye'de çalışmış ya da çalışmakta olan birilerinin bulunması göçe özendirici nedenlerdendir.

3.6. Mülteci ve Sığınmacılar

Coğrafi anlamda; Asya, Avrupa ve Afrika kıtaları arasında bir köprü oluşturan Türkiye, uzun yıllardır sığınmacı ve mülteciler tarafından önemli bir konumdadır. Türkiye'nin 1951 Cenevre Sözleşmesine taraf olmasından dolayı coğrafi anlamda mülteci ve sığınmacı ayrımı yapılmaktadır. Sözleşme gereği Türkiye sadece Avrupa ülkelerinden gelenleri mülteci olarak kabul edecektir. Diğer ülkelerden gelenler sığınmacı olarak kabul edilmektedir. İkili bir açıklamaya gidilse de uygulamalar açısından bir farklılık yapılmamaktadır.

Türkiye'ye çevre ülkelerinde yaşanan iç savaşlardan dolayı son yıllarda çok sayıda sığınmacı akın etmiştir. Başta 2000'li yılların başında Irak vatandaşlarının sığındığı Türkiye'ye ardından Mart 2011'de Arap devrimlerinin tetiklediği ve giderek artan iç savaşa dönen Suriye'deki karışıklıklardan sonra da son yıllarda Suriyeli sığınmacılar da gelmektedir. İlk olarak 29 Nisan 2011 tarihinde Suriye'den kaçan 300 kadar sığınmacının Türkiye'ye sığınma talebinde bulunmasıyla başlayan bu süreçte sığınmacı sayısı artarak devam etmiştir. Türkiye'nin "açık kapı" politikasını uygulaması sığınmacıların her geçen gün Türkiye'ye gelmelerini teşvik eden nedenlerden biri olmuştur. Günümüzde de sayıları bir hayli fazla olan Suriyeli

sığınmacılar Türkiye tarafından çeşitli konteynır ve çadır kentlerde konaklatılmakta, eğitim, sağlık ve istihdam gibi alanlardan yararlanmaktadır.

“ Suriyelilerin, “geçici koruma” rejimine tabi oldukları ifade edilmiş; İçişleri Bakanlığı tarafından yürürlüğe konan 30 Mart 2012 tarihli “Türkiye’ye Toplu Sığınma Amacıyla Gelen Suriye Arap Cumhuriyeti Vatandaşlarının ve Suriye Arap Cumhuriyeti’nde İkamet Eden Vatansız Kişilerin Kabulüne ve Barındırılmasına İlişkin Yönerge” ile geçici koruma sağlandığı açık ve üstü kapalı olarak resmi ifadelerde yer almıştır” (Akbaş Demirel, 2015: 50).

İçişleri Bakanı Süleyman Soylu tarafından, "Türkiye'de bugün halen göçmen, mülteci olarak bulunan insan sayısı 3 milyon 551 bin 78 kişidir. AFAD verilerine göre, Türkiye'nin Suriye krizinde mülteciler için kamu kurumu, sivil toplum kuruluşları ve halk tarafından yapılan toplam harcaması ise toplam 25 milyar dolardır¹²" bilgileri paylaşılmıştır. Soylu'nun belirttiği sayı çoğu Avrupa ülkesinin nüfusundan daha fazladır. Üç buçuk milyondan fazla olan mülteci ve sığınmacılar Türkiye için önemli bir yer işgal etmektedirler.

Suriyeli sığınmacılar hakkında bilgi veren Eski AFAD başkanı Fuat Oktay da “Sığınmacıların daha çok Suriye sınırına yakın yerlerdeki kentlerde yoğunlaştığı belirten Oktay, sığınmacıların sayısının bazı kentlerde yerel nüfusu geride bıraktığını anlattı. Oktay, bu noktada Kilis örneğini vererek, “Burada yerel halkın nüfusu 90 bin iken sığınmacıların sayısı ise 130 binden daha fazla durumda¹³” olduğunu belirtti. İnsanlık dramının yaşandığı komşu ülkelerimiz için üzüldükten Türkiye'nin değişen demografik yapısı içinde kaygılanmaktayız. Oktay'ın belirttiği gibi sığınmacı sayılarının yerel halktan fazla olduğu yerlerde etkileşimin nasıl olacağı yerel halkın kültürel öğeleri başta olmak üzere nasıl etkileneceği iyi değerlendirilmeli bunun için bir yol haritası çıkarılmalıdır.

Suriye'deki iç savaş sonucu Türkiye'ye sığınan sığınmacıların savaşın altıncı yılında olmasıyla ve AB ülkelerinden sığınmacılara ilişkin yeterli destek alınamamasıyla Suriyeli vatandaşların Türkiye'de misafirlikten kalıcılığa doğru yol aldığı söylenebilir.

¹² <http://www.ahaber.com.tr/gundem/2017/02/15/bakan-soylu-turkiyedeki-multeci-sayisini-acikladi>
Erişim: 19.05.2017

¹³ <https://www.afad.gov.tr/tr/3619/AFAD-Baskani-ABDdeki-Suriyeli-Multeciler-Konferansinda-Konustu>
Erişim: 19.05.2017

Tablo-32: 19 Haziran 2017 İtibariyle Barınma Merkezlerindeki Suriyeli Sayısı (246.629)

Hatay	Altınözü Konteynır kenti (2.056 konteynır / 8.088 Suriyeli)
	Yayladağı Konteynır kenti (776 konteynır-19 bölme / 3.785 Suriyeli)
	Apaydın Konteynır kenti (1.181 konteynır / 5.054 Suriyeli)
	Güveççi Çadır kenti (824 Çadır / 1.498 Suriyeli)
Gaziantep	İslahiye 1 Çadır kenti (1.586 çadır / 7.309 Suriyeli)
	İslahiye 2 Çadır kenti (4.479 bölme / 10.083 Suriyeli)
	Karkamış Çadır kenti (1.632 çadır / 6.271 Suriyeli)
	Nizip 1 Çadır kenti (1.873 çadır / 9.750 Suriyeli)
	Nizip 2 Konteynır kenti (908 konteynır / 4.437 Suriyeli)
Şanlıurfa	Ceylanpınar Çadır kenti (4.551 çadır / 21.482 Suriyeli)
	Akçakale Çadır kenti (5.129 çadır / 28.983 Suriyeli)
	Harran Konteynır kenti (2.000 konteynır / 13.519 Suriyeli)
	Viranşehir Çadır kenti (3.938 çadır / 13.661 Suriyeli)
	Suruç Çadır kenti (7.028 çadır / 25.292 Suriyeli)
Kilis	Öncüpınar Konteynır kenti (3.184 konteynır / 13.899 Suriyeli)
	Elbeyli Beşiriye Konteynır kenti (3.572 konteynır / 19.397 Suriyeli)
Mardin	Midyat Çadır kenti (1.335 çadır / 2.854 Suriyeli - 1.614 Iraklı)
Kahramanmaraş	Merkez Konteynır kenti (5.008 konteynır / 18.382 Suriyeli - 5.385 Iraklı)
Osmaniye	Cevdetiye Konteynır kenti (3.352 konteynır / 10.801 Suriyeli)
	Osmaniye (1.385 Suriyeli)
	Düziçi Konteynır kenti (750 konteynır / 628 Suriyeli)
Adıyaman	Merkez Çadırkenti (2.302 çadır / 9.473 Suriyeli)
Adana	Sarıçam Konteynır kenti (6.136 konteynır - 91 çadır / 555Suriyeli)
Malatya	Beydağı Konteynır kenti (1.977 konteynır / 10.043 Suriyeli)

Kaynak:AFAD

https://www.afad.gov.tr/upload/Node/2374/files/Barınma_Merkezlerindeki_Son_Durum+2.pdf

Tablo-32’de, 19 Haziran 2017 tarihi itibariyle barınma merkezlerinde güncel sığınmacı sayılarına bakıldığı zaman Türkiye’nin çeşitli özellikle sınıra yakın şehirlerde sığınmacılar için barınma imkânlarının sunulduğu ve ciddi sayıda sığınmacının faydalandığı görülmektedir. Bununla birlikte Türkiye’nin dört bir yanında başta Türkiye vatandaşlarının desteği, çeşitli STK’ların yardımı ve kendi çabaları ile Suriyeli sığınmacıların barındıkları görülmektedir. Suriyeli sığınmacıların eğitim ve sağlık başta olmak üzere pek çok hizmetten yararlanmaktadır. Eğitime dayalı göç verileri incelenirken Suriye vatandaşlarının son yıllarda listelerin üst sıralarına çıktıkları görülmektedir.

Türkiye’de şuanda bulunan kamplarda, okul öncesi eğitimden, normal okul dönemindeki tüm çocuklar için eğitim hizmetleri mevcuttur. Ayrıca Türk vatandaşlarına sunulan bütün sağlık hizmetleri standartlarında sağlık hizmetleri verilmektedir. Bunlarla birlikte yetişkin sığınmacılar içinde yetişkin eğitim merkezleri de mevcut olup meslek edindirme, beceri kazandırma adına yardımcı olunmaktadır. Türkiye, Suriyeli sığınmacılara yönelik sadece geçici ev sahipliği yapmamakta bununla birlikte yaşanan kriz sonrasına da hazırlanmalarına yardımcı olmaktadır. Türkiye’de barınma merkezlerinin tümünün aynı standartta benzer koşullarda olması sağlanmıştır. Türkiye yüklediği misyon gereği Suriye’de yaşanan bu insanlık dramına sessiz kalmamış, gerek kapılarını açarak kendi yasal sınırları içinde gerekse Suriye sınırları içerisinde çeşitli yerleşim yerlerinde insani yardım sağlamada kuşkusuz ki en cömert ülke konumunda olmuştur¹⁴ (İçişleri Bakanlığı).

AB-Türkiye ve sığınmacı ilişkileri açısından bir değerlendirme yapacak olursak AB ülkelerinin bu noktada göç hareketlerine ve sığınmacılara karşı AB ülkelerine ulaşmalarını istemeyen bir politika çevresinde toplanmaktadır. “AB ve AB’ye üye olan devletlerin göç politikaları, mültecilerin AB’ye erişiminin engellenmesi esasına dayanıyor” (Kap, 2014: 34). “Kapalı Kapı Politikası” uygulayan AB ülkeleri sığınmacılara karşı yeterince sorumluluk üstlenmemektedir. Bununla birlikte Avrupa’ya düzensiz göçmen olarak gitmeye çalışan ve bu doğrultuda Türkiye’yi transit ülke olarak kullanan sığınmacılar ne yazık ki yasal olmayan yollarda insani dram yaşamaktadırlar.

¹⁴ <http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-korumamiz-altindaki-suriyeliler> 409 558 560
Erişim: 17.06.2017

AB ve Türkiye arasında imzalanan Mülteci Anlaşması kapsamında, Türkiye vatandaşlarının AB’de vize serbestliğinden, Türkiye’deki mülteciler için maddi yardımlardan, mültecileri geri kabul maddelerinden, AB ülkelerinin alacağı mülteci sayılarına kadar pek çok ilgili maddeyi içermektedir. Ancak imzalanan bu anlaşma da Haziran 2016’dan itibaren Türkiye vatandaşları için AB’ye vize serbestliği sağlanacak olması gerçekleştirilememiştir. Anlaşma da 3 milyar Avroluk Türkiye’ye Mülteci yardımı verileceği de yine anlaşmanın maddelerindedir lakin AB Komisyonu, 18 Mart Türkiye-AB sığınmacı mutabakının uygulanmasına ilişkin beşinci raporunu yayımladı, bu rapora göre, 3 milyar avronun 750 milyonu Türkiye’ye gönderilmiştir. Anlaşma gereği belirlenen tarihler arasında 72bin mültecinin AB’ye yerleştirilmiş olması gerekirken bu sayı 3.500 dolaylarında kalmıştır.

Türkiye gerek coğrafi konumu gerekse uyguladığı politikalarla, tarih boyunca zor durumda kalmış yabancılara kapılarını açmıştır. Değişen ekonomik sistemler, farklılaşan göç yolları, gelişen ve farklılaşan ülke politikaları, küreselleşen dünya da Türkiye bir göçmen ülkesi olma potansiyelindedir. Bu doğrultuda Türkiye için göçün her türünün önemi üzerinde durulmalı göçmenlerin geliş sebeplerine göre ilgili düzenlemeler yapılmalıdır. Farklı dil, din, kültür, etnik kökenden gelen insanlarla etkileşimin ne gibi sonuçlara yol açacağı üzerinde durulmalı, demografik yapının özellikleri iyi analiz edilmelidir.

SONUÇ

Tarihin her döneminde yaşam standartlarını daha iyi, daha gelişmiş, daha güvenli düzeylere yönlendirmek için insanoğlu; mevcut şartların üstünde yeni yerlere doğru göç hareketliliği gerçekleştirmiştir. Eski tarihlerden günümüze kadar devam eden ve her dönemde gerçekleştiği sebepler çeşitlenip çoğalan göç hareketi bazen kısa mesafede bazen de uluslararası boyutlarda gerçekleşmiştir.

Günümüzde ise göç hareketlerinin en önemli nedenlerinden bazıları göçe kaynaklık eden ülkelerdeki iç savaş/karışıklıklar, küreselleşen dünyada bilgiye erişme olanakları, farklı coğrafyalarda farklı mevsimleri, kültürleri tanıma isteği, kaynak ülkelerdeki iş olanaklarının yetersizliği gibi sebeplerdir. Bunlara en iyi örnekler Türkiye'ye doğru olan göç hareketlerinden verilebilir. Örnek olarak, yakın zamanda ülkelerinden Türkiye'ye sığınan Irak ve Suriye vatandaşları, turizm amaçlı başta AB ülkeleri ve Rusya Federasyonu vatandaşları, eğitim amaçlı özellikle Türkî Cumhuriyetlerinden gelen vatandaşlar çalışma amaçlı Gürcistan, çeşitli Afrika ülkeleri, Moldova, Ukrayna vatandaşları verilebilir.

Bugüne kadar göç hareketlerine Türkiye sadece kaynak ülke olarak dâhil olsa da özellikle 1990'lı yıllardan günümüze kadar hedef ülke konumuna da gelmiştir.

Türkiye'ye yönelik göç hareketlerinin ele alındığı bu çalışmada, Türkiye'ye göç edenler arasında öne çıkan göçmenlerin hangi amaçla Türkiye'de buldukları, Türkiye'ye nerelerden göç ettikleri, göç politikalarının ne düzeyde yeterli kaldığı ve Türkiye'nin demografik özellikleri çalışılırken, göçmenlerin nasıl yer tuttuğunu gibi noktalar üzerinde durulmuştur.

2000 yılı sonrasında Türkiye'ye yönelik göçler incelenirken, düzenli göçler ve düzensiz göçler olarak ele almak, gelen göçmenlerin incelenmesi açısından daha sağlıklı olacaktır. Çalışmamızda da öncelikli olarak bu ayrımı yaptığımız göçmen grubundan düzenli göçmenler, yasalara uygun şekilde Türkiye'de bulunan, göçmenleri kapsarken, düzensiz göçmenlerde, yasalarca belirlenen şartları taşımayarak bulunan göçmenleri kapsamaktadır.

2000'li yılların başından günümüze kadar Türkiye'ye gelen düzenli göçmenlerin sayıları (ikamet iznine tabii), hafif dalgalanmalar gösterse de genel anlamda bir artış göstermektedir. Bu noktadan da hareketle, uluslararası göç

olaylarında Türkiye'nin konumu gün geçtikçe artmaktadır. Çalışmanın ilgili bölümünde ayrıntılı olarak yer verdiğimiz Türkiye'de ikamet izni ile kalan göçmenlerin sayısal verileri, 2005 yılından başlanarak günümüze kadar değerlendirilmiştir. Buna göre, Türkiye'de ikamet izni ile bulunan yabancı sayısı 2005 yılında 178.964 iken, 2010 yılında 182.301 ve 2015 yılında 422.895 yabancıdır. Son yıllarda da devam eden artışı, göçmenlerin gerek kendi ülkelerindeki durumlardan gerekse Türkiye'de oluşan fırsatlardan yararlanma istekleri tetiklemektedir. Ekonomik durumlar, ikili anlaşmalar, siyasi etkenler, eğitim fırsatları, iklimsel özellikler gibi çok çeşitli nedenlerden Türkiye'ye doğru yönelen göçmenler, farklı ülkelere farklı nedenlerle gelmelerinin neticesinde de sosyo-kültürel olarak farklılıklar göstermektedir. Geline ülkenin kültürel özelliklerini taşıyan göçmenler Türkiye'ye de kültürel anlamda bir zenginlik kazandırmaktadırlar. Lakin farklı kültürlerden insanların bir arada huzur içinde yaşabilmeleri hem göçmenlerin hem de yerel halkın uyum sorunu yaşamamaları için gerekli uyum programları gerçekleştirilmeli var olanlar içerik açısından genişletilmelidir.

Sosyo-kültürel özellikler değerlendirilirken göçmenlerin geliş amaçlarına doğru orantılı olarak ekonomik durumları, eğitim seviyeleri, yaş, cinsiyet gibi bazı özellikleri farklılık göstermektedir. Özellikle 2000 yılı sonrasında çeşitli düzenlemelerle mülk edinme, turizmde gelişme, esnek vize uygulamaları ile nedenlerle gelen ekonomik durumları diğer bazı göçmen gruplarına göre olumlu farklılık gösteren turizm amaçlı göçmenlerde yaş grupları da gelinen ülkelere de bağlı olarak farklılık göstermektedir. 2000'li yılların başlarından itibaren "emekli göçü" olarak da adlandırılmaları gelen göçmenlerin yaş bilgileri hakkında yorum yapmamıza kaynaklık etmektedir. Genel olarak turizm amaçlı düzenli göç hareketliliğinde; Türkiye, doğal güzelliği, iklimsel özelliği ve diğer önemli nedenlerle turizm amaçlı gerçekleşen göçlere de ev sahipliği yapmış ve yapmaya devam etmektedir. Özellikle Akdeniz bölgesi başta olmak üzere turistlerin dikkatini çekmiş ve turizme dayalı göçlerin hedefi haline gelmiştir. Turizme dayalı gelen göçmenlerin geliş ve kalış şekillerine göre farklılık olsa da genel olarak ülke de kalıcılıklarını korumaya çalıştıkları söylenebilir. Bu noktada Türkçeyi öğrenmeye başlamaları, mülk edinmeleri, okul dernek gibi kurumlar açmak istemeleri bunun göstergesidir.

2000 yılı öncesinde de var olan ama bu yıldan günümüze kadar artarak devam eden bir başka göç hareketliliği ise kadınların emek gücüne dayalı göç hareketliliğidir. Göç hareketliliğindeki kadın/erkek olarak cinsiyetçi bir ayrıma gittiğimiz bu noktada aslında vurgulamak istediğimiz nokta, göç hareketliliğine erkek odaklı yaklaşan ya da erkeklerle aile birleşmesi yoluyla göç hareketliliğine katılan kadınların artık göç hareketliliği içerisinde aktif bir şekilde yer aldıklarını göstermektedir. Elde ettiğimiz saha çalışmaları, sayısal veriler ve gözlenen olaylarda göstermektedir ki kadınların kendi ülkelerinde bakmakla yükümlü oldukları bireyler için, ekonomik nedenlerden kaynaklı ya da benzeri durumlardan dolayı bireysel olarak göç olayının içinde bulduklarıdır. Kadınların emek gücünü kapsayan göç hareketleri sonucunda Türkiye'ye gelen göçmenlerin özellikle Moldova, Gürcistan, Rusya Federasyonu gibi ülkelerden olduğu yapılan araştırmalardan ve verilerden yola çıkarak söylemek mümkündür. Üzerinde önemli çalışmalar yapılan Moldovalı göçmen kadınlara biz de çalışmamızda yer vermeye çalıştık. Türkiye'yi tercih etmelerinde önemli sebeplerden birisinin Moldova'dan Türkiye'ye, Türkçe bilme özellikleri sayesinde Gagavuz kökenli Moldova vatandaşlarının gelmesiyle kayıtlı ya da kayıtsız istihdam olanaklarının artması neticesinde diğer Moldova vatandaşlarının da tanıdık, arkadaş ya da bazı ajanslar aracılığıyla gelmeye başlamalarıdır. Ayrıca emek göçüne özendirici sebeplerden bazıları da ülkeler arası vize kolaylığı, ulaşım imkânları gibi nedenlerin olduğunu görüyoruz. Özellikle ev içi hizmetlerde yer alan göçmenlerin çalışma izni almakla beraber yasal olmayan yollara da başvurdukları gözlenmektedir. Bu göçmen grubun gelecek yıllarda da var olmaya devam edeceği söylenebilir.

Türkiye'ye yasal yollarla giren ama çalışma ve ikamet izinleri bulunmadığı için düzensiz göçmen grubuna dâhil olan çoğu kadın emekçi düşük ücret karşılığında yoğun işe tabii tutulmaktadır. Yasal olarak çalışma izinlerinin bulunmamasından ötürü hak talep etmekte zorlanmaktadır. Bütün bunlar göz önünde bulundurularak Türkiye'nin malum durumlar için yeni yasal düzenlemelere gitmesi gerekmektedir. Serbest ve esnek vize politikaları Türkiye'ye yönelik göçü özendirmekte ve yasal olmayan istihdamı desteklemektedir.

Türkiye'nin komşu ülkelerinde yaşanan karışıklıklar/iç savaşlar nedeni ile Türkiye kapılarını sığınmacılara açmıştır. Türkiye sınır illeri başta olmak üzere çeşitli yerlerde konaklamalarına yardımcı olabilmek adına Türk Kızılay'ı ve diğer

destekçilerle birlikte sığınmacı kampları oluşturulmuştur. Bu kamplar bünyesinde eğitim ve sağlık hizmetleri başta olma üzere pek çok konuda hizmet verilmektedir. Sığınmacıların Türkiye’de bulunan kamp ya da diğer konaklama yerlerinden AB ülkeleri başta olmak üzere farklı ülkelere doğru göç etmeye çalıştıkları ve bu uğurda canlarından oldukları bilinmekle beraber yasal yollarla Türkiye’de barınmak istemeyen göçmelerin AB ülkelerine göç etmeleri zorlu bir süreci içermektedir. Türkiye’de bulunan sığınmacılarla ilgili olarak özellikle Türkiye’nin komşu ülkelerinden oldukları, büyük bir çoğunluğun ortak dini inançta buluştukları söylenebilir.

Sığınmacılarla ilgili olarak AB ve Türkiye arasında imzalanan ekonomik, politik bir sürü düzenleme içeren anlaşma, AB’nin genel anlamda anlaşmanın maddelerine uymaması ile Türkiye’de gündeme gelmiştir. AB ülkelerine vize muafiyeti önemli maddelerden biri olup verilen tarihin üzerinden bir yıl geçmesine rağmen gerçekleşmemiştir.

Türkiye’de göç hareketliliği ile ilgili detaylı bilgilere erişmek adına Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün verilerinden de yararlanılmıştır. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün 2013 yılı itibari ile her yıl Türkiye Göç Raporu çıkarmış ve içeriğinde düzenli ve düzensiz göçlerden, bu göçler sonucu Türkiye’de bulunan yabancıların sayısal verilerine, göç etme nedenine göre en çok göç veren ülkelere yer vermiştir. Ayrıca konu ile alakalı ve çalışmanın da 2000 yılını sınır olarak belirlenmesinden kaynaklı 2000’li yılların başlarından itibaren göç alanında farklı dallarda yapılan, çalışmamız ile ilgili saha araştırmalarına, farklı tez çalışmalarında da yararlanılmıştır.

Ayrıca ve bu çalışmanın önemli bir bölümünü de oluşturan Türkiye göç raporlarına göre, 2000’li yılların başlarında genel olarak verilen bazı bilgiler 2013 yılından itibaren ayrıntılı olarak değerlendirilmiştir. Türkiye’de bulunan yabancı sayıları belli başlıklar altında verilmiştir. 2013 yılı itibari ile Türkiye’de bulunan çalışma amaçlı ikamet izni ile toplam 44.307 yabancı bulunmuştur. Yabancıların içinde en çok Gürcistan (7.047), Çin Halk Cumhuriyeti (3.196) ve Ukrayna (2.790) ülke vatandaşları yer almıştır. Aynı sebepten ikamet izni alan 2014 yılındaki yabancılar ise toplam da 18.468’dir. İlk üçte yer alan Gürcistan (3.808), Türkmenistan (1.089) ve Çin Halk Cumhuriyeti (938) ülke vatandaşlarıdır. 2015 yılına gelindiğinde ise 62.756 yabancı Türkiye’de çalışma amaçlı ikamet izni

almıştır. Bu yıldaki ilk üç ülke, Gürcistan(0.398), Ukrayna (4.838), Suriye (3.822) şeklinde sıralanmıştır. Son olarak 2016 yılına gelindiğinde ise 56.591 yabancı Türkiye’de çalışma amaçlı ikamet izni ile bulunmuştur. Gürcistan(8.014) ilk sırada, Suriye (7.053) ikinci sırada, Çin Halk Cumhuriyeti (3.756) üçüncü sırada yer almıştır. Genel olarak bakıldığı zaman yıllara göre bazı dalgalanmalar olmuştur. Özellikle 2014 yılında bir düşüş gözlenmektedir. Çeşitli ekonomik, siyasal sebepler buna kaynaklık etmiştir. 2014 yılındaki düşüşten sonra yıllara göre Türkiye’de çalışma amaçlı bulunan yabancıların sayısında bir artış gözlenmektedir. Çalışma amaçlı gelen yabancılar arasında bütün yıllarda Gürcistan ilk sıradadır. Bunun nedenlerine çalışmada yer verilirken kısaca ülkeler arası vize anlaşmaları, coğrafi yakınlık, ulaşım imkânları gibi nedenlerin buna kaynaklık ettiğini söyleyebiliriz. Ayrıca verilen bilgilerden hareketle Dünya genelinde en çok göç veren ülkelerden birisi olan Çin Halk Cumhuriyeti’nin Türkiye’ye de önemli sayıda göç verdiği söylenebilir. Son olarak çalışma amaçlı gelen yabancılara bakıldığı zaman Suriye vatandaşlarının da sığınmacı olarak giriş yaptıkları Türkiye’de yasal süreçleri doldurup çalışma ikameti aldıklarını da görebiliyoruz. Çalışma amaçlı gelen yabancı sayılarına bakıldığı zaman, Türkiye’nin coğrafi konumu, yaptığı ikili anlaşmalar, komşu ülkelerde çıkan karışıklıklar, uyguladığı göç politikaları, ekonomik gelişim ve değişimler gelecek yıllarda da bu ikamet iznine bağlı göçlerin yaşanacağını göstermektedir.

Türkiye Göç Raporlarında yer verilen bir başka nokta ise Türkiye’de Aile ikamet izni ile bulunan yabancıları sayısal verileri ve geldikleri ülkelerdir. Buna göre raporlarda ayrı bir başlık olarak incelendiği ilk yıl olan 2015 yılında aile ikamet izni ile toplam 73.705 yabancı yer almıştır. Bu yabancılar içerisinde ilk sırada Azerbaycan (7.599), ikinci sırada Rusya Federasyonu (7.210), üçüncü olarak Suriye (5.343) vatandaşları yer almıştır. 2016 yılında aile ikamet izni ile bulunan 63.546 yabancı vardır. Bunlardan ilk üç sıradaki ülke vatandaşları şu şekildedir; Azerbaycan (7.377), Rusya Federasyonu (6.563), Suriye (4.813). Aile ikamet izni ile bulunan yabancılara bakıldığı zaman iki yılda da ilk üç sırada yer alan ülkelerde bir değişim olmasa da iki yılda yer alan yabancı sayısında bir düşüş gözlenmektedir. Yıllara göre çeşitli nedenlere bağlı olarak dalgalanmalar yaşansa da Türkiye’ye aile ikamet izni ile gelen yabancıların gelecek yıllarda da bulunacakları söylenebilir.

Düzenli göçmen verilerinde bir başka önemli nokta ise eğitim amaçlı gelen yabancı sayılarıdır. 2013 yılında Türkiye’de öğrenci ikamet izni ile toplamda 50. 682 yabancı bulunmuştur. Bu yabancılar arasında ilk üç sırada Azerbaycan (6.718), Türkmenistan (6.419), İran (3.947) vatandaşları yer almıştır. 2014 yılına geçildiğinde ise toplamda 61.035 eğitim amaçlı ikamet izni alan yabancı bulunmuştur. 2014 yılının ilk üç ülkesi; Azerbaycan (9.339), Türkmenistan (7.149), İran (4.043) şeklinde sıralanmıştır. 2015 yılına gelindiğinde ise 67.529 yabancı eğitim amaçlı ikamet izni almıştır. Azerbaycan (10.432), Türkmenistan (7.411), Afganistan (4.061) ilk üç sıradadır. Son olarak 2016 yılında ise 61.116 yabancı aynı amaçla ikamet izni almıştır. 2016 yılındaki ilk üç, Azerbaycan (10.528), Türkmenistan (6.600), Afganistan (3.803) vatandaşlarıdır. Toplamda bu dört yılda eğitim amaçlı gelen yabancılara bakıldığı zaman, bütün yıllarda ilk sırada yer alan Azerbaycan her yıl eğitim amaçlı ikamet izni alan vatandaş sayısını artırmıştır. İkinci sırada yer alan Türkmenistan olmuş ve bu dört yıl içinde sırasını değiştirmemiştir. Bu ilk iki ülkeye dört yıllık rapor verileri odağında baktığımızda Türkî Cumhuriyetinden gelen öğrencilerin önemli bir yeri olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca 2013 yılından 2015 yılına kadar eğitim amaçlı alınan ikamet izinlerinde bir artış gözlemlenmektedir. 2016 yılında bir düşüş olsa da eğitim amaçlı gelen yabancı sayısı önemli ölçüdedir. Genel olarak mezun olup ülkesine dönen öğrencilerin, yapılan ikili eğitim anlaşmalarının, devlet ve çeşitli kaynaklarca verilen bursların, ülkenin ekonomik ve sosyo-kültürel uygunluğu gibi nedenler eğitim amaçlı gelen yabancı sayısındaki değişikliklerle açıklanabilir.

Düzenli göçmenlerin verilerine ulaşmak daha kolay olsa da düzensiz göçmenlerle ilgili yapılan araştırmalardan yararlanarak hangi amaçla geldikleri, hangi ülkelerden Türkiye’ye yöneldikleri üzerinde de durulmuş ve bunlar neticesinde Türkiye’nin düzenli göçmen kadar düzensiz göçmenlere de ev sahipliği yaptığı görülmüştür. Bunun nedenlerinden birisi ve en önemlisi Türkiye’nin coğrafi özelliğidir. Göç yolları üzerinde bulunması Türkiye’yi göç alan ve göç veren bir ülke dışında ayrıca transit göçlere ev sahipliği yapan bir ülke konumuna getirmiştir. Çalışmanın ilgili bölümlerinde 2000 yılı sonrası Türkiye’ye gelen düzensiz göçmenler ile ilgili sayısal veriler de paylaşılmış olup bu veriler sonucunda 2000’li yılların başında yakalanan düzensiz göçmen sayısı ile günümüzde yakalanan düzensiz göçmen sayıları arasında ciddi bir artış gözlenmektedir. Buradan hareketle

Türkiye'nin uluslararası göç hareketliliğinde önemli bir yeri vardır. Hem coğrafi konumu gereği hem de AB' ye tam üyelik sürecinin gereği ve diğer sebeplerden dolayı Türkiye'nin yeri önemini koruyacaktır.

Son olarak geliş şekillerine göre hem düzenli hem de düzensiz göçlerin içinde yer alan Afrika ülkelerinden gelen göçmenlerinde 2008 yılı itibarı ile Türkiye'nin Afrika kıtasındaki bazı ülkeler ile yaptıkları ikili anlaşmalar göçe özendirici nedenlerden olmuştur. Göç hareketliliği ile birlikte Türkiye'de kayıtlı ya da kayıtsız pek çok alanda istihdam edilen Afrika ülkeleri vatandaşları da Türkiye'yi çeşitli ekonomik, siyasi, eğitim gibi sebeplerden tercih etmişlerdir. Göçmenler arasında sosyo-kültürel olarak en farklı gruplardan olan Afrika kıtasından gelen göçmenler "yabancı" olduklarını en net şekilde gösteren göçmen gruplarından.

Bu çalışma sonucunda Türkiye'ye yönelen yeni göç hareketleri günümüzde artış ve çeşitlilik göstererek devam etmektedir. Türk vatandaşlarının ve yeni gelen göçmen grupların birlikte huzur içinde ve farklı sosyo-kültürel yapıları kaynaştırarak yaşamaları için daha kapsamlı ve iyi şekilde uygulanan uyum programlarının oluşturulmasının gerekliliği önemle ifade edilmesi gereken bir noktadır.

KAYNAKÇA

Abadan-Unat, Nermin, **Bitmeyen Göç**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2002.

Acer, Yücel, Gümüş, Mahir, Kaya, İbrahim, **Türkiye'nin İltica Stratejisi**, Usak Yayınları, Ankara, 2010.

Akbaş Demirel, Cansu, "Türkiye'deki Suriyeliler: Statü ve Hükümet Politikaları", **Göçler Ülkesi**, Derleyen: Lülüfer Körükmez ve İlkay Südaş, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2015.

Arı, Kemal, **Büyük Mübadele**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2003

Babuş, Fikret, **Göç ve İskân**, Ozan Yayıncılık, İstanbul, 2006.

Baklacioğlu, Nurcan, "Yugoslavya'dan Türkiye'ye Göçlerde Sayılar, Koşullar ve Tartışmalar", **Türkiye'nin Göç Tarihi**, Derleyen: M. Murat Erdoğan ve Ayhan Kaya, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2015.

Çağlayan, Savaş, "Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi" , **Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı 17, 2006 s.69.

Çakmak, Ezgi, "Siyah=Yabancı=Göçmen: Afrikalı Göçmenlerin İstanbul Deneyimine Dair Bir Okuma", **Göçler Ülkesi**, Derleyen: Lülüfer Körükmez ve İlkay Südaş, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2015.

Deniz, Ayla, Özgür, E.Murat, "Rusya'dan Türkiye'ye Ulusaşırı Göç: Antalya'daki Rus Göçmeler", **Ege Coğrafya Dergisi**, Sayı 19/1, 2010 s.13-30

Deniz, Ayla, Özgür, E.Murat, " Rus Kadınların Emek Göçü: Antalya Örneği", **Göçler Ülkesi**, Derleyen: Lülüfer Körükmez ve İlkay Südaş, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2015.

Dinçer, C. Gizem, "Türkiye-Gürcistan Bağlamında Göçmen Kadın Emeği: Güvencesizliğin ve Belgesizliğin Mekânı Olarak Ev İçi Alan", **Göçler Ülkesi**, Derleyen: Lülüfer Körükmez ve İlkay Südaş, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2015.

Erder, Sema, "Türkiye'de Değişen Siyasal Konjonktür, Değişen Göç ve İskân Politikaları", **Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus-devlet**

Oluşumundan Ulus-ötesi Dönüşümlere, Derleyen: İçduygu ve diğerleri, Koç Üniversitesi Göç Araştırma Merkezi, İstanbul,2014

Erdoğan Yakut, Kemal, “Kırım Tatarları ve Nogayların Osmanlı İmparatorluğu’na Göçleri”, **Türkiye’nin Göç Tarihi**, Derleyen: M. Murat Erdoğan ve Ayhan Kaya, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2015.

Faist, Thomas, **Uluslararası Göç ve Ulusaşırı Toplumsal Alanlar**, Bağlam Yayıncılık, Ankara, 2003

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, **2013 Türkiye Göç Raporu**. Ankara, 2015

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, **2014 Türkiye Göç Raporu**. Ankara, 2016

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, **2015 Türkiye Göç Raporu**. Ankara, 2016

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, **2016 Türkiye Göç Raporu**. Ankara, 2017

Göç Terimleri Sözlüğü, No:18, Uluslararası Göç Örgütü, İsviçre, 2009

Gökbayrak, Şenay, “Refah Devletinin Dönüşümü ve Bakım Hizmetlerinin Görünmez Emekçileri Göçmen Kadınlar”, **Çalışma ve Toplum**, 2009/2, s. 55-82.

Güvenç, Bozkurt, **Kültürün ABC’si**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1997.

İnan Emek, Canan, “Türkiye’de Göç Politikaları: İskân Kanunları Üzerine Bir İnceleme”, **Göç Araştırmaları Dergisi**, Sayı 3, Ocak-Haziran 2016 s.10-33.

İçduygu, Ahmet, “1950’lerden 2000’lere Türkiye’den Yurtdışına Yönelen İşgücü Göçü”, **Türkiye’nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus-devlet Oluşumundan Ulus-ötesi Dönüşümlere**, Derleyen: İçduygu ve diğerleri, Koç Üniversitesi Göç Araştırma Merkezi, İstanbul,2014.

İçduygu, Ahmet, “Türkiye’ye Yönelen Uluslararası Göç Hareketleri”, **Türkiye’nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus-devlet Oluşumundan Ulus-ötesi Dönüşümlere**, Derleyen: İçduygu ve diğerleri, Koç Üniversitesi Göç Araştırma Merkezi, İstanbul,2014.

Kalkınma Bakanlığı, **Onuncu Kalkınma Planı: Göç (2014-2018)**, Ankara, 2014

Kale, Başak, “Zorunlu Göçün 19. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu Üzerindeki Etkileri”, **Türkiye’nin Göç Tarihi**, Derleyen: M. Murat Erdoğan ve Ayhan Kaya, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2015.

Kaya, Ahmet, “Farklı Göç Türlerini Yaşayan Ülke: Türkiye”, **Göçler Ülkesi**, Derleyen: Lülüfer Körükmez ve İlkay Südaş, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2015.

Kaya, Ahmet, Şahin, Bahar **Kökler ve Yollar**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2007.

Karpat, Kemal H. , **Etnik Yapılanma ve Göçler**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2010

Kaşka, Selmin, “Yeni Uluslararası Göç Hareketleri ve Türkiye’deki Moldovalı Kadın Hizmetçiler”,**Cultural Changes in The Turkic World**, Edited by: Filiz Kırıl, Barbara Pusch, Claus Schönig, Arus Yumul, ebook, 2016.

Koç Üniversitesi Göç Araştırma Merkezi, **Türkiye’nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus-devlet Oluşumundan Ulus-ötesi Dönüşümlere**, (2014), İstanbul

Kula, Onur Bilge, **Almanya’da Türk Kültürü**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2012

Macar, Elçin, “Yunanistan’dan Anadolu’ya Göç”, **Türkiye’nin Göç Tarihi**, Derleyen: M. Murat Erdoğan ve Ayhan Kaya, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2015.

Mevsim, Hüseyin, Kutlay, Muzaffer, **Tarihe Not Düşmek 1989 Göçü Giriş**, Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu Derneği, Ankara, 2013.

Özer, Yeşim, **Uluslararası Göç ve Yabancı Düşmanlığı**, Derin Yayınları, İstanbul, 2015

Pusch, Babara, Wilkoszewski, Tomas, **Türkiye’ye Uluslararası Göç**, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2010.

Smith, Philip, **Kültürel Kuram**, Babil Yayınevi, İstanbul, 2005.

Şaul, Mahir, “Sahra Altı Afrika Ülkelerinde Türkiye’ye İşçi Göçü” , **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt 68, No.1, 2013 s. 83-121 .

Topçu, Nurettin, **Kültür ve Medeniyet**, Dergâh Yayınları, 2008.

Toksöz, Gülay, Erdoğan, Seyhan, Kaşka, Selmin, **Türkiye’ye Düzensiz Emek Göçü ve Göçmenlerin İşgücü Piyasasındaki Durumları**, İsveç, 2012.

Turhan, Mümtaz, **Kültür Değişmeleri**, Altınordu Yayınları, Ankara, 2015.

Wallerstein, İmmanuel, **Tarihsel Kapitalizm**, Metis Yayınları, İstanbul, 1996

Williams, Raymond, **Kültür**, İmge Kitapevi Yayınları, 1993.

Yalçın, Cemal, **Göç Sosyolojisi**, Anı Yayıncılık, Ankara, 2004.

İnternet Kaynakları:

http://www.goc.gov.tr/icerik3/kitlesel-akinlar_409_558_559 (Göç İdaresi)

Erişim tarihi: 24.02.2017

http://www.goc.gov.tr/icerik3/kitlesel-akinlar_409_558_559 (Göç İdaresi)

Erişim tarihi: 24.02.2017

http://www.goc.gov.tr/icerik3/giris-cikis_363_378_4708 (Göç İdaresi)

Erişim: 17.05.2017

<http://www.mfa.gov.tr/turkiye-afrika-iliskiler.tr.mfa> (Dışişleri Bakanlığı)

Erişim: 03.05.2017

<http://www.mfa.gov.tr/turkiye-afrika-iliskileri.tr.mfa> (Dışişleri Bakanlığı)

Erişim: 03.05.2017

<http://www.mfa.gov.tr/turkiye-afrika-iliskileri.tr.mfa> (Dışişleri Bakanlığı)

Erişim: 03.05.2017

<http://www.mfa.gov.tr/yabancilarin-tabi-oldugu-vize-rejimi.tr.mfa> (Dışişleri Bakanlığı)

Erişim:27.05.2017

<http://www.mfa.gov.tr/yabancilar-icin-rehber-tr.mfa> (Dışişleri Bakanlığı)

Erişim: 07.05.2017

<http://www.mfa.gov.tr/yabancilar-icin-rehber-tr.mfa> (Dışişleri Bakanlığı)

Erişim: 07.05.2017

<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21717> (TÜİK) Erişim:

17.05.2017

<http://www.ahaber.com.tr/gundem/2017/02/15/bakan-soylu-turkiyedeki-multeci-sayisini-acikladi> (Ahaber) Erişim: 19.05.2017

<https://www.afad.gov.tr/tr/3619/AFAD-Baskani-ABDdeki-Suriyeli-Multeciler-Konferansinda-Konustu> (AFAD) Erişim: 19.05.2017

http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-korumamiz-altindaki-suriyeliler_409_558_560 (İçişleri Bakanlığı) Erişim: 17.06.2017

<http://www.internethaber.com/iste-madde-madde-ab-turkiye-gocmen-anlasmasi-foto-galerisi-1577305.htm> (İnternet Haber) Erişim: 25.06.2017